

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΜΣ: «ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ»

**«Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΎΝΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ »**

ΜΑΡΙΑ Ν. ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ:

ΛΕΚΤΟΡΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

ΒΟΛΟΣ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2010

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 8667/1
Ημερ. Εισ.: 16-08-2010
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: Δ
341.242 2
ΣΥΝ

Υπεύθυνη δήλωση

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στη διπλωματική εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην Εφαρμοσμένη Οικονομική του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Βόλος, Ιούνιος 2010

Ευχαριστίες

Η παρούσα μελέτη εκπονήθηκε κατά το ακαδημαϊκό έτος 2009 -2010, στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με τίτλο « Εφαρμοσμένη Οικονομική». Με την ευκαιρία της ολοκλήρωσης αυτής της προσπάθειας λοιπόν θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου για τη σημαντική στήριξη που μου πρόσφερε καθ' όλη τη διάρκεια αυτής μου της προσπάθειας. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Θεόδωρο Μεταξά, επιβλέποντα της μελέτης μου, για την σημαντική υποστήριξη και καθοδήγηση του. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κύριο Γεώργιο Χάλκο για την οργάνωση του μεταπτυχιακού προγράμματος και όλους τους καθηγητές που συνέβαλαν στη σωστή διεξαγωγή του.

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	12
1.1 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	12
1.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	18
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ	18
2.2 ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΝΤΑΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ	22
2.3 ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΤΗΤΑΣ ΕΝΟΣ ΚΡΑΤΟΥΣ	24
2.3.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ	25
2.3.2 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ	25
2.3.3 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ	26
2.3.4 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ	26
2.3.5 ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΣΥΝΕΙΔΗΣΙΑΣ	27
2.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	29
3.1 ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ	29
3.2 ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ - ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ	31
3.2.1 Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΣΥΝΔΕΣΗΣ ΕΟΚ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ	31
ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΦΑΣΗ (1963-1968)	31
ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1973-1995)	32
ΤΕΛΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ (1995)	33
3.2.2 Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ	33
3.3 ΣΥΝΟΛΟΣ ΚΟΡΥΦΗΣ ΤΟΥ ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟΥ (1997)	35
3.5 ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΟΥΡΚΙΑΣ – ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	42
4.1 ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΟ	42
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ	47
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΑΙΔΙΟΥ	49
4.2 ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ	50
4.3 ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	54
4.4 ΥΠΕΡΠΛΗΘΥΣΜΟΣ –ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	56
4.5 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	60
Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΛΡΑΙΩΣΗΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΙΣΜΟΥ	63
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΡΑΤΙΣΜΟΥ (1930-1939)	64
ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ – ΆΝΟΔΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ (1940-1945)	64
ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1950-1970	65
4.5.2 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗ ΤΟΥΡΚΙΑ	66
4.5.4 ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ	72

4.5.5 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ.....	73
4.6 .ΘΡΗΣΚΕΙΑ.....	78
4.6.1 ΤΟ ΙΣΛΑΜ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	78
4.7 Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	81
ΚΕΦΑΛΑΙΟ5.....	83
ΟΦΕΛΗ ΚΑΙ ΚΟΣΤΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΗΡΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΕ	83
5.1.1. Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΩΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ	83
5.1.2 ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	84
5.1.3 ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΔΥΣΗΣ ΚΑΙ ΙΣΛΑΜ.....	84
5.2 ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΗΡΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ.....	85
5.2.1 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΩΝ ΘΕΣΜΩΝ	85
5.2.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	85
5.2.4 ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	86
5.2.5 ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ.....	86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	87
ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΑΠΕΙΛΕΣ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΕ.....	87
6.1 ΑΝΑΛΥΣΗ S.W.O.T	87
6.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΕ.....	92
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7.....	95
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ.....	95
7.1 ΣΤΗ ΤΟΥΡΚΙΑ	95
7.2 ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ.....	97
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8	99
8. ΠΙΘΑΝΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΑ ΣΕΝΑΡΙΑ.....	99
8.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	99
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	103
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	111

Λίστα πινάκων

Πίνακας 1.	Εμπόριο της Τουρκίας με ευρωπαϊκές και μη ευρωπαϊκές χώρες	35
Πίνακας 2.	Χρονοδιάγραμμα σχέσεων Τουρκίας – Ευρωπαϊκής Ένωσης	40
Πίνακας 3.	Πληθυσμός της Τουρκίας (σε χιλιάδες)	56
Πίνακας 4.	Μεταναστευτικό κύμα από την Τουρκία σε επιλεγμένες χώρες της Ευρώπης	59
Πίνακας 5.	Σύγκριση οικονομικών δεικτών Τουρκίας με την EU-10 , EU-25, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία	75
Πίνακας 6.	Ζήτηση ενέργειας στην τουρκική αγορά	76
Πίνακας 7	Ανάλυση SWOT	88

Λίστα Γραφημάτων

Διάγραμμα 1 :	Πρόβλεψη μετανάστευσης πληθυσμού της Τουρκίας στη Γερμανία	58
Διάγραμμα 2.	Ετήσια μεταβολή πραγματικού ΑΕΠ 1990-2008	68
Διάγραμμα 3.	Ετήσιος πληθωρισμός από 1990-2008	69
Διάγραμμα 4	Έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών	70
Διάγραμμα 5.	Όγκος ιδιωτικοποιήσεων 1985-2010	70
Διάγραμμα 6.	Βαθμός εισοδηματικής ανισότητας (συντελεστής GINI)	72
Διάγραμμα 7.	Στάση απέναντι στην ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ	97

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να προσπαθήσει να αναλύσει τις προοπτικές της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τι προβλήματα αντιμετωπίζει η ίδια στην πορεία της προς την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Η μελέτη αυτή προσπαθεί να καλύψει τα περισσότερα θέματα που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, την επιρροή του στρατιωτικού κατεστημένου, το Κυπριακό, την οικονομική κατάσταση της Τουρκίας, και το δικαστικό σύστημα. Η Τουρκία βρίσκεται σε ένα κομβικό σημείο στις σχέσεις της με τη γηραιά ήπειρο αφού έχουν ξεκινήσει οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση μετά από ένα μαραθώνιο σκληρών διαβουλεύσεων που κράτησαν αρκετά χρόνια. Ο δρόμος όμως για την ένταξη προβλέπεται μακρύς και επίπονος καθώς η Τουρκία έχει να εκπληρώσει πολλά δυσεπίτευκτα κριτήρια ενώ επιχειρήματα πολιτικής, κοινωνικής, ιδεολογικής φύσεως υψώνουν φραγμούς στο ευρωπαϊκό όραμα της. Η ενδεχόμενη ένταξη της Τουρκίας έχει προκαλέσει πολλές διενέξεις και η επίλυση του δεν προβλέπεται άμεση. Η πρώτη ημερομηνία που ενδέχεται να ενταχθεί η Τουρκία στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι το 2013 αν και πηγές θέλουν τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις να συνεχίζονται μέχρι το 2021, εάν η ίδια δεν έχει αποσυρθεί. Σε κάθε περίπτωση πάντως είναι ενδιαφέρον να μελετηθεί η πορεία της Τουρκίας στην προσπάθεια της να αποτελέσει πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να ερευνηθεί κατά πόσο πληροί τις προϋποθέσεις να πραγματοποιήσει αυτό το στόχο της.

Λέξεις – κλειδιά : Τουρκία , Ευρωπαϊκή Ένωση, προβλήματα , προοπτικές

Κωδικοί JEL: F51, R11, O52

ABSTRACT

The purpose of this research paper is to try to analyze the Turkish merging into the EU and the problems Turkey is facing in its route to the European integration. This study is hoping to cover most issues related to the human rights, the influence of the military establishment, the Cypriot issue, the economic situation in Turkey and Judicial system. Turkey is in a significant point in its relations with the “old age continent” since they have already merging negotiations with the EU and a marathon of tough talks that took many years. However, the road joining is predicted to be long and laborious since Turkey has to fulfill many unattainable criteria while political, social and ideocological arguments have raised barriers for its European vision. The probable date Turkey might manage to join the European Union is in 2013 despite the fact that sources see the accession negotiations continuing until 2021. In any case, it is interesting to study the progress of Turkey in its pace to European integration and to be investigated as to how it can meet its objectives and fulfill its goals.

Keywords: Turkey, European Union, problems, perspectives

JEL Classifications: F51, R11, O52

Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζει τη διεύρυνση ως μια ιστορική ευκαιρία για την προώθηση της σταθερότητας και της ευημερίας στην Ευρώπη. Τα κριτήρια της ένταξης, απαιτούν, την επίτευξη της σταθερότητας των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το σεβασμό, την προστασία των μειονοτήτων, μια λειτουργούσα οικονομία της αγοράς και την ικανότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών πιέσεων και των δυνάμεων της αγοράς εντός της Ένωσης. (European council, 1993)

Η αίτηση μιας χώρας για ένταξη στην ΕΕ είναι η αρχή μιας μακράς και επίπονης διαδικασίας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση λειτουργεί με συγκεκριμένες διαδικασίες ένταξης και τα νέα μέλη γίνονται δεκτά μόνο εάν τηρούνται όλες οι απαιτήσεις και με την ενεργό συγκατάθεση των θεσμικών οργάνων της ΕΕ και των κυβερνήσεων όλων των κρατών μελών της ΕΕ και των υποψήφιων χωρών. Ουσιαστικά μια χώρα που επιθυμεί να ενταχθεί στην ΕΕ υποβάλλει αίτηση για ένταξη στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο ζητά από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να αξιολογήσει το κατά πόσο η υποψήφια χώρα πληροί της προϋποθέσεις ένταξης.

Η Τουρκία υπέβαλλε αίτηση για την ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 1987, όμως μέχρι σήμερα δεν έχει γίνει πλήρες μέλος αυτής και η περίπτωση της εξετάζεται διαφορετικά από των κρατών που μέχρι τώρα έχουν γίνει μέλη ή έχουν θέσει υποψηφιότητα, για ποικίλους λόγους. (Nugent, 2007).

Ύστερα από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ελσίνκι το 1999, η Τουρκία αποτελεί επίσημως υποψήφιο μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η πορεία ένταξης της εν λόγω χώρας δεν έχει συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα καθώς η Τουρκία καλείται να εκπληρώσει πολλά και δυσεπίτευκτα κριτήρια. Η απόφαση της Τουρκίας να ακολουθήσει τον Ευρωπαϊκό δρόμο δεν αποτελεί πρόσφατη επιλογή. Έξι εβδομάδες μετά την Ελληνική εκδήλωση ενδιαφέροντος για την σύναψη σχετικής συμφωνίας σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1959, η Τουρκία προέβη σε άμεση αντίστοιχη εκδήλωση ενδιαφέροντος με σκοπό, αφενός να αδυνατίσει την Ελληνική επιλογή και αφετέρου να επωφεληθεί από τα ίδια πολιτικά, διπλωματικά, οικονομικά και εμπορικά πλεονεκτήματα που θα είχε και η γείτονος χώρα. Έκτοτε η Ευρωπαϊκή αυτή διαδρομή της Τουρκίας έχει αποδειχτεί εξαιρετικά δύσκολη στην εφαρμογή της.

Η απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αρχίσει επίσημες ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία τον Οκτώβριο του 2005, αποτέλεσε ένα πραγματικά ιστορικό σημείο στις σχέσεις των δύο κρατών. Η Τουρκία, υπό το καθεστώς της υποψήφιας για ένταξη χώρας, κέρδισε την αναγνώριση των ευρωπαϊών γειτόνων πως ανήκει στην ευρωπαϊκή λέσχη των κρατών. (Yesilada, 2007). Μετά από μια

παρατεταμένη συζήτηση για το καθεστώς της Κύπρου και την έκφραση κάποιων ανησυχιών από ορισμένα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμφωνήθηκε το διαπραγματευτικό πλαίσιο και ξεκίνησαν επίσης οι ενταξιακές συνομιλίες με την Τουρκία. (Morelli & Migdalovitz, 2009)

Το διαπραγματευτικό πλαίσιο για την Τουρκία είναι αυστηρό και προδιαγράφει μια επίπονη και μακρόχρονη πορεία αλλαγών και μεταρρυθμίσεων για τη χώρα. Είναι βέβαιο ότι σε 15-20 χρόνια, αν ολοκληρωθεί η πορεία αυτή είτε με πλήρη ένταξη είτε με «προνομιακή σχέση», το Τουρκικό κράτος δεν θα είναι το ίδιο. Ουσιαστικά το ερώτημα είναι αν μπορεί η Ε.Ε. να προχωρήσει σε μια νέα διεύρυνση και να ενσωματώσει την Τουρκία ως πλήρες μέλος; Είναι προφανές ότι η ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την ίδια και από το κατά πόσον η συμπεριφορά της συνάδει προς το ευρωπαϊκό κεκτημένο και τις ενωσιακές διαδικασίες και πρακτικές. Εξαρτάται, επίσης, και από το κατά πόσον η Ε.Ε. θα μπορέσει να ξεπεράσει την κρίση που σήμερα αντιμετωπίζει και θα κάνει τις αναγκαίες δομικές αλλαγές στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα.

Η σχέση μεταξύ της Τουρκίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης και η πιθανότητα της μελλοντικής ένταξης ταλαντεύεται ανάμεσα σε πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Σε γενικές γραμμές οι ανησυχίες αφορούν την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία, την σημαντική επιρροή του στρατιωτικού κατεστημένου στην πολιτική ζωή της χώρας, ο βαθμός ευρωπαϊκότητας του κράτους, το μέγεθος της οικονομικής ανάπτυξης, η μετανάστευση και η αβεβαιότητα σχετικά με το μουσουλμανικό πληθυσμό της χώρας.

Η Τουρκία, στο σταυροδρόμι, μεταξύ Ανατολής και Δύσης έχει να προσφέρει πολλά από τη μοναδική της γεωγραφική θέση. Καταρχήν, θα συμβάλλει στη λύση του ενεργειακού προβλήματος καθώς συνορεύει με χώρες που παρουσιάζουν μεγάλα ενεργειακά αποθέματα αλλά και πέρα από αυτό θα συνδράμει στην αποκατάσταση της ειρήνης και της σταθερότητας σε αυτή τη στρατηγικά κρίσιμη περιοχή. (Report of the Independent Commission on Turkey, 2004). Επίσης, η Τουρκία αν και εξακολουθεί να υφίστανται ελλείψεις θα μπορούσε να συντελέσει στην οικονομική κατάσταση στην Ευρώπη. Είναι μεγάλη και παρουσιάζει σημαντικούς πόρους και ένα νεαρό καλά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό υψηλής ειδίκευσης.

Η ενδεχόμενη προσχώρηση της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα είναι γεμάτη προκλήσεις και για την Τουρκία αλλά και για την ίδια την ΈΕ. Οι προετοιμασίες για την ένταξη της Τουρκίας θα διαρκέσουν το λιγότερο 10 χρόνια και μέσα στο διάστημα αυτό η Τουρκία θα πρέπει να προβεί σε μεταρρυθμίσεις που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες της ΕΕ. (Commission of the European communities, 2004c) Βέβαια, δεν πρέπει να ξεχνάμε πως η Τουρκική κυβέρνηση τηρεί πολύ λεπτές

ισορροπίες μεταξύ των απαιτήσεων της Ε.Ε. και κάποιων συμφερόντων στο εσωτερικό της χώρας. Το 12 με 15 χρόνια που αναμένονται, μέχρι την ολοκλήρωση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων είναι ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, στο οποίο κανείς δεν μπορεί να προβλέψει τι μπορεί να αλλάξει στην Τουρκική πολιτική σκηνή.

Εφόσον αποφασιστεί η ένταξη, θα πρέπει να γίνουν δημοψηφίσματα σε κάποια κράτη-μέλη της Ένωσης. Έχοντας υπόψη την αρνητική στάση των Ευρωπαίων πολιτών στις περισσότερες χώρες, δεν είναι δύσκολο να προβλέψουμε πως με τα σημερινά δεδομένα η ένταξη της Τουρκίας είναι ανέφικτη. Η μόνη περίπτωση που θα μπορούσε να αλλάξει αυτό το τοπίο είναι η έγκριση του Συντάγματος και η ανάδειξη της Ένωσης σε πολιτική ένωση ομοσπονδιακού χαρακτήρα, ενώ ταυτόχρονα μεγάλο βάρος πέφτει και στην Τουρκία ως προς το να πείσει την Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη.

Κεφάλαιο 1

1.1 Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Όσον αφορά το θέμα της προοπτικής της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή κοινότητα έχουν γίνει πολλές μελέτες στο παρελθόν αλλά ο αριθμός τους την τελευταία δεκαετία μοιάζει να αυξάνεται πολύ μιας και η απόφαση της ένταξης ή όχι της υπό εξέτασης χώρας θα έχει σημαντικές συνέπειες σε πολλούς τομείς σε παγκόσμιο επίπεδο. Η βιβλιογραφία των ερευνών αυτών είναι ελληνική και ξένη αλλά οι περισσότερες μελέτες έχουν γίνει από ξένους συγγραφείς. Τα αποτελέσματα των ερευνών ποικίλουν ανάλογα με τα κριτήρια και την και την οπτική γωνία του κάθε ερευνητή, ενώ σημαντική πτυχή της έρευνας είναι το κατά πόσο το αποτέλεσμα θα επηρεάσει περισσότερο τον ερευνητή. Πιο συγκεκριμένα, διαφορετικά συμπεράσματα αναμένεται να εξάγει ένας Έλληνας που έχει βιώσει το πρόβλημα της Κύπρου με κάποιον που ζει στην Αμερική και έχει διαφορετική άποψη.

Στα θετικά επιχειρήματα της ένταξης αναφέρονται κυρίως από ορισμένους μελετητές το κομβικό γεωγραφικό σημείο της Τουρκίας, που θα μπορούσε να συμβάλλει στην επίλυση του ενεργειακού προβλήματος της ΕΕ με τη διεύρυνση των ορίων της σε μια περιοχή με σημαντικές πηγές ενέργειας. (Hug et al., 2008; Roberts et al., 2004) καθώς και στον έλεγχο της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής και της Μικράς Ασίας. (Nugent, 2007)

Προσεγγίζοντας το θέμα από την οικονομική του πλευρά είναι δύσκολη η εκτίμηση του καθώς η προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναμένεται να έχει τόσο θετικές όσο και αρνητικές συνέπειες στην ευρωπαϊκή οικονομία. Οι Barysch, Everts και Grab (2005) και Hug (2008) εμπιστεύονται τη δυναμική της τουρκικής οικονομίας ενώ παράλληλα ο Gerras (2005), υποστηρίζει πως μια μεγάλη χώρα σαν την Τουρκία, με ραγδαίους ρυθμούς ανάπτυξης και νεαρό πληθυσμό, θα μπορούσε να συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξη της οικονομίας της Ευρώπης. Η άποψη του Rehn (2008) που έχει πλησιάσει το θέμα με οικονομικά κριτήρια, όπως τις άμεσες ξένες επενδύσεις, διαπιστώνει πως μόνο θετικές συνέπειες μπορεί να επιφέρει η ένταξη αυτή. Η Barysch (2005) και Dervis, Emerson, Gros και Ülgen (2005) αναφέρουν πως η Τουρκία πρέπει να κάνει μεγάλη προσπάθεια ώστε τα οικονομικά της να συνδράμουν με αυτά της ΕΕ. Ωστόσο, θεωρούν πως η διαδικασία της προσχώρησης θα βοηθήσει την Τουρκία να αντιμετωπίσει αυτά τα προβλήματα μέσα από τις μεταρρυθμίσεις στις οποίες θα προβεί.

Ερευνητές όπως οι Akçakoca, Cameron και Rhein (2004) υποστηρίζουν πως ίσως η μετανάστευση των πολιτών από την Τουρκία σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες μοιάζει περισσότερο με ευλογία παρά με κατάρα όπως αντιμετωπίζεται σήμερα καθώς η Ευρώπη πιθανότατα να αντιμετωπίζει δημογραφικό πρόβλημα στο οποίο και θα δώσει τη λύση. Επίσης, ως σημαντικό κριτήριο υπέρ της ένταξης θεωρείται

το πολύτιμο ανθρώπινο κεφάλαιο που παρουσιάζει η χώρα αυτή των 70 εκ. κατοίκων και η ιδιαίτερη εξειδίκευση του. (Emerson & Tocci, 2004)

Η άποψη κάποιων ερευνητών όπως του Kalin (2005) είναι πως η διάκριση μεταξύ Τουρκίας και άλλων ευρωπαϊκών πολιτισμών, έρχεται σε αντίθεση με τη βασική φιλοσοφία της Ευρωπαϊκής Ένωσης που επιδιώκει την ένταξη με βάση τις κοινές αξίες. Μάλιστα ο ίδιος αναφέρει πως « *Η Ευρώπη είναι μια πολιτική κατασκευή. Τα έθνη δεν έχουν γεννηθεί ευρωπαϊκά. Γίνονται.*» Επίσης, η Nicolaidis (2004) αναφέρει πως η ΕΕ θα πρέπει να ευχόμαστε να είναι όχι μόνο μια πολυεθνική και πολυπολιτισμική κοινωνία αλλά μια Ευρώπη που θα μεταφέρει ένα καθολικό και επαναστατικό μήνυμα στο μεγάλο πολιτιστικό διάλογο του εικοστού πρώτου αιώνα. Μάλιστα τονίζει πως « *Τι θα είναι η ΕΕ στο τέλος, αν όχι μια φοβερή μηχανή που θα μπορεί να ανταποκρίνεται στις διαφορές ? Στο όνομα αυτής της Ευρώπης, πρέπει να πούμε ναι στην Τουρκία.*».

Ο Karlsson (2004), αναφέρει πως η άρνηση στην ένταξη της Τουρκίας για θρησκευτικούς και πολιτισμικούς λόγους θα μπορούσε να αποβεί καταστροφικό για την Ευρώπη, δεδομένου ότι θα στείλει ένα μήνυμα προς τον ταχύτερα αναπτυσσόμενο πληθυσμό του κόσμου πως είναι ανεπιθύμητοι και πολίτες δεύτερης κατηγορίας. Με αυτόν τον τρόπο υποστηρίζει πως θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα γκέτο Ισλάμ στην Ευρώπη αντί για ένα σύγχρονο ανεκτικό Ευρωπαϊκό Ισλάμ.

Στα αρνητικά επιχειρήματα αναφέρεται υπάρχει ένα σημείο στο οποίο φαίνεται να συμφωνούν οι περισσότεροι ερευνητές και αυτό είναι η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η επιρροή του στρατιωτικού κατεστημένου που αποτελεί εμπόδιο στην εδραίωση των δημοκρατικών θεσμών στην Τουρκία. (Βερέμης et al., 2005 ;Aydin et al., 2004; Kardas et al., 2002). Ο Çakmak (2003) αναφέρει πως η Τουρκία πρέπει να καταβάλλει μεγάλη και επίπονη προσπάθεια για να συναντήσει τις απαιτήσεις της ΕΕ όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα. Παρόλα αυτά υποστηρίζει πως έχει σημειώσει αλματώδη πρόοδο στην τομέα αυτό.

Επίσης, πολλές μελέτες εστιάζουν την προσοχή τους γύρω από το θέμα της Κύπρου, το οποίο και θεωρούν μείζον πρόβλημα για την ενσωμάτωση της Τουρκίας στην ΕΕ. Οι Βερέμης (2005), Thorp και Taylor (2008), και Eralp (2009) αναφέρουν πως το κυπριακό πρόβλημα του οποίου η λύση εκκρεμεί ακόμη και που από μεριάς Ε.Ε. η επίλυση του θεωρείται ως προαπαιτούμενο για την ένταξη της χώρας αυτής στην Ένωση είναι το σημαντικότερο εμπόδιο στην ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, ενώ ο Hannay (2006) , θεωρεί πως η Τουρκία δεν έχει το πλήρες μερίδιο ευθύνης σε αυτή την κατάσταση και δεν συμφωνεί με τη βαρύτητα που έχει επιδειχθεί στο θέμα αυτό. Μάλιστα αναφέρει πως πρέπει να υπάρξει μια αίσθηση μέτρου και μια λύση συμβιβασμού.

Οι επιφυλακτικότεροι, υπολογίζουν ότι η Τουρκία θα επιβαρύνει σημαντικά τον κοινοτικό προϋπολογισμό και εκτιμούν εκροή εκατομμυρίων ανειδίκευτων εργατών προς τα πλουσιότερα ευρωπαϊκά κράτη. (Flam, 2003).

Ενώ, όπως αναφέρουν η Hughes(2004) και Roberts (2004) , η Τουρκία λόγω του μεγέθους της θα αποτελεί σημαντική δύναμη στο κοινοβούλιο και θα μπορεί να προωθεί τα συμφέροντα της κάτι που προκαλεί αντιδράσεις στους λαούς της Ευρώπης.

Επίσης, πολλές μελέτες φανερώνουν μια ανησυχία που επικεντρώνεται γύρω από το θέμα της ευρωπαϊκότητας του τουρκικού κράτους. Η σημερινή Τουρκία θεωρούν πως δε μπορεί να συμβαδίσει με την Ευρώπη, στην οποία έχει δημιουργηθεί μια κουλτούρα που έχει επηρεασθεί από το χριστιανισμό. Στον ευρωπαϊκό γεωγραφικά χώρο σημειώθηκαν πολλές πνευματικές κατακτήσεις και δημιουργήθηκε μια Ευρώπη που πέρα από την γεωγραφική της ενότητα είχε και πολιτιστική ενότητα. Θεωρείται λοιπόν πως χώρες όπως η Τουρκία δε μπορούν να χαρακτηριστούν ευρωπαϊκές καθώς δεν έχουν βιώσει την ευρωπαϊκή φιλοσοφία. Οι πολιτισμικές βέβαια διαφορές δεν οφείλονται μόνο στο Ισλάμ αλλά και γενικότερα στην ιστορία. (Βερέμης et al., 2002; Μάζης , 2000)

Ο Hunter (2002), υποστηρίζει πως η λύση θα πρέπει να βρίσκεται κάπου ενδιάμεσα. Τονίζει πως οι μουσουλμάνοι αποτέλεσαν κομμάτι της «οικοδόμησης» της ευρωπαϊκής συνείδησης και της ευρωπαϊκής σκέψης. “Η ιδέα βέβαια του ευρωισλαμισμού δεν είναι απλώς προϊόν ευσεβών πόθων των φιλελεύθερων της Δύσης. Πολλοί εξέχοντες Μουσουλμάνοι διανοούμενοι ζητούν να βρεθεί τρόπος συμβιβασμού του Ισλάμ με την κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα της Ευρώπης καθώς όμως και οι ίδιοι οι μουσουλμάνοι θα είναι σε θέση να παράγουν ισλαμο- ευρωπαϊκό πολιτισμό.

Πολλοί μελετητές έχουν πραγματοποιήσει μελέτες πάνω στο παρών θέμα. Η Ρεϊκονά, (2008) σημειώνει μάλιστα πως η Τουρκία έχει αρχίσει να δυσανασχετεί με τη στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης χάνοντας της εμπιστοσύνη που αρχικά είχε επιδείξει.

Σε παρόμοιες έρευνες με τη δική μας, που έχουν γίνει στο παρελθόν, όπως, της Μπερίν Μυισλή (2005), τα αποτελέσματα έδειξαν πως η Τουρκία έχει να αντιμετωπίσει πολλά προβλήματα ώστε να μπορέσει μετά να ενταχθεί στους κόλπους της ΕΕ. Επίσης, η Κήττα Βικτωρία (2008), υποστηρίζει στην έρευνα της πως η πιθανή ένταξη της Τουρκίας θα μπορούσε να αποφέρει οφέλη τόσο στην Τουρκία όσο και στην ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρόλα αυτά, αναλύοντας την κατάσταση στην Τουρκία τη σημερινή εποχή τονίζει την ανάγκη επίλυσης συγκεκριμένων προβλημάτων. Η Κοντού (2007), τονίζει πως η Τουρκία πρέπει να κάνει μεγάλα βήματα στο τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για να μπορεί να συμμορφωθεί με τα ευρωπαϊκά πρότυπα και τις διατάξεις της ΕΕ. Τέλος, ο Κωνσταντινίδης (2007), που προσεγγίζει το θέμα από την οικονομική πλευρά του και αναλύει κάθε πιθανή οικονομική πτυχή της τουρκικής κοινωνίας αναφέρει πως αυτό που προέχει με βάση τις σημερινές πολιτικές και οικονομικές συνθήκες για την Τουρκία είναι η απόκτηση ευρωπαϊκού πολιτικού πολιτισμού, γεγονός που αποτέλεσε στόχο και όραμα ακόμη και των πνευματικών ηγετών των Νεότουρκων.

Η ενδεχόμενη πλήρη ένταξη της Τουρκίας θα είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί εφόσον η ίδια αυστηρά ικανοποιεί το κοινοτικό κεκτημένο και τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Όπως μάλιστα αναφέρει οι

επιπτώσεις από την διεύρυνση αυτή θα έχουν σημαντικότερο αντίκτυπο από την διεύρυνση της από 15 σε 27 μέλη. (Hughes, 2004)

1.2 Μεθοδολογία έρευνας

Το ενδιαφέρον για τη μελέτη της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση προκαλείται από το γεγονός πως τις τελευταίες δεκαετίες έχουν δημιουργηθεί πολλές διενέξεις γύρω από αυτό το θέμα αυτό. Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να συμβάλλει στη διεύρυνση της μελέτης γύρω από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Τουρκία στην ευρωπαϊκή της πορεία και αποτελούν εμπόδια ώστε να γίνει η ίδια πλήρες μέλος της. Για το λόγο αυτό τίθενται τα κριτήρια που πρέπει να πληροί μια χώρα για να αποτελέσει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (κριτήρια της Κοπεγχάγης) και στη συνέχεια μελετάται ο βαθμός που η Τουρκία μπορεί να τα εκπληρώσει.

Το κίνητρο για την εκπόνηση αυτής της μελέτης ήταν η έντονη αντιπαράθεση των μελετητών σχετικά με το βαθμό που η Τουρκία ικανοποιεί τις προδιαγραφές του ευρωπαϊκού κράτους και τα κριτήρια της ένταξης στην ΕΕ. Από όλα τα ζητήματα στην ιστορία της οικοδόμησης της ΕΕ αυτό κατάφερε να γίνει το πιο κεντρικό. Τίθεται για πρώτη φορά το θέμα μέχρι που φτάνει η Ευρώπη γεωγραφικά και πιο πολύ ποιοτικά, δηλαδή πολιτικά και κοινωνικοοικονομικά. Οι προηγούμενες διευρύνσεις ήταν με χώρες που ήταν μεγάλες αλλά σαφώς ευρωπαϊκές, όπως ήταν η Αγγλία, η Γαλλία και η Ισπανία αργότερα, είτε με χώρες μικρότερες αλλά αμφισβητούμενες προς τον ευρωπαϊσμό τους, όπως τα περισσότερα νέα μέλη της ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων. Τώρα όμως, η Ευρωπαϊκή Ένωση κάνει ένα άλμα προς τον Τρίτο κόσμο, καθώς η Τουρκία αποτελεί ένα τυπικό σύνορο, μεταξύ Ανατολής και Δύσης, Βορρά και Νότου.

Η είσοδος μιας χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί μια διαδικασία που στηρίζεται σε θέματα όπως η πολιτική, η οικονομία, η ασφάλεια καθώς και το γεωγραφικό σημείο της χώρας που θα αναλυθούν για να βοηθήσουν στην ερευνητική αυτή διαδικασία. Με βάση τα παραπάνω ερωτήματα και την υπόθεση της μελέτης μας, το πλαίσιο ανάλυσης και η δομή της παρούσας εργασίας διαμορφώνεται ως εξής

Η κυρίως ανάλυση της μελέτης μας χωρίζεται σε δύο κεφάλαια. Αρχικά θα μελετηθεί ο θεσμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα γίνει αναφορά στα κριτήρια ένταξης ενός κράτους σε αυτή καθώς και σε αυτά που καθορίζουν την ευρωπαϊκότητα του. Στο επόμενο κεφάλαιο, θα γίνει λόγος για την τουρκική υποψηφιότητα (case study), και η ανάλυση κινείται σχετικά με το βαθμό που συμμορφώνεται η Τουρκία με αυτά τα κριτήρια, οι αδυναμίες που παρουσιάζει και οι δυνατότητες για περαιτέρω βελτίωση. Πιο

συγκεκριμένα, θα επιχειρηθεί να ερευνηθούν τα εξής θέματα : α/ Σε τι βαθμό η Τουρκία ικανοποιεί το πολιτικό κριτήριο της ΕΕ δηλαδή κατά πόσο σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα, στα οποία η Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει ιδιαίτερο βάρος, στο κατά πόσο μπορεί να βρεθεί μια λύση για το κυπριακό, στο αν οι Ευρωπαίοι μπορούν να δεχτούν στους κόλπους της Ευρώπης μια χώρα με τόσο μεγάλο μουσουλμανικό πληθυσμό δ/ τι μεταρρυθμίσεις πρέπει να γίνουν στους θεσμούς της χώρας (δικαστικό σύστημα), β/ μελετάται η οικονομική δυναμική της γειτόνως χώρας που αποτελεί επίσης σημαντικό κριτήριο της ένταξης και τέλος το κριτήριο της ευρωπαϊκής αυτοσυνειδησίας.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα γίνει λόγος για την τουρκική υποψηφιότητα. Θα εξετάσουμε το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινούνται οι μέχρι τώρα προσπάθειες της Τουρκίας για την επίτευξη των στόχων που της έχουν τεθεί ώστε να καταστεί μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη σχέση που διαμορφώθηκε ανάμεσα στην Τουρκία και την Ευρωπαϊκή Ένωση μέχρι σήμερα. Στη συνέχεια θα αναλύσουμε τα σημαντικότερα προβλήματα που αποτελούν και τροχοπέδη στην ένταξη της.

Βασική υπόθεση της παρούσας μελέτης είναι το ότι η Τουρκία ναι μεν έχει επιδείξει κάποια πρόοδο στην ενταξιακή της πολιτική προς την Ευρωπαϊκή ένωση αλλά από την άλλη υπάρχει ακόμα ένας έντονος σκεπτικισμός γύρω από το αν πρέπει να γίνει πλήρες μέλος της Ένωσης καθώς θεωρείται πως υστερεί σε πολλούς τομείς

Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν ήταν θεωρητική προσέγγιση του αντικειμένου της έρευνας με αναζήτηση ελληνικής καθώς και διεθνούς βιβλιογραφίας. Οι βιβλιογραφικές πηγές και τα ερευνητικά εργαλεία στο υπό εξέταση θέμα είναι κυρίως μελέτες και έρευνες για την ιστορική εξέλιξη της Τουρκίας, άρθρα από την έκφανση της χώρας σε κάθε τομέα που μας ενδιαφέρει και πρέπει να ερευνηθεί, εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, και δημοσιεύματα Τύπου. Στο τέλος της ανάλυσης, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ανάλυσης SWOT. Η ανάλυση SWOT αποτελεί περισσότερο μια «αναλυτική διαδικασία», με την οποία οργανώνουμε τις πληροφορίες μας, παρά μια διαδικασία αποφάσεων. Αποτελεί μεθοδολογικό εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού για την ανάλυση του εσωτερικού και του εξωτερικού περιβάλλοντος ενός θέματος όταν πρέπει να ληφθεί μια απόφαση. Τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία αφορούν το εσωτερικό περιβάλλον και στη συγκεκριμένη περίπτωση την Τουρκία, ενώ οι ευκαιρίες και οι κίνδυνοι αντανακλούν μεταβλητές του εξωτερικού περιβάλλοντος , δηλαδή την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε κάθε ανάλυση SWOT μελετώνται τα δυνατά (Strengths) και αδύνατα (Weaknesses) σημεία μίας επιχείρησης, οργανισμού ή και περιοχής, καθώς και οι ευκαιρίες (Opportunities) και οι απειλές (Threats) που υπάρχουν. Η συγκεκριμένη μεθοδολογία έχει χρησιμοποιηθεί στο παρελθόν για τη μελέτη των περιπτώσεων ένταξης άλλων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά όχι για την Τουρκία. Πιο συγκεκριμένα, έχει μελετηθεί η περίπτωση της ένταξης της Σερβίας και του Μαυροβούνιου, που η

προσχώρηση τους στην ΕΕ αποτελεί στρατηγική προτεραιότητα στην εξωτερική πολιτική τους. Η διαδικασία όμως αυτή παρουσίαζε πολλά δυνατά και αδύνατα σημεία που προκαλούσαν ευκαιρίες και απειλές αντίστοιχα για την Ευρωπαϊκή κοινότητα. (Bajek , Fabris, Galik, Mitrovic & Spasic 2004)

Η ανάλυση έγινε με γνώμονα να συμβάλλει στην ερευνητική προσπάθεια σχετικά με το θέμα της ένταξης της Τουρκίας και να αναλυθούν οι σημαντικότερες δυσκολίες που εμποδίζουν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση της Τουρκίας γι' αυτό μελετήθηκε με αυτό τον τρόπο ώστε να κατανοήσουμε και την πορεία της Τουρκίας, και να αντιληφθούμε την σημαντικότητα των προβλημάτων που αντιμετωπίζει στην προσπάθεια της αυτή και σε τι βαθμό διαφέρει από τα κριτήρια που ορίζει η ΕΕ για κάθε χώρα που θέλει να γίνει μέλος της.

Το βασικό ερώτημα λοιπόν στο οποίο θέλει να απαντήσει η παρούσα εργασία είναι οι προοπτικές που έχει η Τουρκία να γίνει μέλος της ΕΕ σύμφωνα με την κατάσταση που επικρατεί στη χώρα αυτή τη στιγμή. Στο τέλος λοιπόν της μελέτης μας, θα πρέπει να έχουμε συλλέξει τις απαραίτητες πληροφορίες ώστε να καταλήξουμε σε όσον το δυνατόν πιο ικανοποιητικά αποτελέσματα που θα μας επιδείξουν εάν είναι συνετό να εισέλθει η χώρα αυτή στην Ευρωπαϊκή κοινότητα.

Κεφάλαιο 2

Ευρωπαϊκή Ένωση

2.1. Ιστορική αναδρομή - διευρύνσεις

Όπως επισημαίνει ο Pascal Fontaine, η ιδέα της ενωμένης Ευρώπης πριν πάρει τη μορφή του συγκεκριμένου πολιτικού σχεδιασμού, δεν ήταν παρά ένα όνειρο για φιλοσόφους και οραματιστές. Ο Βίκτωρ Ουγκώ, για παράδειγμα, οραματιζόταν τις ειρηνικές «Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης», εμπνεόμενες από ανθρωπιστικά ιδεώδη. Πιο συγκεκριμένα, το 1849 αναφέρει ότι «θα έλθει μια μέρα που όλα τα έθνη αυτής της ηπείρου, χωρίς να χάσουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους ή την ένδοξη ατομικότητά τους, θα συνενωθούν σε μια ανώτερη οντότητα και θα συναποτελέσουν την ευρωπαϊκή αδελφότητα. Θα έλθει μια μέρα που δεν θα υπάρχουν πια άλλα πεδία μαχών εκτός από τα πεδία των ιδεών. Θα έλθει μια μέρα όπου οι σφαίρες και οι βόμβες θα αντικατασταθούν από τις ψήφους». Το όνειρο αυτό όμως δεν ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί και γκρεμίστηκε κατά το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα με τους φρικτούς πολέμους που έπνιγαν την ήπειρο.¹

Χρειάστηκε να περάσει πάνω από ένας αιώνας για να υλοποιηθούν στην πράξη οι ουτοπικές προβλέψεις του Βίκτωρα Ουγκώ. Μετά το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου οι λαοί της Δ. Ευρώπης και οι ηγεσίες τους προσπάθησαν να επουλώσουν τις πληγές που ο πόλεμος τους άφησε, να γεφυρώσουν το χάσμα που τους χώριζε και να βελτιώσουν τη διαπραγματευτική τους δύναμη ειδικά έναντι άλλων οικονομικών μπλοκ»

Επίσης, ο Μούσης σε βιβλίο του αναφέρει πως το 1945 ο Winston Churchill αναφερόταν στην Ευρώπη με τον όρο « ένα σωρό ερειπίων» και το επόμενο έτος στην ομιλία του στη Ζυρίχη, πρότεινε τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής οικογένειας που , η οποία θα έχει τη δυνατότητα να ζήσει με ειρήνη, ασφάλεια και ελευθερία. (Μούσης ,Ν. 2005, σελ. 5) Το Δεκέμβριο του 2001, στη «διακήρυξη του Λάακεν», η Ευρώπη παρουσιάζεται ως «η Ήπειρος των ανθρωπιστικών αξιών, της Μάγκνα Κάρτα, της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων, της Γαλλικής επανάστασης, της πτώσης του τείχους του Βερολίνου, η ήπειρος της ελευθερίας, της αλληλεγγύης και πάνω από όλα της ποικιλομορφίας, έννοια που εμπερικλείει το σεβασμό των γλωσσών, των πολιτισμών και των παραδόσεων του άλλου. Το μοναδικό σύνορο που χαράσσει η Ευρωπαϊκή Ένωση αφορά τη Δημοκρατία και τα δικαιώματα του ανθρώπου. Η

¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (europa) βλ. και http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/60/en.pdf

Ένωση είναι ανοιχτή μόνο για χώρες που σέβονται ορισμένες θεμελιώδεις αξίες, όπως τις ελεύθερες εκλογές, τα δικαιώματα των μειονοτήτων και το κράτος δικαίου».

Μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο, οι ηγέτες της Δυτικής Ευρώπης καθώς και οι Ηνωμένες πολιτείες προσπαθούσαν για την ύπαρξη μακροπρόθεσμης ειρήνης και σταθερότητας στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο και την εξασφάλιση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για την οικονομική ανάπτυξη και ανάκαμψη

Το Μάιο του 1950, η διακήρυξη Schuman πρότεινε την ίδρυση μιας Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), η οποία έγινε πραγματικότητα με τη συνθήκη του Παρισιού στις 18 Απριλίου 1951. Το γεγονός αυτό δημιούργησε μια κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα μεταξύ των έξι ιδρυτικών κρατών (Βέλγιο, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο και Κάτω Χώρες). Στόχος, μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, ήταν η διασφάλιση της ειρήνης ανάμεσα σε νικητές και ηττημένους και η συμφιλίωση των χωρών όπως και η συνεργασία τους μέσα σε ένα κοινό θεσμικό πλαίσιο. Με αυτή την άποψη φαίνεται να συμφωνεί και ο Μούσης, ο οποίος και τονίζει πως αντικειμενικός σκοπός της συνθήκης ήταν η ελεύθερη διακίνηση των προϊόντων για όλους τους κατοίκους της Ε.Ε. χωρίς διακρίσεις βασισμένες στην εθνικότητα. (Μούσης, 2005: 20) Στη συνέχεια, στις 25 Μαρτίου του 1957, με τη συνθήκη της Ρώμης, τα έξι κράτη- μέλη αποφάσισαν να οικοδομήσουν μια Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) που θα είχε ως βάση μια ευρύτερη κοινή αγορά, η οποία θα κάλυπτε ένα μεγάλο φάσμα αγαθών και υπηρεσιών. (Archick & Morelli, 2006). Όπως αναφέρει ο Μούσης, με αυτόν τον τρόπο πραγματοποιούνται μέσω κοινών πολιτικών τέσσερις ουσιώδεις ελευθερίες:

- η ελεύθερη κυκλοφορία βιομηχανικών και αγροτικών προϊόντων
- η ελεύθερη κυκλοφορία μισθωτών εργαζομένων
- η ελεύθερη εγκατάσταση και παροχή υπηρεσιών από επαγγελματίες και επιχειρήσεις και
- η ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων (Μούσης, 2005, σελ. 21)

Το 1967 οι σχηματισμοί αυτοί ονομάστηκαν Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Το εγχείρημα στέφθηκε με τέτοια επιτυχία ώστε η Δανία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο αποφάσισαν να ενταχθούν στην Κοινότητα και αυτό έγινε πράγματι την 1η Ιανουαρίου 1973, μετά από την επικύρωση των Συνθηκών από τα εθνικά κοινοβούλια. Η Νορβηγία δεν εντάχθηκε τελικά στην Κοινότητα, γιατί 53,49% του νορβηγικού λαού αντιτάχθηκε με δημοψήφισμα στην ένταξη. (Μούσης, 2005, σελ.15)

Παράλληλα, εφαρμόστηκαν νέες κοινωνικές και περιβαλλοντικές πολιτικές που μέχρι τότε δεν υπήρχαν σε καμία ευρωπαϊκή χώρα, γιατί συνειδητοποιήσαν πως η καταστροφή του περιβάλλοντος

είναι ένα θέμα που έπρεπε να ενεργήσουν όλοι μαζί για να έχει αποτελέσματα. (Μούσης, 2005: 326) και το 1975 ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ). Το ταμείο αυτό, το οποίο και έχει υποστεί τέσσερις φορές μεταρρυθμίσεις, συμβάλλει στην χρηματοδότηση των επενδύσεων αλλά και στην εφαρμογή κοινοτικών πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη των πόλεων και προαστίων που διέρχονται κρίση (URBAN), αλλά και συμμετέχει σε καινοτόμες δράσεις όπως, πιλοτικά σχέδια και μελέτες. (Μούσης, 2005, σελ. 230)

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα θα προσθέσει νέα μέλη το 1973, με την είσοδο του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ιρλανδίας και της Δανίας. (Archick & Morelli, 2006). Την προς βορρά διεύρυνση ακολούθησε η προς νότο διεύρυνση των κοινοτήτων. Πρώτη η Ελλάδα μετά την ανατροπή της δικτατορίας και παρά τα έντονα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε υπέβαλλε αίτηση ένταξης. Με την αίτησή της η χώρα μας προσδοκούσε τη σταθεροποίηση και την ενδυνάμωση της νεογέννητης δημοκρατίας, την αποκατάσταση του διεθνούς κύρους της και τον εκσυγχρονισμό της οικονομίας. Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι η Ελλάδα ήταν η μοναδική υποψήφια χώρα, η οποία είχε συνάψει ήδη από το 1961 συμφωνία συνδέσεως με την ΕΟΚ που προέβλεπε ως τελικό στόχο την ένταξη.

Την 28η Μαΐου 1979 υπογράφηκε στην Αθήνα η συμφωνία προσχώρησης της Ελληνικής Δημοκρατίας ως δέκατου μέλους των Κοινοτήτων και τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1981.⁶ Στη συνέχεια ακολούθησε η Ισπανία και η Πορτογαλία το 1986. Έτσι για ένα μικρό διάστημα η ΕΟΚ ήταν γνωστή ως «Οι Δώδεκα». (Μούσης et al., 2005; Archick & Morelli, 2008)

Στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη που υπογράφηκε τον Ιούνιο του 1987, τα δώδεκα κράτη μέλη της ΕΟΚ αποφάσισαν να ολοκληρώσουν την εσωτερική αγορά τους μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου του 1992. Ένα χρόνο πριν, το Δεκέμβριο του 1991 αποφάσισαν να αναπτύξουν μέσα στην ενιαία αγορά μια οικονομική και νομισματική ένωση, μια συνεργασία για τις εσωτερικές και δικαστικές υποθέσεις και μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, μετατρέποντας έτσι την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα σε Ευρωπαϊκή Ένωση. (Μούσης et al., 2005; Archick & Morelli, 2008). Η Ευρώπη των Δώδεκα έγινε η Ευρώπη των Δεκαπέντε, από την 1^η Ιανουαρίου του 1995 με την ένταξη της Αυστρίας, της Φινλανδίας και της Σουηδίας, ενώ ο Νορβηγικός λαός ψήφισε εκ νέου κατά της ένταξης με πλειοψηφία 52,8%. ²

Πριν το 1989 η Ευρώπη ήταν διαιρεμένη. Από τη μία το τείχος του Βερολίνου, το γνωστότερο σύμβολο του ψυχρού πολέμου χώριζε την Γερμανία σε δύο κράτη. Πιο συγκεκριμένα χώριζε το Δυτικό από το Ανατολικό Βερολίνο και την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Γερμανίας. Από την άλλη , το

² ΕΕ 1994, L 203/1.

σιδηρούν παραπέτασμα, όπως ονομάστηκε η διανοητική διαχωριστική γραμμή μεταξύ Ρωσίας και των υπό την επιρροή των κομμουνιστικών καθεστώτων ευρωπαϊκών χωρών (Πολωνία, Τσεχοσλοβακία, Ρουμανία, Ουγγαρία). Η έννοια αυτή εκτεινόταν και στους λιμένες και στα αεροδρόμια των χωρών αυτών.

Η κατάσταση αυτή της Ευρώπης αλλάζει ριζικά όμως μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, στις 9 Νοεμβρίου του 1989, και την κατάρρευση του σιδηρούν παραπετάσματος. Ας δούμε όμως τι αναφέρουν ιστορικοί και μελετητές για αυτό το θέμα που επηρέασε τη μετέπειτα πορεία της Ευρώπης και σημάδεψε τις εξελίξεις του 20^{ου} αιώνα.

Η ΕΚ/ΕΕ εξακολουθεί να διευρύνεται. Μετά την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων το 1989, η μία μετά την άλλη οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης ζήτησαν συμμετοχή στην ΕΕ επιλέγοντας έτσι σαφώς την πολυεθνική τους ολοκλήρωση έναντι της διακυβερνητικής συνεργασίας μέσα στην Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών. Η ΕΕ ενθάρρυνε την αίτηση τους με πολιτικά και οικονομικά μέσα και ξεκίνησε διαπραγματεύσεις με την Πολωνία, την Ουγγαρία, την Τσεχία, τη Σλοβακία, τη Σλοβενία, την Εσθονία, τη Λετονία, τη Λιθουανία, τη Κύπρο και τη Μάλτα. Μετά την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων, οι δέκα αυτές χώρες υπέγραψαν τη Συνθήκη ένταξης τους στην Αθήνα στις 16 Απριλίου του 2003 και έγιναν πλήρη μέλη της ΕΕ. Έτσι πλέον μιλάμε για την Ευρώπη των είκοσι πέντε. (Μούσης, 2005, σελ. 16)

Η πρόκληση για τα ήδη κράτη-μέλη δεν ήταν μικρή. Από την μια, η ολοκλήρωση της πρότασης Σουμάν επέβαλε την ένταξη του συνόλου των Ευρωπαϊκών κρατών στο εγχείρημα, γιατί μόνο έτσι θα αποκτούσε ουσιαστικό περιεχόμενο η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Μια Ευρώπη διαιρεμένη σε Δύση και Ανατολή, μετά την κατάρρευση του ανατολικού συνασπισμού δεν θα είχε πραγματικά κανένα νόημα. Από την άλλη όμως, τα προβλήματα, τόσο για τα υποψήφια κράτη όσο και για την ίδια την ΕΕ έμοιαζαν ανυπέρβλητα. Καταρχήν, τα υποψήφια κράτη έπρεπε να επιτελέσουν ένα γιγαντιαίο έργο, που αφορούσε τη μετατροπή της κεντρικά διευθυνόμενης οικονομίας τους σε οικονομία ελεύθερης αγοράς. Από την άλλη όμως και η ίδια η ένωση όφειλε να επιζητήσει λύσεις, όχι μόνο σε θέματα προϋπολογισμού, αλλά κυρίως σε θέματα αποτελεσματικής λειτουργίας πλέον του οργανισμού, ο οποίος είχε φτάσει στα όρια των αντοχών του, στο βαθμό που το όλο σύστημα είχε σχεδιαστεί για τα έξι κράτη-μέλη (Παπαγιάννης, 2007, σελ. 28)

Οι λόγοι που οδήγησαν τις χώρες αυτές στην υποβολή αίτησης ένταξης στις κοινότητες οφείλονται κυρίως στην κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων του 1989 και η ελπίδα και ευνοϊκή οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Ο λόγος ήταν πως φαινόταν να υπάρχει μεγάλο περιθώριο

βελτίωσης της παραγωγικότητας για τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Η ΕΕ έθεσε ταχύτατα σε εφαρμογή το πρόγραμμα χρηματοδοτικής ενίσχυσης Phare για να βοηθήσει τις νέες δημοκρατίες να ανοικοδομήσουν τις οικονομίες τους και να διευκολύνει την πολιτική τους μεταρρύθμιση. (Van der Hoek, 2007)

Η διεύρυνση συνεχίζεται όμως. Η Βουλγαρία και η Ρουμανία καθώς δεν ακολούθησαν τους ρυθμούς των άλλων κρατών δεν προσχώρησαν το 2007 αλλά οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν και η Κοπεγχάγη γνωστοποιεί την πρόθεση να τους υποδεχθεί ως μέλη το 2007.¹² Όσον αφορά την Βουλγαρία, η επιτροπή επικεντρώνεται στη δικαιοσύνη, τις εσωτερικές υποθέσεις, τη γεωργία και την ανταγωνιστικότητα, ενώ η Ρουμανία καλείται ιδιαιτέρως να επιταχύνει την εφαρμογή της ευρωπαϊκής νομοθεσίας στα πεδία ανταγωνιστικότητας, φορολογίας, περιβαλλοντικής προστασίας, γεωργίας, συνοριακού ελέγχου και διαφάνειας

Προβλέφθηκαν ωστόσο, λόγω της μη ευθυγράμμισης τους πλήρως με το κοινοτικό κεκτημένο, τρεις ρήτρες διαφύλαξης, που επιτρέπουν αυστηρή εποπτεία της επιτροπής σε συγκεκριμένους τομείς όπως η δικαιοσύνη, οι εσωτερικές υποθέσεις και η δημόσια διοίκηση. (Παπαγιάννης, 2007, σελ. 9)

2.2 Κριτήρια ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση

«Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να είναι ανοιχτή σε κάθε ευρωπαϊκό κράτος που σέβεται τις αξίες της και συμφωνεί να της προάγει από κοινού»

Άρθρο 1 της συνθήκης για τη θέσπιση του Συντάγματος της Ευρώπης

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης που πραγματοποιήθηκε στις 21- 22 Ιουνίου του 1993 έλαβε μια ιστορική απόφαση, διακηρύσσοντας για πρώτη φορά ότι «πρέπει να δοθεί η δυνατότητα στις συνδεδεμένες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης που το επιθυμούν να γίνουν μέλη της ΕΕ». Συγχρόνως, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καθόρισε τρία βασικά κριτήρια που έπρεπε να ικανοποιήσουν οι υποψήφιοι χώρες πριν από την προσχώρησή τους, τα οποία συνοπτικά είναι τα εξής :

- πολιτικό κριτήριο : σταθερότητα θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα δικαιώματα του ανθρώπου και το σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων.
- Οικονομικό κριτήριο : ύπαρξη μιας λειτουργούσας οικονομίας της αγοράς και ικανότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών πιέσεων και των δυνάμεων της αγοράς στο πλαίσιο της Ένωσης.

- Κριτήριο του κεκτημένου της Ένωσης: ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητα του μέλους, συμπεριλαμβανομένης της προσήλωσης στους στόχους της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

- Οι δέκα ως προς ένταξη χώρες πριν την ένταξη τους έπρεπε να προβούν σε μια σειρά από μεταρρυθμίσεις που σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα ήταν οδυνηρές αλλά απαραίτητες για να μετασχηματιστούν σε οικονομίες ανοιχτής αγοράς. (Christensen, 2009)

Όσον αφορά την προσχώρηση ενός νέου κράτους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το άρθρο 49 αναφέρει ρητά πως « *κάθε ευρωπαϊκό κράτος που σέβεται τις αρχές που προσδιορίζονται στο άρθρο 2, μπορεί να ζητήσει να γίνει μέλος της Ένωσης. Για να γίνει αυτό απευθύνει αίτηση στο Συμβούλιο, το οποίο αποφασίζει ομόφωνα μετά από διαβούλευση με την Επιτροπή και μετά από την έγκριση του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου, το οποίο αποφασίζει με την απόλυτη πλειοψηφία των μελών που απαρτίζεται*» (Eralp, 2009)

Η διαδικασία προσχώρησης ξεκινά με μια διαδικασία ενδελεχούς εξέτασης για να διαπιστωθεί κατά πόσο ανταποκρίνονται οι αιτούντες σε ένα σύνολο 80.000 σελίδων με κανονισμούς και ρυθμίσεις που συνιστούν το κοινοτικό κεκτημένο. Το κοινοτικό κεκτημένο χωρίζεται σε 35 κεφάλαια και συνιστά το κοινό υπόβαθρό των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που συνδέει το σύνολο των κρατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το εν λόγω κεκτημένο βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη και περιλαμβάνει :

- το περιεχόμενο, τις αρχές και τους πολιτικούς στόχους των Συνθηκών
- τη νομοθεσία που έχει εκδοθεί κατ' εφαρμογή των Συνθηκών και τη νομολογία του Δικαστηρίου
- τις δηλώσεις και τα ψηφίσματα που έχουν εκδοθεί στο πλαίσιο της Ένωσης
- τις πράξεις που αφορούν την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας
- τις πράξεις που έχουν συναφθεί στο πλαίσιο της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων και
- τις διεθνείς συμφωνίες που έχουν συναφθεί από την κοινότητα και εκείνες που έχουν συναφθεί από τα κράτη – μέλη μεταξύ τους στο τομέα των δραστηριοτήτων της Ένωσης

Η υποψήφια χώρα θα πρέπει να φέρει τα θεσμικά της όργανα, την ικανότητα διαχείρισης, τα διοικητικά και δικαστικά συστήματα της στα πρότυπα της ΕΕ, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων οι αιτούντες μπορούν να ζητούν και κάποιες μεταβατικές περιόδους για την τήρηση ορισμένων κανόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όλες οι υποψήφιες χώρες λαμβάνουν οικονομική βοήθεια με σκοπό την ενίσχυση της διαδικασίας

προσχώρησης. Τα κεφάλαια του κοινοτικού κεκτημένου μπορούν να ανοίγουν ή να κλείνουν με τη συγκατάβαση και των 27 κρατών μελών. Κατά διαστήματα η επιτροπή εκδίδει εκθέσεις προόδου προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την αξιολόγηση της προσπάθειας κάθε χώρας.

Όταν η επιτροπή ολοκληρώσει τις διαπραγματεύσεις και στα 35 κεφάλαια, οι συμφωνίες που επιτεύχθηκαν ενσωματώνονται σε ένα σχέδιο της συνθήκης προσχώρησης και υποβάλλονται στο συμβούλιο με σκοπό την έγκριση από το Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο. Στη συνέχεια πρέπει να επικυρωθεί από κάθε μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η διαδικασία αυτή μπορεί να κρατήσει και 2 χρόνια ³

2.3 Κριτήρια ευρωπαϊκότητας ενός κράτους

Ο προσδιορισμός των αναγκαίων προϋποθέσεων για την δυνατότητα ένταξης χαρακτηρίζεται από σαφήνεια από το άρθρο 49, δεν συμβαίνει όμως το ίδιο αναφορικά με τον όρο «ευρωπαϊκό κράτος». Ο όρος «ευρωπαϊκό κράτος», εκφράζει μία βασική ιδιότητα που πρέπει να διαθέτει το υποψήφιο κράτος και επιπλέον αποτελεί νομικό όρο, με αποτέλεσμα να είναι απαραίτητος ο σαφής προσδιορισμός του. (Τσάτσος, 2001, σελ. 31)

Τίθεται λοιπόν το ερώτημα, με ποιον τρόπο προσδιορίζεται η «ευρωπαϊκότητα» ενός υποψήφιου κράτους. Προέχει η γεωγραφική του διάσταση, ή, μήπως, προκρίνεται η ιστορική, η πολιτιστική, η θρησκευτική κ.λ.π. διάσταση του όρου. Ποια Ευρώπη θεωρεί ως παραδεδεγμένη ο κοινοτικός νομοθέτης, επί της οποίας θέλησε να οικοδομήσει την Ευρωπαϊκή Ένωση και ποιο είναι τελικά το κριτήριο διαμόρφωσης της ενιαίας Ευρώπης. Το συγκεκριμένο ερώτημα δεν απασχόλησε τον ερμηνευτή του Κοινοτικού και Ενωσιακού Δικαίου δεδομένου ότι στις μέχρι σήμερα προσχωρήσεις η «ευρωπαϊκότητα» των υποψηφίων δεν αμφισβητήθηκε από κανέναν.

Η απόφαση για το ποιο κράτος μπορεί να χαρακτηριστεί «ευρωπαϊκό» είναι με βάση το άρθρο 49 ΣυνθΕΚ πρωτίστως νομική, και η απόφαση βεβαίως για το αν το κριθέν ως ευρωπαϊκό κράτος ενταχθεί στην ΕΕ είναι πολιτική και οφείλει να βασίζεται σε ειλικρινή και διαφανή κριτήρια, συμπεριλαμβανομένων και όλων εκείνων των κριτηρίων που προβλέπονται στο ισχύον κοινοτικό και ενωσιακό δίκαιο (π.χ κριτήρια της Κοπεγχάγης). Στα ερωτήματα αυτά θα προσπαθήσουμε να

³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (europa) βλ. και http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/60/en.pdf

απαντήσουμε, στη συνέχεια, αναζητώντας όλα εκείνα τα στοιχεία που διαμόρφωσαν στη διαδρομή του χρόνου την έννοια του όρου του «ευρωπαϊκού κράτους».

2.3.1 Γεωγραφικό κριτήριο

Αναφορικά με τη γεωγραφική διάσταση της Ευρώπης, η πλειοψηφία των συγγραφέων, φαίνεται να αποδέχεται την άποψη, ότι η Ευρώπη δεν νοείται απλά στη γεωγραφική της διάσταση (η οποία μάλιστα δεν είναι τόσο εύκολο να οριστεί με ακρίβεια) και ότι δεν μπορεί αυτή να προσδιορισθεί ικανοποιητικά, χωρίς την συνεκτίμηση και άλλων προσδιοριστικών παραγόντων.

Η γεωγραφική διάσταση δεν αποτελεί έναν από τους όρους, αλλά το βασικό όρο, που θα προσδιορίσει τα έσχατα όρια της ευρωπαϊκής ηπείρου, πέραν των οποίων δεν νοείται Ευρώπη. Ο γεωγραφικός χώρος, αποτελεί το λογικό προαπαιτούμενο για να αναπτυχθεί επ' αυτού οποιαδήποτε πολιτιστική ή άλλη πνευματική δημιουργία και δεν μπορεί για τον λόγο αυτόν, να τεθεί σε ίση μοίρα, με ιστορικά, πολιτιστικά ή άλλα κριτήρια. Άλλωστε, όλοι αποδέχονται ότι χώρες, όπως το Ισραήλ ή το Μαρόκο, δε μπορούν σε καμία περίπτωση να θεωρηθούν ευρωπαϊκές. (Τσάτσος, 2001, σελ. 33)

2.3.2 Πολιτιστικό κριτήριο

Στη σύγχρονη εποχή, ο ευρωπαϊκός πολιτισμός συμπυκνώνεται σε έναν κοινό συνταγματικό πολιτισμό, που στηρίζεται κυρίως στο δημοκρατικό σύστημα, το κράτος δικαίου, την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην αναγνώριση της αξίας της ανθρώπινης ζωής, αρχές που συνοψίζονται στο άρθρο 3 παρ. 1 της Συνθ. Ε.Ε.

Στον ευρωπαϊκό χώρο γεννήθηκε η φιλοσοφία, η τέχνη, η επιστήμη, αλλά και πανανθρώπινα ιδεώδη, όπως η ελευθερία, η ισότητα, η αλληλεγγύη, ενώ, επίσης, η καλλιέργεια και η διάδοση των αρχών αυτών, τόσο μέσα από τα κινήματα της αναγέννησης και του διαφωτισμού, όσο και μέσα από τις πνευματικές κατακτήσεις της εποχής μας, αποτελούν κατάκτηση του ευρωπαϊκού πνεύματος. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, τη δημιουργία μιας Ευρώπης που πέρα από τη γεωγραφική της ενότητα, απετέλεσε επίσης μία πολιτιστική ενότητα, μία πολιτιστική έννοια.

Η συγκεκριμένη πολιτιστική δημιουργία συνδέεται στενά με τον ευρωπαϊκό γεωγραφικό χώρο, με συνέπεια, χώρες που δεν βίωσαν τη συγκεκριμένη πολιτισμική δραστηριότητα και βρίσκονται στα αμφισβητούμενα όρια Ευρώπης και Ασίας, να μην μπορούν να χαρακτηρισθούν ως ευρωπαϊκές.

2.3.3 Θρησκευτικό κριτήριο

Η κυριαρχία του χριστιανισμού αποτελεί μία από τις βασικές συνιστώσες του ευρωπαϊκού πολιτισμού, δεν μπορεί όμως να αποτελέσει κριτήριο ως προς την ευρωπαϊκότητα ενός κράτους, κατά την έννοια του άρθρου 49 Συνθ. Ε.Ε.

Πρώτον, διότι υπάρχουν κράτη αναμφίβολα ευρωπαϊκά, όπως για παράδειγμα η Αλβανία, όπου το ισλαμικό στοιχείο πλειοψηφεί. Δεύτερον και σημαντικότερο, διότι οι ίδιες οι αρχές που αποτελούν το θεμέλιο της ευρωπαϊκής ενοποίησης, όπως η αρχή της ελευθερίας και η ειδικότερη έκφρασή της ως θρησκευτική ελευθερία, αποκλείουν τη θρησκευτική διάσταση ως κριτήριο της ευρωπαϊκότητας ενός κράτους. Η θρησκευτική ελευθερία, αποτελεί ένα από τα πρωτίστως προστατευόμενα δικαιώματα στο πλαίσιο της Ε.Ε., ενώ με πάγια νομολογία, η αρχή της θρησκευτικής ελευθερίας γίνεται δεκτή και από το δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Επιπλέον, και αυτά τα Συντάγματα των κρατών μελών μπορεί στην πλειοψηφία τους να αναγορεύουν τη χριστιανική θρησκεία ως την επικρατούσα, διασφαλίζουν, όμως, παράλληλα τη θρησκευτική ελευθερία, ως προστατευόμενο δικαίωμα κάθε προσώπου που ζει στην επικράτειά τους. Συνεπώς, θα αποτελούσε τουλάχιστον αντίφαση, η αναγωγή του θρησκευτικού κριτηρίου ως στοιχείου της ευρωπαϊκότητας κατά την έννοια του άρθρου 49 της Συνθ. Ε.Ε.

2.3.4 Ιστορικό κριτήριο

Η απόκτηση ευρωπαϊκής αυτογνωσίας, της πεποίθησης, δηλαδή, ότι ένα κράτος αποτελεί μέρος της Ευρώπης, εξαρτάται εκτός των άλλων και από ιστορικές παραμέτρους. Κρίσιμο για την ανάδειξη του ιστορικού κριτηρίου ως στοιχείου ευρωπαϊκότητας είναι ο εντοπισμός των ιστορικών γεγονότων, που αποδεικνύουν την ύπαρξη μιας κοινής ευρωπαϊκής ιστορίας, μέσα στην οποία εντάσσονται τα επιμέρους ιστορικά γεγονότα των ευρωπαϊκών κρατών.

Το βασικό μειονέκτημα του κριτηρίου αυτού, βρίσκεται στο γεγονός ότι, οι ιστορικές διεργασίες, είναι από την φύση τους ιδιαίτερα σύνθετες και ποικίλες, τόσο από πλευράς γενεσιουργών λόγων, όσο και από πλευράς αποτελεσμάτων, με συνέπεια να μη μπορούν εύκολα να περιχαρακωθούν σε ορισμένο χώρο. Έτσι υπάρχουν πολεμικές συγκρούσεις μεταξύ ορισμένων ευρωπαϊκών λαών, που άφησαν τελείως αμέτοχους τους υπόλοιπους λαούς της Ευρώπης και αντίθετα έχουν γίνει πόλεμοι μεταξύ ευρωπαίων και μη ευρωπαίων, όπως, για παράδειγμα οι πόλεμοι μεταξύ των ευρωπαίων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Συνεπώς, ο προσδιορισμός μας ενιαίας ευρωπαϊκής ιστορίας, ούτε εύκολος, ούτε ευδιάκριτος, ούτε αδιάβλητος από αμφισβητήσεις είναι, με συνέπεια το ιστορικό κριτήριο να μην μπορεί να επιτελέσει κύριο ρόλο ως κριτήριο ευρωπαϊκότητας, αλλά να απαιτείται η εκτίμησή του σε συνδυασμό με τα λοιπά κριτήρια.

2.3.5 Κριτήριο ευρωπαϊκής αυτοσυνειδησίας

Έχει υποστηριχθεί η άποψη, ότι ένα από τα κριτήρια για τα όρια της Ευρώπης, θα μπορούσε να είναι η ευρωπαϊκή αυτοσυνειδησία κάθε υποψήφιας χώρας. Αν, δηλαδή, ο λαός της χώρας αισθάνεται ότι είναι ευρωπαϊκός, αν η συλλογική του ταυτότητα είναι ευρωπαϊκή, τότε η χώρα αυτή δεν αποκλείεται εξ' ορισμού από το ευρωπαϊκό πεδίο.

Η ευρωπαϊκή συνείδηση του λαού μιας υποψήφιας χώρας, αποτελεί ασφαλώς αναγκαία προϋπόθεση για την ένταξη της χώρας αυτής στην Ε.Ε. Όμως, όσο σημαντική και αν είναι αυτή η προϋπόθεση, δεν μπορεί να αποτελέσει αυτοτελές κριτήριο στα πλαίσια του άρθρου 49 της Συνθ. Ε.Ε. Τούτο διότι, η ευρωπαϊκή αυτοσυνειδησία αποτελεί πράγματι ένα κρίσιμο μέγεθος, που αφορά πρωτίστως το υποψήφιο κράτος. Η τελική, όμως, κρίση για την ευρωπαϊκότητα του υποψήφιου κράτους, θα γίνει όχι με βάση τον αυτοχαρακτηρισμό του, αλλά με αντικειμενικά κριτήρια που συνθέτουν την έννοια της ευρωπαϊκότητας. Αν συνέβαινε το αντίθετο, τότε, ακόμη και κράτη καταφανώς μη ευρωπαϊκά, θα μπορούσαν να διεκδικήσουν την ένταξή τους στην Ε.Ε., ασπαζόμενα τα ευρωπαϊκά πρότυπα. (Τσάτσος, 2005, σελ. 33)

2.4 Συμπεράσματα

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) είναι μια οικογένεια ευρωπαϊκών δημοκρατικών χωρών, οι οποίες έχουν δεσμευτεί να συνεργάζονται για την ειρήνη και την ευημερία. Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι ένα κράτος που επιδιώκει να αντικαταστήσει τα υπάρχοντα κράτη και είναι μεγαλύτερη από κάθε άλλο διεθνή οργανισμό. Η ΕΕ είναι όντως μοναδική. Τα κράτη μέλη της έχουν θεσπίσει κοινά θεσμικά όργανα στα οποία εκχωρούν ορισμένες εξουσίες τους, έτσι ώστε να μπορούν να λαμβάνονται δημοκρατικές αποφάσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο για συγκεκριμένα θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Αυτή η από κοινού άσκηση της εθνικής κυριαρχίας καλείται επίσης «Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση».

Πενήντα χρόνια μετά την «πρόσκληση για ένωση» μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ότι το πείραμα έχει γενικά πετύχει. Η σημερινή Ευρώπη, σε πολιτικό, στρατηγικό και οικονομικό επίπεδο, απέχει πολύ από την κοινότητα των 9, 12 και 15 χωρών που γνωρίζαμε μέχρι πριν από λίγα χρόνια. Η πολυεθνική ολοκλήρωση έχει εδραιώσει την ειρήνη, έχει καταστήσει εταίρους τους πρώην εχθρούς, έχει

εξασφαλίσει την ισότητα όλων των συμμετεχόντων λαών έναντι των κοινών νόμων, έχει προσφέρει ευκαιρίες ανάπτυξης όλων και επομένως έχει εξασφαλίσει τη σχετική ευημερία όλων των συμμετεχόντων εθνών. Με λίγα λόγια, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει γίνει μια νησίδα ειρήνης και ευημερίας μέσα σε έναν κόσμο που δυστυχώς εξακολουθεί να υποφέρει από τις καλλιεργούμενες εθνικές, φυλετικές, θρησκευτικές και άλλες διαφορές.⁴

Είναι βέβαιο ότι η αέναη αυτή μεταμόρφωση της Γηραιάς Ηπείρου δημιουργεί και φόβους και ανησυχίες ακόμη και στους πλέον πεπεισμένους Ευρωπαίους. Είναι η μοίρα κάθε δημιουργικής δραστηριότητας να ξεπερνάει τα εμπόδια. Ο φόβος του αγνώστου, το ένστικτο διατήρησης των κεκτημένων, η επιφύλαξη απέναντι στην έμπρακτη απόδειξη της αλληλεγγύης μεταξύ λαών, η δέσμευση σε κοινή μοίρα, η υποχρέωση να λειτουργούμε με κοινές δομές, μας καταλαμβάνουν όλους.

Συμπερασματικά, η διαδικασία της διεύρυνσης της ΕΕ αντιπροσωπεύει μια ιστορική επιλογή που η Ένωση δεν μπορούσε και ούτε μπορεί να αρνηθεί. Ταυτόχρονα, ωστόσο, αντιπροσωπεύει μια διαδικασία με σημαντικές συνέπειες για την συνοχή και λειτουργία της. Η μελέτη λοιπόν, του θεσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα μας επιτρέψει την βαθύτερη προσέγγιση του θέματος της προσάρτησης της Τουρκίας σε αυτή και το κατά πόσο η ίδια μπορεί να συμβαδίσει με τα κριτήρια προσχώρησης και τις απαιτήσεις της.

⁴ Γεγονός που γιορτάστηκε στις 25 Μαρτίου 2007 με την έκδοση σχετικής δήλωσης, «Δήλωση του Βερολίνου», η οποία επιχειρεί, μεταξύ άλλων, να διαγράψει την πορεία της ένωσης για το μέλλον.

Κεφάλαιο 3

Τουρκική υποψηφιότητα

« Η Τουρκία σήμερα δεν είναι ούτε Δυτικό, ούτε μουσουλμανικό κράτος. Δεν ανήκει σε μια χριστιανική, σοσιαλιστική ή καπιταλιστική κοινότητα...Δεν είναι ούτε ασιατική, ούτε Ευρωπαϊκή... Η κύρια κατεύθυνση της Οθωμανικής ιστορίας κλίνει περισσότερο προς τα Δυτικά, παρά προς τα Ανατολικά. Όμως η προσκόλλησή της σε μια ανατολίτικη πολιτιστική αναφορά εμποδίζει την Τουρκία να συμπεριληφθεί στον Δυτικό κόσμο...»

Niyazi Berkes, Τούρκος κοινωνιολόγος και ιστορικός, 1973.

3.1 Τελευταίες εξελίξεις στην Τουρκία

Κατά τη δεκαετία του 1990 η Τουρκία γίνεται πολύ σημαντική στο διεθνές στερέωμα λόγω του ρόλου που παίζει σε τόσες γεωγραφικές περιοχές που βρίσκονται στα σύνορα της Τουρκίας (Βερέμης & Ντόκος, 2005 : 297) Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας αλλάζει ως αποτέλεσμα εξωτερικών εξελίξεων και πιέσεων. Ένα πλήθος από τις βασικές εξελίξεις κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και κατά τη δεκαετία του 1990 διαμόρφωσαν ένα πολιτικό σκηνικό για την Τουρκία.

Αρχικά , το τέλος του ψυχρού πολέμου σήμαινε πως η Τουρκία δεν μπορούσε να έχει πια δεδομένη την αμυντική ασπίδα του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ, καθώς μετά το τέλος του πολέμου μετατράπηκε από σύμμαχος των ΗΠΑ σε έταίρο σε πολλά περιφερειακά θέματα. Ο σταθεροποιητικός και επιδιαιτητικός ρόλος της Τουρκίας στη Μέση Ανατολή , τα Βαλκάνια και τον Καύκασο ήταν βασικά στοιχεία αυτής της διαδικασίας. Η απόρριψη όμως επίσης της Τουρκίας από την Ευρώπη παρέμενε όμως και ένα εμπόδιο για την δυτικοποίηση της χώρας η οποία προσπαθούσε μέσα από πολυπεριφερειακές προσεγγίσεις να ανακαλύψει την ταυτότητα της. (Βερέμης & Ντόκος, 2005, σελ. 302)

Η κατάρρευση της Γιουγκοσλαβίας που ξεκίνησε το 1991 δημιούργησε νέες προκλήσεις στην Τουρκία με τη κατάσταση που επικρατούσε στα Βαλκάνια και τα οποία αντιμετώπιζε ως πύλη της εισόδου της στην Ευρώπη. Έτσι και αποτέλεσε σημαντική δύναμη σε αυτά και κατάφερε να δημιουργήσει συμμαχικές σχέσεις με πολλές χώρες με διπλωματικό τρόπο, όπως το να ταχθεί με τη νικήτρια πλευρά τόσο στη κρίση στα Βαλκάνια όσο και στη κρίση στο Κόσσοβο.

Επίσης η κατάρρευση της ΕΣΣΔ απελευθέρωσε τουρκόφωνους λαούς για τους οποίους η Τουρκία αποτελούσε σε κάποιο βαθμό τον ηγέτη τους. Απέφυγε όμως να επιδιώξει επίμονα μια κυρίαρχη παρουσία στο Καύκασο και στην Κεντρική Ασία ενώ προσπάθησε να περιορίσει τη ρωσική και την ιρανική επιρροή. Και παρόλο που έτυχε υποστήριξης αρκετή ως η κορυφαία τουρκόφωνη χώρα, δεν ήθελε το στρατηγικό και οικονομικό βάρος που θα συνόδευε ο ρόλος του προστάτη. Η κατάσταση αυτή όμως οδήγησε σε έναν Ρώσο- τουρκικό ανταγωνισμό και τις κατέστησε σε αντίθετες θέσεις στα Βαλκάνια , να ανταγωνίζονται για την επιρροή στον Καύκασο και τη Κεντρική Ασία. (Βερέμης & Ντόκος, 2005. σελ. 303)

Η Τουρκία δέχεται ένα πλήθος απειλών από τη μέση Ανατολή που την προβληματίζει άμεσα και σε σημαντικό βαθμό. Κάποια από τα προβλήματα αυτά είναι η υποστήριξη εκ μέρους της Συρίας των κουρδικών εξεγέρσεων, η σημαντική διαμάχη με τη Συρία και το Ιράκ για το θέμα των υδάτων, η υποστήριξη από το Ιράν του ριζοσπαστικού ισλαμισμού που καθιστούν τη Συρία , το Ιράκ και το Ιράν τους παράγοντες που καθορίζουν την άμυνα της χώρας και τις στρατιωτικές τις δαπάνες. (Βερέμης & Ντόκος, 2005: 304). Η Τουρκία, στις 31-7-1959, ακολουθώντας το παράδειγμα της Ελλάδας, υποβάλλει αίτηση σύνδεσης με την ΕΟΚ. Οι λόγοι που την ανάγκασαν να προέβη σε αυτή της την κίνηση είναι οι εξής:

- *Εθνικοί-πολιτικοί λόγοι:* η αίτηση σύνδεσης έγινε κυρίως γιατί οι Τούρκοι πολιτικά πιστεύουν ότι η χώρα τους πρέπει να συμμετέχει ή να ακολουθεί κάθε πρόγραμμα που σχεδιάζει η Ελλάδα, λόγω της μακρόχρονης Ελληνο-τουρκικής αντιπαράθεσης.
- *Οικονομικοί λόγοι:* εκείνη την δεκαετία η χώρα δοκιμάζεται από οξεία οικονομική κρίση οφειλόμενη κυρίως στη φιλελεύθερη εμπορική πολιτική που ακολούθησε το Δημοκρατικό Κόμμα του Μεντερές από το 1950 καθ' υπόδειξη του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας. Η αποτυχία της Τουρκικής κυβέρνησης οφειλόταν κυρίως στην αδυναμία της τουρκικής οικονομίας να επιτύχει στενότερη συνεργασία με τις ευρωπαϊκές οικονομίες. Θεωρούνταν λοιπόν αναγκαία η «σύνδεση» με την ΕΟΚ.
- *Πολιτικοί λόγοι:* Μία από τις επιθυμίες-στόχους του ιδρυτή του νέου τουρκικού κράτους ήταν και ο εξευρωπαϊσμός του

3.2 Συμφωνίες Τουρκίας - Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η σχέση της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση ξεκίνησε το 1959, πολύ νωρίτερα από άλλες χώρες που είναι ήδη μέλη της. Φυσικά μέχρι σήμερα δεν φαίνεται κάποια ομαλή έκβαση αυτής της προσπάθειας. Η σχέση της Άγκυρας και των Βρυξελλών χαρακτηρίζεται από ασύμμετρα συμφέροντα και μπορεί να περιγραφεί ως μια ιστορία προκαταλήψεων, παρανοήσεων και παράλογων συμφερόντων. (Bahri, 2008)

Η απόφαση της έναρξης των για την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση ακολούθησε μια μακρά πορεία σχεδόν πενήντα ετών με διάφορες μορφές εταιρικών σχέσεων που είχαν συνάψει μέχρι τότε. Οι πιο σημαντικές φάσεις αυτών των σχέσεων βασιζόνταν κυρίως σε οικονομικά και εμπορικά κριτήρια. (Littoz- Monette & Penas, 2004, σελ. 2)

3.2.1 Η συμφωνία σύνδεσης ΕΟΚ – Τουρκίας

Οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα εξελίσσονται μέσα στο πλαίσιο της Συμφωνίας Σύνδεσης η οποία ονομάζεται και «Συμφωνία Άγκυρας». Η Συμφωνία σύνδεσης υπεγράφη στις 12-09-1963 σχεδόν δύο χρόνια μετά την υπογραφή της αντίστοιχης συμφωνίας μεταξύ ΕΟΚ και Ελλάδας, και ενεργοποιήθηκε την 1^η Δεκεμβρίου του 1964 μετά από μια σειρά δύσκολων διαπραγματεύσεων με τις Βρυξέλλες.

Η σχετική Συμφωνία είχε ως βασικό στόχο τη βαθμιαία πραγματοποίηση της Τελωνειακής Ένωσης και περιλάμβανε τους όρους για την ελεύθερη διακίνηση των εμπορευμάτων, εμπορευμάτων, υπηρεσιών, κεφαλαίων και πολιτών μεταξύ Τουρκίας και Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Επιπλέον, τα μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, σύμφωνα με το άρθρο 28 θα εξέταζαν τη δυνατότητα προσχώρησης της Τουρκίας στην Κοινότητα όταν η τελευταία θα ήταν σε θέση να αναλάβει τις υποχρεώσεις πλήρους μέλους. (Βερέμης, 2005, σελ. 250)

Η συμφωνία σύνδεσης βασίστηκε σε τρεις κύριους πυλώνες: την τελωνειακή Ένωση, την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων και την χρηματοδοτική βοήθεια μέσω χρηματοδοτικών πρωτοκόλλων. Ακρογωνιαίος λίθος της συμφωνίας ήταν όπως ήδη αναφέρθηκε η δημιουργία της Τελωνειακής Ένωσης που θα έπρεπε να επιτευχθεί σε τρία στάδια (Bahri, 2008)

Προπαρασκευαστική φάση (1963-1968)

Σύμφωνα με το άρθρο 2 της συμφωνίας, θα διαρκούσε πέντε χρόνια, εκτός αν επρόκειτο να παραταθεί με τον τρόπο που προέβλεπε το Προσωρινό Πρωτόκολλο, σύμφωνα με το άρθρο 3 της

Συμφωνίας. Η Τουρκία όμως δεν επωφελήθηκε πλήρως από τις δυνατότητες που τις είχαν προσφερθεί, δεν πέτυχε να χρησιμοποιήσει πλήρως τις ποσοτώσεις, στο διάστημα αυτό τετραπλασιάστηκε το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου με την ΕΟΚ, ενώ δεν είχε ούτε καν διπλασιασθεί με τον υπόλοιπο κόσμο. (Βερέμης , 1995)

Μεταβατική περίοδος (1973-1995)

Το Συμπληρωματικό πρωτόκολλο που υπεγράφη το Νοέμβριο του 1970 αλλά τέθηκε σε ισχύ τον Ιανουάριο του 1973 θέτει το χρονοδιάγραμμα για την εφαρμογή των διατάξεων της Συμφωνίας και την προσέγγιση της οικονομικής πολιτικής των δύο μερών. Προέβλεπε τη σταδιακή κατάργηση των τελωνειακών δεσμών, των φόρων ισοδυνάμου αποτελέσματος, καθώς και κάθε ποσοτικό περιορισμό η άλλο μέτρο με ισοδύναμο αποτέλεσμα μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Η Συμφωνία της Άγκυρας και το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο προέβλεπαν επίσης νομοθετική εναρμόνιση της Τουρκίας με την ΕΟΚ στον τομέα του εξωτερικού εμπορίου , προσέγγιση γεωργικών πολιτικών, την εγκατάσταση και παροχή υπηρεσιών και του ανταγωνισμού. Σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα η Τουρκία θα έμπαινε στην τελική φάση για την ολοκλήρωση της τελωνειακής Ένωσης το νωρίτερο το 1980 και το αργότερο το 1995. (Βερέμης & Ντόκος , 2002)

Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Κοινότητας – Τουρκίας δεν ακολούθησαν μια γραμμική πορεία εξαιτίας πολιτικών και οικονομικών προβλημάτων που προέκυψαν από την τουρκική πλευρά(οικονομική κρίση στη Τουρκία το 1977, στρατιωτικό πραξικόπημα το 1980).⁵

Κάτι που αναφέρεται και σε σχετικό άρθρο των Narbone και Tocci : *«Οι σχέσεις λοιπόν της Τουρκίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν περάσει πολλά σκαμπανεβάσματα που οφείλονται κυρίως στις πολιτικές και οικονομικές δυσκολίες της Τουρκίας κατά τις δεκαετίες του '70 και του '80 αλλά και της εισβολής στην Κύπρο»*. Μια νέα προσπάθεια για αναβάθμιση των σχέσεων ξεκινά ουσιαστικά από το 1986. Στις 14 Απριλίου του 1987 η κυβέρνηση Οζάλ υπέβαλλε αίτηση για την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση που όμως απορρίφθηκε το 1989. (Βερέμης et al., 1995 ; Narbone, & Tocci, 2005).

Η γνώμη της Επιτροπής αν και ήταν αρνητική για την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα περιλάμβανε ένα σύνολο μέτρων για την σύσφιξη των σχέσεων Τουρκίας – ΕΚ. Τα μέτρα

⁵ Για την κρίση των συνδεδεσικών σχέσεων και των αιτιών που την προκάλεσαν βλ Καζάκες, « η εξομάλυνση των σχέσεων Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων- Τουρκίας και η ελληνική εξωτερική πολιτική» στο Α. Αλέξανδρης, Θ. Βερέμης, κ.α. Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987, Β έκδοση, Γνώση, Αθήνα, 1991, σελ 562

που υποστηρίχθηκαν από την επιτροπή στρέφονταν γύρω από τέσσερις τομείς: ολοκλήρωση Τελωνειακής Ένωσης, επανάληψη και εντατικοποίηση της δημοσιονομικής συνεργασίας, προώθηση της βιομηχανικής και τεχνολογικής συνεργασίας, εμπλουτισμός των πολιτικών και πολιτισμικών δεσμών. (Hic et al., 1995; Ευρωπαϊκή επιτροπή , 1989)

Τελικό στάδιο (1995)

Στις 6 Μαρτίου 1995 αποφασίζεται τελικά η Συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης η οποία και επικυρώθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον Δεκέμβριο του 1995 και άρχισε να ισχύει από 1/1/1996. (Βερέμης & Ντόκος 2002, σελ. 11)

3.2.2 Η Συμφωνία της Τελωνειακής Ένωσης

Η συμφωνία της Τελωνειακής Ένωσης, τον Μάρτιο του 1995, ήταν αναμφίβολα μέρος ενός «συνολικού πακέτου», από το οποίο οι εμπλεκόμενοι ανέμεναν οφέλη. Η εφαρμογή της νέας συμφωνίας προσέκρουσε σε δυσκολίες. Το χρηματοδοτικό πρωτόκολλο «πάγωσε» πάλι λόγω της έντασης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις που προκάλεσε η κρίση στα Ίμια. Επίσης η ΕΕ εμφανιζόταν δυσαρεστημένη με την εξέλιξη των οικονομικών προβλέψεων της Συμφωνίας. Ορισμένα πολιτικά κόμματα διατύπωσαν επιφυλάξεις ως προς τα οικονομικά αποτελέσματα της σύνδεσης, τα δε ισλαμικά και εθνικιστικά κόμματα τάχθηκαν σαφώς κατά της σύνδεσης φοβούμενοι την επίδραση της δυτικής επιρροής και την απομάκρυνση από τις παραδοσιακές αξίες. Οι εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις στην Τουρκία, καθώς και ο συνεχιζόμενος εμφύλιος στην Ανατολία επιβάρυναν το γενικότερο κλίμα στις σχέσεις της με την ΕΕ. (Βερέμης, 2002, σελ. 351)

Οι Βρυξέλλες και η Άγκυρα είχαν πλέον επίγνωση των απαιτήσεων της συμφωνίας και η Άγκυρα το αντιμετώπισε ως την τελευταία της ευκαιρία να μη χάσει το τρένο για την Ευρώπη. Η Συμφωνία της Τελωνειακής Ένωσης σήμαινε λοιπόν :

- Η Τουρκία ανοίγει την οικονομία της στο διεθνή ανταγωνισμό
- Η Τελωνειακή Ένωση καλύπτει μόνο το εμπόριο μεταποιημένων προϊόντων και όχι πρωτογενή προϊόντα και υπηρεσίες
- Θα τηρούσε κοινό δασμολόγιο κατά των εισαγωγών από τρίτες χώρες από την 1^η Γενάρη του 1996
- Η Τουρκία θα έπρεπε να συμμορφώνεται με τα πλαίσια της ΕΕ σε τομείς όπως: κρατικές ενισχύσεις, επιδοτήσεις προς τις επιχειρήσεις, ανταγωνισμός και αντιμονοπωλιακή πολιτική

- Με σκοπό την εναρμόνιση της εμπορικής της πολιτικής με αυτής της ΕΕ, η Τουρκία θα έχανε την εθνική της κυριαρχία στο εξωτερικό εμπόριο χωρίς ταυτόχρονα να έχει ενεργό συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων των Βρυξελλών

- Θα καθοριζόταν μια μεικτή επιτροπή Τελωνειακής Ένωσης μεταξύ Τουρκίας και Ευρώπης για την ανταλλαγή απόψεων και πληροφοριών (Bahri, 2008)

Από την πλευρά της η Ευρωπαϊκή Ένωση έπρεπε να χρηματοδοτήσει την Τουρκία ώστε να διευκολυνθεί η διαδικασία προσαρμογής της στα πλαίσια των σκληρών συνθηκών ανταγωνισμού για να γεφυρωθεί το χάσμα στην οικονομική ανάπτυξη των δύο μερών και θα απέφερε πολλά οικονομικά και πολιτικά οφέλη στην Τουρκία όπως :

- Πρόσβαση σε μια αγορά με μεγάλες εμπορικές δυνατότητες
- Εξορθολογισμός και εκσυγχρονισμός των οικονομικών δομών της Τουρκίας
- Με την ενίσχυση του ανταγωνισμού θα βελτιωθεί η ποιότητα των τουρκικών προϊόντων
- Αυξημένη εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων που θα οδηγήσει σε εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων παραγωγής
- Αύξηση απασχόλησης στην Τουρκία
- Θα θέσει την Τουρκία σε μια σταθερή πορεία ενοποίησης με τη Δύση
- Θα ενισχύσει τις δυτικές αξίες στην Τουρκία βελτιώνοντας τη δημοκρατία της

Πέρα όμως από τα οφέλη που αποκομίζει η Τουρκία, υπάρχουν οφέλη οικονομικά και πολιτικά και για την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση :

- Η Τουρκία είναι μεταξύ των χωρών με τις οποίες η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει το μεγαλύτερο εμπορικό πλεόνασμα Με την κατάργηση δασμολογικών και μη φραγμών θα μπορέσει να εισρεύσει στην αγορά της Τουρκίας και να κερδίσει προνομιακή πρόσβαση σε αυτή

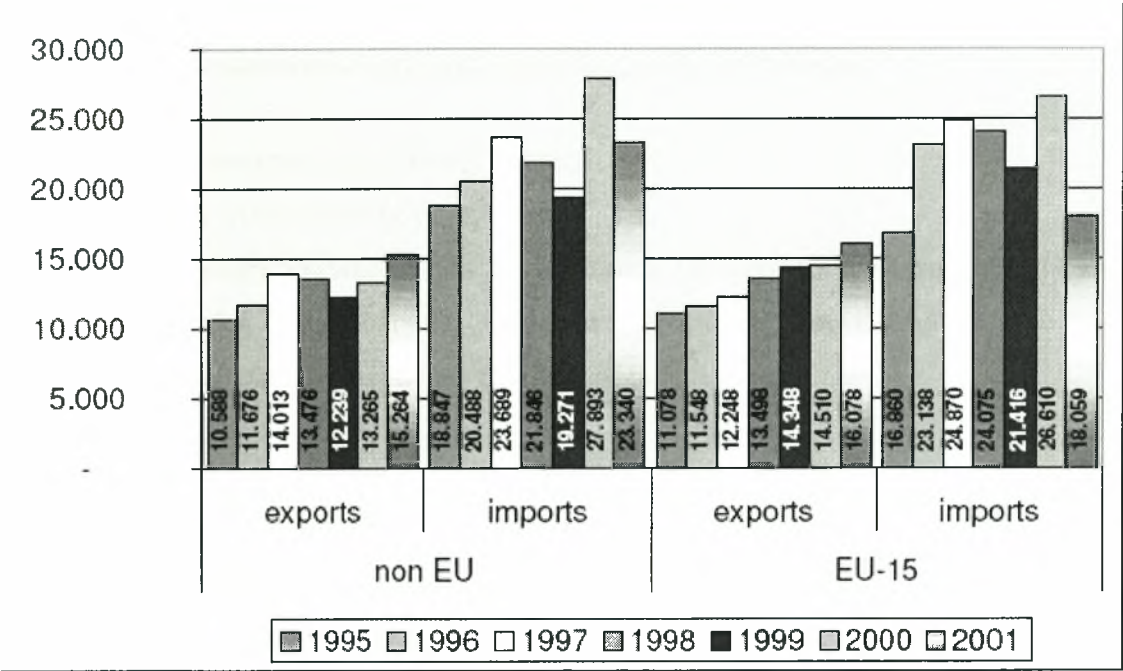
- Με την ύπαρξη της Τελωνειακής Ένωσης, η Τουρκία θα εναρμονίσει την οικονομική νομοθεσία της με αυτή της Ένωσης επομένως οι κοινοτικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Τουρκία θα έχουν ένα οικείο οικονομικό και νομικό περιβάλλον

- Οι επιχειρήσεις της κοινότητας θα αποκτήσουν νέο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και θα ωφεληθούν από τις επενδύσεις και τις ευκαιρίες που προσφέρει η παραγωγή στη Τουρκία

- Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορέσει να χρησιμοποιήσει την Τουρκία ως εξαγωγική βάση στη Μέση Ανατολή, τη περιοχή της Μαύρης Θάλασσας και την Κεντρική Ασία. (Van der Hoek, 2007)

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επικύρωσε τη συμφωνία στις αρχές Δεκεμβρίου της ίδιας χρονιάς και η ισχύς της ξεκίνησε την 1η Ιανουαρίου 1996, σημειώνοντας έτσι ένα σημαντικό βήμα ως προς την εναρμόνιση της Τουρκίας με το κοινοτικό κεκτημένο όσον αφορά την εμπορική και τελωνειακή νομοθεσία. Στην ουσία η Τουρκία έπρεπε να εναρμονίσει τη νομοθεσία της με αυτή της ΕΕ στους τομείς των δασμών, της εμπορικής πολιτικής, του ανταγωνισμού και της προστασίας των πνευματικών, βιομηχανικών και εμπορικών δικαιωμάτων. Παρακάτω παρουσιάζεται και ένας πίνακας που παρουσιάζει το εμπόριο της Τουρκίας με την ΕΕ των 15 αλλά και μη ευρωπαϊκών χωρών :

Πίνακας 1 : Εμπόριο της Τουρκίας με ευρωπαϊκές και μη ευρωπαϊκές χώρες

Πηγή : Sertoglu & Ozturk (2003)

3.3 Σύνοδος Κορυφής του Λουξεμβούργου (1997)

Το Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο που συνήλθε στο Λουξεμβούργο στις 12 και 13 Δεκεμβρίου του 1997 σηματοδοτεί μια στιγμή ιστορικής σημασίας για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με την έναρξη της διαδικασίας της διεύρυνσης φαίνεται η αυγή μιας νέας εποχής και ένα τέλος στις διαιρέσεις του παρελθόντος. Ταυτόχρονα με την έναρξη της διαδικασίας της διεύρυνσης η ΕΕ είχε κάνει μια ολοκληρωμένη μελέτη ανάπτυξης της Ένωσης και αντιμετώπισης μελλοντικών προκλήσεων.

Το Ευρωπαϊκό συμβούλιο αποφάσισε πως την άνοιξη του 1998 θα συγκαλέσει διακυβερνητικές διασκέψεις για να αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις με την Κύπρο, την Ουγγαρία, την Πολωνία, την

Εσθονία, τη Τσεχική Δημοκρατία και τη Σλοβενία σχετικά με τις προϋποθέσεις για την είσοδο τους στην ΕΕ και τις συνακόλουθες προσαρμογές της Συνθήκης.

Η Τουρκία δεν συμπεριλήφθηκε στη λίστα των έντεκα χωρών, οι οποίες προβλέπονταν να ενταχθούν βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα στην ΕΕ. Στα συμπεράσματά του το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαίωσε αφενός ότι αποδέχεται την πιθανότητα ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ και αφετέρου ότι ισχύουν τα ίδια κριτήρια που ισχύουν και για τις άλλες υποψήφιες χώρες. Καθώς όμως δεν πληροί τις απαραίτητες πολιτικές και οικονομικές προϋποθέσεις για την ένταξη, το Συμβούλιο εκδήλωσε την πρόθεση υιοθέτησης μιας Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Τουρκία. (Agenda 2000) Η Ευρωπαϊκή αυτή στρατηγική περιλαμβάνει :

Ανάπτυξη των δυνατοτήτων που προβλέπει η συμφωνία της Άγκυρας

- Εμβάθυνση της Τελωνειακής Ένωσης
- Εφαρμογή οικονομικής συνεργασίας
- Προσέγγιση των νομοθεσιών και υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου της Ένωσης
- Συμμετοχή της Τουρκίας σε κατά περίπτωση συγκεκριμένα προγράμματα και

οργανισμούς όπως προβλέπονται μέσα από τις παραγράφους 19 και 21

Στα συμπεράσματά του, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προέτρεπε την Επιτροπή να κάνει τις απαραίτητες προτάσεις για τη στρατηγική αυτή και υπενθύμισε ότι η σύσφιξη των σχέσεων της ΕΕ με την Τουρκία εξαρτιόταν:

- Από την προστασία των μειονοτήτων
- Την διευθέτηση των συννοριακών διαφορών με δικαστικές μεθόδους (Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης ή διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών)
- Καθώς και από την προοπτική πολιτικής λύσης του Κυπριακού με βάση τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. (European council, 1997)

Η φράση-κλειδί ήταν ότι στην Τουρκία «δεν υφίστανται όλες οι πολιτικές και οικονομικές προϋποθέσεις οι οποίες θα επέτρεπαν να εξεταστεί το ενδεχόμενο διαπραγματεύσεων προσχώρησης»⁶ (European council, 1997)

Επίσης τονιζόταν ότι « η ενίσχυση των δεσμών της Τουρκίας με την ΕΕ εξαρτάται από τη συνέχιση των πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων....από την καθιέρωση ικανοποιητικών και σταθερών σχέσεων μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, από τη διευθέτηση των διαφορών ιδίως δια της δικαστικής οδού καθώς και από την υποστήριξη των διαπραγματεύσεων που διεξάγονται υπό την αιγίδα του ΟΗΕ για τον πολιτικό διακανονισμό». ⁷ Η Τουρκία θεώρησε ότι δεν αξιολογήθηκε στο ίδιο πλαίσιο με τις υπόλοιπες χώρες και κατέδειξε τα αποτελέσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Λουξεμβούργου. (European Council, 1997)

3.4 Σύνοδος Κορυφής του Ελσίνκι (1999)

Ύστερα από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ελσίνκι το Δεκέμβριο του 1999, η Τουρκία αποτελεί επισήμως υποψήφιο μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι πολιτικοί ηγέτες των 15 μελών της τότε ΕΕ αποφάσισαν να δώσουν στην Τουρκία το όνομα του υποψήφιου κράτους- μέλους. Για τα δύο μέρη, το Ελσίνκι σηματοδοτεί ένα νέο ποιοτικό ξεκίνημα και μια διαδικασία για την αμοιβαία μεταμόρφωση.

Η Τουρκία οφείλει να ακολουθήσει μια προενταξιακή στρατηγική προκειμένου να εκπληρώσει τα ενταξιακά κριτήρια, όπως αυτά έχουν οριστεί σε σειρά Ευρωπαϊκών Συμβουλίων, με κύριο σημείο

⁶Ευρωπαϊκή επιτροπή, 12-13 Δεκεμβρίου 1997, παράγραφος 31.

⁷Όπως πριν, παράγραφος 35.

αναφοράς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης. Ορίζονται τώρα οι πολιτικές συνθήκες που απαιτούνται για να προσεγγίσει το κοινοτικό κεκτημένο : τη σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την προστασία των μειονοτήτων. Από τότε όλες οι κυβερνήσεις της Άγκυρας, έχουν καταβάλλει μεγάλη προσπάθεια για να εκπληρώσουν αυτά τα κριτήρια και το κοινοβούλιο της Τουρκίας έχει θέσει σημαντικά μέτρα για την ενίσχυση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. (Barysch, Heather & Everts (2008); Bahri, 2008)

Τελικά το σχετικό κείμενο το οποίο συμφωνήθηκε προέβλεπε τα εξής: «...το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τονίζει την αρχή της ειρηνικής διευθέτησης των διαφορών με βάση το Χάρτη του ΟΗΕ και καλεί τις υποψήφιες χώρες να κάνουν κάθε προσπάθεια να λύσουν σημαντικές συνοριακές διαφορές και άλλα συναφή θέματα. Αν αποτύχουν σε αυτό θα πρέπει μέσα σε εύλογο διάστημα να φέρουν την διαφορά ενώπιον του Δικαστηρίου της Χάγης. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα επανεξετάσει την κατάσταση σχετικά με αυτές τις διαφορές, με ιδιαίτερη έμφαση στις επιπτώσεις πάνω στην διαδικασία ένταξης, μέχρι το τέλος του 2004, ώστε να προωθήσει τη διευθέτησή τους μέσω του Δικαστηρίου της Χάγης»

3.5 Χρονοδιάγραμμα σχέσεων Τουρκίας – Ευρωπαϊκής Ένωσης

Παρακάτω παρουσιάζεται με τη μορφή χρονοδιαγράμματος οι σημαντικότερες συμφωνίες της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πίνακας 2 : Χρονοδιάγραμμα σχέσεων Τουρκίας – Ευρωπαϊκής Ένωσης

1963	Υπογράφεται η συμφωνία σύνδεσης (Συμφωνία της Ankara) που θα εγκαθιδρύσει την Τελωνειακή Ένωση μεταξύ Τουρκίας και ΕΟΚ και θα εξασφαλίσει την πλήρη ένταξη.
1978/79	Η ΕΟΚ προτείνει στην Τουρκία να υποβάλλει αίτηση ένταξης μαζί με την Ελλάδα. Η Τουρκία αρνείται.
1987	Η Τουρκία κάνει αίτηση για ένταξη στην ΕΟΚ
1989	Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνωρίζει την Τουρκία ως υποψήφιο μέλος αλλά δεν ωρά σε πλήρη ένταξη καθώς υπάρχουν πολιτικά και οικονομικά προβλήματα, συμπεριλαμβανομένων των ανθρωπινων δικαιωμάτων
1995	Εγκαθίδρυση Τελωνειακής Ένωσης μεταξύ Τουρκίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης
1997	Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίζει να μην δέχεται την Τουρκία ως υποψήφια χώρα και ακυρώνει τη συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Διάσκεψη
1999	Χορηγείται στην Τουρκία το καθεστώς της υποψήφιας στην ΕΕ χώρας κατά τη Σύνοδο κορφής Ηγετών Κρατών και Κυβερνήσεων στο Ελσίνκι αλλά δεν της δίνεται μια συγκεκριμένη ημερομηνία για την έναρξη των διαπραγματεύσεων
2001	Το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων εγκρίνει την Εταιρική Σχέση προσχώρησης για την Τουρκία
2002	Το κόμμα ΑΚΡ κερδίζει τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη Τουρκία Ο πρωθυπουργός Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν ξεκινά μια εκτεταμένη διαδικασία μεταρρύθμισης Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το Δεκέμβριο αποφασίζει πως οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις θα ανοίξουν εάν η Τουρκία το Δεκέμβριο του 2004 πληροί τα κριτήρια της Κοπεγχάγης
2004	Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίζει να ξεκινήσει τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία στις 3 Οκτωβρίου του 2005

2006	Το Συμβούλιο αναστέλλει οκτώ κεφάλαια των διαπραγματεύσεων λόγω της αποτυχίας της Τουρκίας να εφαρμόσει το πρόσθετο πρωτόκολλο της συμφωνίας της Άγκυρας σε σχέση με την Κύπρο Ανοίγουν δυο κεφάλαια διαπραγματεύσεων : πνευματική ιδιοκτησία και εταιρικός νόμος
2007	Το ΑΚΡ κερδίζει και πάλι τις εκλογές στην Τουρκία Ανοίγουν επτά κεφάλαια στους τομείς : Διευρωπαϊκά Δίκτυα, Προστασία των καταναλωτών και της Υγείας, Δημοσιονομικός Έλεγχος, Στατιστική και Επιχειρήσεις και Βιομηχανία
2008	Μια δικαστική υπόθεση του ΑΚΡ δημιουργεί υποψίες για την δημοκρατικότητα της διαδικασίας

Πηγή: Christensen (2005, σελ. 2)

Κεφάλαιο 4

Προβλήματα στην ενταξιακή πορεία της Τουρκίας

«..Το μοναδικό σύνορο που χαράζει η Ευρωπαϊκή Ένωση αφορά τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα...»

Διακήρυξη του Λάακεν, Δεκέμβριος 2001

Η γεωπολιτική θέση της Τουρκίας θεωρείται ως εξαιρετικής βαρύτητας, μιας και συνδέει την Ευρώπη με την Ασία και πιθανή προσχώρηση της Τουρκίας θα σημαίνει τη γειτνίαση της Ευρώπης με περιοχές όπως το Ιράκ, το Ιράν, η Συρία, η Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν και η Γεωργία. Κάτι τέτοιο βέβαια εξυπηρετεί την ανάγκη της ΕΕ για νέες πηγές ενέργειας καθώς η Τουρκία συνορεύει με χώρες που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην ασφαλή πρόσβαση σε αυτές. (Ακςακοα & Fraser & Rhein, 2004)

Στην διαδρομή ένταξης της χώρας στην ΕΕ παρουσιάζονται ορισμένα δυσεπίλυτα προβλήματα αναφορικά με τη στάση της απέναντι σε ένα κράτος-μέλος, την Κύπρο, καθώς και με την δομή του σύγχρονου τουρκικού κράτους, συμπεριλαμβανομένου του πολιτικού ρόλου των στρατιωτικών. Πέρα όμως από την τήρηση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, υπάρχουν και άλλοι λόγοι που πολλοί εκφράζουν επιφυλάξεις για την ένταξή της. Ιδιαίτερα τέθηκαν ερωτήματα σχετικά με το κατά πόσον είναι προς όφελος της ΕΕ να δεχθεί στους κόλπους της μια ισλαμική χώρα, το μεγαλύτερο μέρος της οποίας ανήκει γεωγραφικά στην Ασία. Πολλοί αναρωτιούνται αν η ένταξη της Τουρκίας δεν θα καταργήσει κάθε πιθανότητα να βασιστεί η ΕΕ σε ένα αίσθημα κοινής ταυτότητας και τέλος, μια άλλη πηγή ανησυχιών αφορά την μεγάλη έκταση του γεωργικού της τομέα και τον μεγάλο πληθυσμό της

Η μελέτη, λοιπόν, για την ένταξη μιας χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνοδεύεται από την σωστή ανάλυση των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δεδομένων μιας χώρας, στη περίπτωση αυτή, της Τουρκίας, ώστε να υπάρχει μια πλήρη και σωστή αντίληψη για τις προοπτικές αλλά και τα προβλήματα στην πορεία της προς την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

4.1 Ανθρώπινα δικαιώματα και στρατιωτικό κατεστημένο

Η προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτελεί θεμελιώδη αρχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και απαραίτητη προϋπόθεση της νομιμοποίησης της. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολονίας (3 και 4 Ιουνίου 1999) δήλωσε πως έπρεπε να καταρτισθεί ένας χάρτης θεμελιωδών δικαιωμάτων για να καταστεί σαφής η σημασία αυτών στους πολίτες της Ένωσης. Ο χάρτης αυτός υιοθετήθηκε επίσημα στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας (7 – 9 Δεκεμβρίου 2000) από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Επιτροπή και αρθρώνεται σε κεφάλαια γύρω από τις οικουμενικές αξίες της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, της ελευθερίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της υπηκοότητας και της δικαιοσύνης όπως και κάποιων γενικών διατάξεων. (Μούσης, 2005, σελ. 171)

Το τελικό κείμενο του Χάρτη ενσωματώνει, υπό τη μορφή ενός κοινού ευρωπαϊκού χάρτη δικαιωμάτων, ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου (Ρώμη 1950) και τα προσαρτημένα πρωτόκολλα της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τελικό σκοπό, την ενίσχυση της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, υπό την πίεση των κοινωνικών αλλαγών, της κοινωνικής προόδου και των επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων. (Κουκιάδη, 2001, σελ. 247)

Η σύμβαση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, γνωστή και ως ευρωπαϊκή σύμβαση για τα δικαιώματα του ανθρώπου δημιουργήθηκε υπό την αιγίδα του συμβουλίου της Ευρώπης το 1950 για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κάθε χώρα που επιθυμεί να ενταχθεί η έχει συνάψει εμπορικές ή άλλου είδους συμφωνίες απαιτείται να σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα. (Çakmak, 2003, σελ. 65)

Βάσει της σύμβασης ιδρύθηκε και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το οποίο διασφαλίζει την τήρηση των αρχών για τα ανθρώπινα δικαιώματα και έχει μεγάλη βαρύτητα για όλα τα κράτη- μέλη της Ένωσης που οδηγούνται σε ριζικές μεταρρυθμίσεις έχοντας προσαρμόσει τις νομοθεσίες τους και κάνοντας τροποποιήσεις που συγκλίνουν με τις διατάξεις της Ένωσης. Τα θεμελιώδη δικαιώματα δεν προβλέπονται από κάποια συγκεκριμένη διάταξη της Συνθ. Ε.Ε., ωστόσο αποτελούν γενικές αρχές της Ε.Ε. και του κοινοτικού δικαίου, γεγονός που εξηγεί την υποχρέωση σεβασμού των.

Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι το αποτέλεσμα μιας μακράς εξελικτικής διαδικασίας, που έχει ως αφετηρία της τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Συγκεκριμένα, η Ε.Ε. δεν διέθετε από την ίδρυσή της κάποιο κατάλογο θεμελιωδών δικαιωμάτων, ούτε υπήρχε κάποια σχετική αναφορά στο κείμενο των ιδρυτικών συνθηκών. Όμως, επειδή η δράση των

κοινοτικών οργάνων, δημιουργούσε συχνά ζητήματα προσβολής των θεμελιωδών δικαιωμάτων, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, ανέλαβε με τις αποφάσεις του την προστασία των θιγόμενων πολιτών, θεωρώντας τα ατομικά δικαιώματα σαν αναπόσπαστο μέρος των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου, η τήρηση των οποίων επαφίεται, ελλείψει προστασίας αυτών στον Καταστατικό Χάρτη, στο ίδιο το Δικαστήριο. Μάλιστα, η συμβολή του Δικαστηρίου υπήρξε σε τέτοιο βαθμό καθοριστική, ώστε να μπορεί βάσιμα να θεωρηθεί, ότι η διάταξη το άρθρου 6 της Συνθ. Ε.Ε. δεν θα μπορούσε να υφίσταται, αν δεν είχε μεσολαβήσει αυτή η εξέλιξη της νομολογίας. (Σκουρής, 2003, σελ. 51)

Στη διάρκεια των τριάντα και πλέον χρόνων που έχουν μεσολαβήσει από τη δημοσίευση των πρώτων αποφάσεων, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο διαμόρφωσε με τις αποφάσεις του ένα κατάλογο θεμελιωδών δικαιωμάτων, που συμπληρώνεται διαρκώς. Έτσι, έχουν αναγνωρισθεί ως άξια προστασίας, τα περισσότερα από τα αναγνωρισμένα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως:

- ο σεβασμός τα ανθρώπινης αξιοπρέπειας
- το δικαίωμα σε μια δίκαιη δίκη
- η προστασία της ιδιοκτησίας
- η ελευθερία άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας
- το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου
- ο σεβασμός της οικογενειακής ζωής
- η ελευθερία της έκφρασης κ.λ.π (Σκουρής, 2003, σελ. 53)

Για παράδειγμα η Γερμανία, η Ιταλία, το Βέλγιο και η Ελλάδα έχουν τροποποιήσει τους κανόνες κράτησης τους. Η Ολλανδία και η Ελβετία έχουν μεταβάλλει τη νομοθεσία τους για τη μεταχείριση των αλλοδαπών όπως επίσης και οι τροποποιήσεις των νόμων «περί ιδιωτικής ζωής» στην Ιταλία το 1974 έγινε υπό το πρίσμα των επιπτώσεων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης. (Çakmak, 2003,σελ. 67)

Ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα και η δημοκρατία αποτελούν τη βάση της εξωτερικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η ίδια επεμβαίνει σε περιπτώσεις που υποσκάπτονται οι όροι που έχει θέσει. Για παράδειγμα, η ειδική συμφωνία μεταξύ Ευρωπαϊκής Κοινότητας και Ελλάδας είχε ανασταλεί την περίοδο 1967 – 1974 λόγω της χαμηλής επίδοσης της Ελλάδας όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία αλλά και στη συνέχεια σταματά τις διαπραγματεύσεις με την Τουρκία μετά το πραξικόπημα στην Κύπρο το 1980.

Ένα υπάρχει ένα στοιχείο στο οποίο όλοι οι ερευνητές της τουρκικής ιστορίας φαίνεται να συμφωνούν, αυτό είναι η σημαντική δύναμη του στρατού και η επιρροή του στην εξέλιξη της

κοινωνικής πολιτικής και οικονομικής δομής του τουρκικού κράτους. (Καραμπέλιας, 2001)Έτσι λοιπόν, στη Τουρκία οι ρίζες της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναζητούνται στα προνόμια και την επιρροή του στρατιωτικού κατεστημένου στη πολιτική σκηνή της χώρας καθώς και την αντιμετώπιση των μειονοτήτων, ειδικά των Κούρδων από το κράτος, που αποτελεί εμπόδιο για την εδραίωση των δημοκρατικών θεσμών. (Βερέμης, 2005, σελ. 219)

Ο στρατός αποτελεί για την Τουρκία σημαντικό παράγοντα της πολιτικής της ζωής. Με το πραξικόπημα του 1960 αλλά και με τα επόμενα του 1971, 1980 και 1997 που αποτελούν τον καρπό της αγωνιώδους προσπάθειας της ηγεσίας του στρατεύματος κατάφερε να διατηρήσει τον έλεγχο τόσο επί της πορείας εξέλιξης της πολιτικής ζωής της χώρας, όσο και της ενότητας του σώματος των αξιωματικών. (Jacoby et al., 2003; Βερέμης, 2005, σελ. 243)

Ο στρατός έτσι απέκτησε σημαντικές εγγυήσεις και αναβαθμισμένο ρόλο στο μετέπειτα πολιτικό καθεστώς. Αυτό επιτεύχθηκε με τη χρήση δύο στρατηγικών. Πρώτον, ενσωμάτωσε στο σύνταγμα κάποιες αξίες όπως την εδαφική και εθνική ακεραιότητα του κράτους και τις εκσυγχρονιστικές μεταρρυθμίσεις του Κεμάλ. Επίσης δημιούργησε επίσημους θεσμούς όπως το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας για να προστατεύσει αυτές τις αξίες. Παρά τον τυπικό διαχωρισμό τους είχε δημιουργηθεί μια ατελής συμφωνία μεταξύ του στρατού και των πολιτικών ελίτ. Αν και οι στρατιωτικό – πολιτικές σχέσεις φαίνονταν να ομαλοποιούνται κατά τις αρχές του 1990, η αναζωπύρωση του κουρδικού εθνικισμού και οι τρομοκρατικές ενέργειες με την άνοδο του Ισλάμ επανήλθε στο προσκήνιο στα μέσα της δεκαετίας του 1990.

Με τις συνταγματικές τροποποιήσεις του 2001 και αργότερα του 2004 έγιναν πολλές θεμελιώδεις αλλαγές στα καθήκοντα και στο τρόπο λειτουργίας του στρατού και ξεκίνησε και μια προσπάθεια ελέγχου των στρατιωτικών δαπανών (Aydin & Keyman, 2004).

Βέβαια στο θέμα του στρατιωτικού κατεστημένου της Τουρκίας είναι πολλά ακόμα που πρέπει να αλλάξουν. Τα κράτη της Δύσης με τη σειρά τους πρέπει να πάψουν να επιδεικνύουν μεγαλύτερη ευαισθησία στις ιδιαιτερότητες της χώρας παρά στον εκδημοκρατισμό της και να ασκήσουν πίεση για την αληθινή εφαρμογή των δημοκρατικών αρχών ώστε να σταματήσει η ενεργή παρουσία των στρατιωτικών να σκιάζει τον καθημερινό πολιτικό της βίο. (Βερέμης, 2005, σελ. 253).

Η πιθανότητα της ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή κοινότητα απαιτεί σύμφωνα με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, την σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου καθώς και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Kardas, 2002).

Μάλιστα , καθώς η Τουρκία αποτελεί μια χώρα που έχει δεχτεί τις πιο βαριές επικρίσεις σχετικά με τη δημοκρατικότητα της και το βαθμό σεβασμού θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων οφείλει να μεταρρυθμίσει το ευρωπαϊκό της σύστημα σύμφωνα με τους Ευρωπαϊκούς θεσμούς (Καραμπέλιας,2001).

Ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια για την εδραίωση των δημοκρατικών θεσμών στη Τουρκία αποτελεί η αντιμετώπιση των Κούρδων πολιτών από το κράτος. Παρά το γεγονός ότι ένας στους πέντε Τούρκους έχει ως μητρική γλώσσα την κουρδική , η κυβέρνηση απαγορεύει την χρήση της στα σχολεία (Βερέμης, 2005, σελ. 219).

Η αδυναμία της χώρας να αναγνωρίσει τα πολιτικά δικαιώματα του κουρδικού λαού εμποδίζει την ειρηνική επίλυση του προβλήματος και αποτελεί τροχοπέδη για την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή κοινότητα. Οι Κούρδοι που αριθμούνται σε 30 εκατομμύρια αποτελούν μία από τις μεγαλύτερες εθνικές ομάδες στον κόσμο που δεν έχουν δικό τους κράτος, παρά το γεγονός πως η συνθήκη των Σεβρών τους έδινε τη δυνατότητα δημιουργίας του δικού τους κράτους καθώς η οθωμανική αυτοκρατορία θα κατακερματιζόταν σε εθνικά κράτη (Βερέμης, 2005, σελ.223).

Η Συνθήκη έδωσε στις μη-μουσουλμανικές μειονότητες δικαιώματα και υποχρεώσεις απέναντι στο Τουρκικό κράτος, που όμως στη συνέχεια παρουσίασαν προβλήματα που σχετίζονταν με την επιλεκτική εφαρμογή της συνθήκης στις τρεις μειονότητες, δηλαδή τους Εβραίους, τους Έλληνες και τους Αρμένιους, αποκλείοντας με αυτό τον τρόπο τις υπόλοιπες μειονότητες καθώς και σε ελλείψεις στην εφαρμογή αυτών των δικαιωμάτων, ειδικότερα σε ότι αφορά τα θέματα ιδιοκτησίας και τους θρησκευτικούς/εκπαιδευτικούς θεσμούς

Από τον συνολικό πληθυσμό των Κούρδων, περίπου ο μισός κατοικεί στην Τουρκία και αποτελεί 15% με 30% του τουρκικού πληθυσμού. Είναι κατανεμημένος κυρίως στο νοτιοανατολικό τμήμα της χώρας. Σήμερα οι περισσότεροι Κούρδοι ζουν σε μεγάλες πόλεις όπως η Κωνσταντινούπολη, το Ιζμίρ, το Μερσίν και η Αντάνα. Εξαιτίας του μεγέθους του κουρδικού πληθυσμού αλλά και τις ύπαρξης αυτονομιστικών κινήσεων, οι Κούρδοι αντιμετωπίζονται ως μία απειλή για την εθνική ενότητα της χώρας.

Παρόλο που έλαβαν μέρος κοντά στον Ατατούρκ κατά τη διάρκεια του πολέμου ανεξαρτησίας και ίδρυσης του Τουρκικού κράτους, αργότερα αποξενώθηκαν λόγω της προσπάθειας «εκτουρκίευσης» όλου του λαού που ζούσε στο νέο Τουρκικό κράτος. Η κουρδική γλώσσα θεωρείτο από τους Τούρκους

σαν περιθωριακή διάλεκτος και το 1980 απαγορευόταν η χρήση της δημόσια, ενώ άλλαξαν μέχρι και οι ονομασίες κουρδικών χωριών και πόλεων (Aydin & Keyman, 2004).

Το Τουρκικό Σύνταγμα απαγορεύει επίσης το σχηματισμό πολιτικών κομμάτων σε μία εθνική βάση. Πολλά πολιτικά κόμματα καταργήθηκαν γιατί θεωρήθηκε ότι συνδέονταν με την αυτονομιστική οργάνωση PKK. Αυτό ήταν το γνωστό Εργατικό Κόμμα Κουρδιστάν που ιδρύθηκε το 1978 από τον Αμπνουλάχ Οτζαλάν και το οποίο επέφερε σημαντικά πλήγματα στα τουρκικά στρατεύματα. Τα μέλη των κομμάτων εκδιώχθηκαν και φυλακίστηκαν για «εγκλήματα άποψης. Τέλος, και η εκπαίδευση υπόκειται σε αρκετούς περιορισμούς καθώς επιτρέπεται αλλά μόνο σε ιδιωτικά ιδρύματα. (Βερέμης, 2005, σελ. 228).

Διάφορα μέτρα που έχουν παρθεί για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας του PKK οδήγησαν σε παραβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα σημαντικότερα από αυτά τα μέτρα ήταν η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης που είχε κηρυχθεί το 1987 σε δέκα πόλεις της νοτιοανατολικής Τουρκίας που είχαν τη μεγαλύτερη συγκέντρωση κουρδικού πληθυσμού. Οι εν λόγω επαρχίες θα είχαν ειδικές περιφέρειες διοικητών με έκτακτες εξουσίες που θα μπορούσαν να λογοκρίνουν τον Τύπο και να εξορίζουν καθένα που φαινόταν απειλή για τη δημόσια τάξη. Ένα άλλο μέσο ήταν ο αντιτρομοκρατικός νόμος του 1991. Με την ευρεία έννοια του όρου επιβάλλει περιορισμούς στην ελευθερία της έκφρασης και χρησιμοποιήθηκε για τη δίωξη πολλών ατόμων, συμπεριλαμβανομένων και μερικών εξεχόντων ακαδημαϊκών, διανοούμενων και πολιτικών. Η τεράστια εξουσία που έδινε ο νόμος στους διοικητικούς υπαλλήλους οδήγησε πολλές φορές σε μυστηριώδεις εξαφανίσεις και θανάτους.

Ένα εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε επίσης για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας ήταν η εγκαθίδρυση του συστήματος επιτήρησης των χωριών, με μια δύναμη πολιτικής άμυνας που ελεγχόταν από την κυβέρνηση και πραγματοποίησε μεγάλο αριθμό παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το σύστημα αυτό είχε θεσπιστεί για να καταπολεμήσει το PKK στις ορεινές περιοχές που ο τουρκικός στρατός είχε πρόβλημα διοικητικής μέριμνας. Από την αντίθετη πλευρά το PKK επιτέθηκε σε χωριά και πολίτες και γενικότερα είχε δημιουργηθεί ένα κλίμα ανασφάλειας και φόβου που οδήγησε σε μαζική μετανάστευση προς άλλες πόλεις. Αναφέρεται μάλιστα ότι μετανάστευσαν γύρω στα 369,278 άτομα από τις νοτιοανατολικές περιοχές.

Την περίοδο μετά το 1999 όταν το PKK ηττήθηκε στρατιωτικά και ξεκίνησε η προοπτική της ένταξης της χώρας στην Ε.Ε. άρχισαν να λαμβάνονται σημαντικά μέτρα και προκλήθηκε μια αλλαγή στην επίσημη άποψη για το κουρδικό ζήτημα. Έγιναν σημαντικές μεταρρυθμίσεις για την βελτίωση της ζωής των Κούρδων χώρα. Η σημαντικότερη από τις μεταρρυθμίσεις είναι και το δικαίωμα μετάδοσης

στην κουρδική γλώσσα που επειδή θεωρείτο περιθωριακή από τους Τούρκους απαγορευόταν η χρήση της δημόσια. Το 1991 όμως ήρθη αυτή η απαγόρευση αν και πολλά κουρδικά δημοσιεύματα συνεχίζουν να συναντούν λογοκρισία. Επίσης σημαντικό είναι το δικαίωμα που τους δίνεται να διδάσκονται τα κουρδικά και να μπορούν να δίνουν κουρδικά ονόματα στα παιδιά τους. Το Μάρτιο του 2004 τέθηκε και σε εφαρμογή η νομοθεσία για την εκπαίδευση , με τη δυνατότητα διδασκαλίας της κουρδικής σε 3 πόλεις (Aydin & Keyman, 2004).

Μόλις τον Μάιο του 2006 επετράπη να εκπέμπουν δύο τηλεοπτικά κανάλια (Gun TV και Soz TV) καθώς και ένας ραδιοφωνικός σταθμός (Medya FM) στην Κουρδική γλώσσα, με κάποιους περιορισμούς όμως όσον αφορά τη συχνότητα και τη διάρκειά τους.

Πρόσφατα ,το Συνταγματικό Δικαστήριο της Τουρκίας απαγόρευσε τη λειτουργία του φιλοκουρδικού Κόμματος Δημοκρατικής Κοινωνίας (DTP) επικαλούμενο διασυνδέσεις με το PKK. Αφαιρέθηκαν τα πολιτικά δικαιώματα 37 μελών του κόμματος και «εξορίστηκε» από τη Βουλή ο ηγέτης του DTP Αχμέτ Τουρκ. Από το 1963 πρόκειται για το 25ο κόμμα που απαγορεύεται η λειτουργία του στην Τουρκία, και από το 1993 το Κόμμα Δημοκρατικής Κοινωνίας είναι το πέμπτο που τίθεται εκτός νόμου με δικαστική απόφαση. Ομόφωνη ήταν η απόφαση του Δικαστηρίου, ο πρόεδρος του οποίου, Χασίμ Κιλίτζ, ανακοίνωσε πως το κόμμα έκλεισε επειδή «εξελίχθηκε σε εστία δραστηριοτήτων εναντίον της ακεραιότητας του έθνους και της χώρας».

Το κουρδικό πρόβλημα αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα για την εδραίωση της δημοκρατίας στην Τουρκία και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Βέβαια, την τελευταία δεκαετία, ιδιαίτερα μετά την έναρξη των διαπραγματεύσεων με την Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν γίνει πολλές μεταρρυθμίσεις στην Τουρκία που συμβάλλουν στον εκσυγχρονισμό της.

Στην έκθεση του 2008 για την πρόοδο της Τουρκίας όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο μάλιστα εξέδωσε 266 αποφάσεις σύμφωνα με τις οποίες η Τουρκία καταπατά τα ανθρώπινα δικαιώματα αν και λίγα από αυτά αφορούσαν δικαιώματα ζωής και ίσης μεταχείρισης. (European Commission, 2008)

Δικαιώματα γυναικών

Οι γυναίκες βρίσκονται τόσο μεταξύ των πλέον ευάλωτων ομάδων, όσο και μεταξύ των ομάδων που καλούνται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην κοινωνία. Η διεθνής κοινότητα έχει αναγνωρίσει τα δικαιώματα της γυναίκας ως αναπόσπαστο και αδιαίρετο τμήμα των ανθρωπίνων

δικαιωμάτων και έχει επιβεβαιώσει την ανάγκη πλήρους και ισότιμης συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση προσδίδει ιδιαίτερη σημασία στην αντιμετώπιση των δικαιωμάτων των γυναικών, ως αναπόσπαστου μέρους των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και επαναλαμβάνει σε όλα τα επίπεδα, το αυτονόητο μήνυμα, ότι τα δικαιώματα των γυναικών είναι ανθρώπινα δικαιώματα. Στην συνθήκη του Άμστερνταμ (άρθρα 2, 3), διατυπώνεται η δέσμευση της ΕΕ στην αρχή της ισότητας και της πραγματικής εξίσωσης των δύο φύλων. Περαιτέρω, ο σεβασμός των δικαιωμάτων των γυναικών αναγνωρίστηκε ως ύψιστη προτεραιότητα για τον 21^ο αιώνα από το Κοινοβούλιο, στην πρώτη του ετήσια έκθεση για τα ανθρώπινα δικαιώματα, στην οποία διακηρύσσει ότι η ΕΕ απαιτείται να προάγει τα δικαιώματα των γυναικών σε όλον τον κόσμο.⁸

Όσον αφορά τα δικαιώματα των γυναικών η Τουρκία παρουσιάζει βελτίωση. Έχουν οργανωθεί προσπάθειες ευαισθητοποίησης των μελών του δικαστικού σώματος και των οργάνων επιβολής του νόμου. Τα καταφύγια για τις γυναίκες – θύματα ενδοοικογενειακής βίας έχουν αυξηθεί. Υπάρχουν χαρακτηριστικά παραδείγματα της παρουσίας των γυναικών στην τουρκική κοινωνία, σε επιχειρήσεις, την ακαδημαϊκή κοινότητα και στη δημόσια διοίκηση και πολιτική. Το κοινοβούλιο μάλιστα καθιέρωσε και ένα πακέτο Απασχόλησης με νόμους που προωθούν τη γυναικεία απασχόληση. Ενώ έχει μειωθεί και το χάσμα στην εκπαίδευση. (European Commission, 2008). Η ισότητα των φύλων όμως παραμένει μια μεγάλη πρόκληση στη Τουρκία. Σύμφωνα με επίσημα στατιστικά στοιχεία η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό είναι χαμηλή. Το ποσοστό αυτό είναι το χαμηλότερο μεταξύ των κρατών – μελών και των χωρών του ΟΟΣΑ.

Η ενδοοικογενειακή βία και οι αναγκαστικοί γάμοι εξακολουθούν να αποτελούν πρόβλημα. Είναι αναγκαίο να δημιουργηθεί ένα όργανο και μια συμβουλευτική επιτροπή ισότητας των φύλων. Το νομικό πλαίσιο που εγγυάται τα δικαιώματα των γυναικών και την ισότητα των φύλων έχει αρχίσει να βελτιώνεται όμως απαιτείται περαιτέρω προσπάθεια από την τουρκική κοινωνία.

Η Τουρκία έχει συμμορφωθεί με τις περισσότερες υποδείξεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αν και απαιτούνται ακόμα βελτιώσεις και κάποια νομοθετικά μέτρα. (Turkey progress report, 2008)

⁸ Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1999 PR 387694 EN

Δικαιώματα παιδιού

Τα δικαιώματα των παιδιών αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των δικαιωμάτων του ανθρώπου και πρέπει να τυγχάνουν σεβασμού, τόσο από τα κράτη μέλη της ΕΕ, όσο και από τα κράτη εκείνα που επιδιώκουν την ένταξή τους σε αυτήν. Τα βασικά συμβατικά κείμενα προς την κατεύθυνση αυτήν είναι η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η ίδια η ΕΕ αναγνωρίζει και θεσπίζει την υποχρέωση σεβασμού και προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

Παρά την συμβατική κατοχύρωση των δικαιωμάτων του παιδιού και την παγκόσμια αναγνώριση της ανάγκης προστασίας των, η κατάσταση αυτών των πλέον ευάλωτων μελών της κοινωνίας, παραμένει επισφαλής σε όλον τον κόσμο, περιλαμβανομένων και κρατών που προσδοκούν την ένταξή τους στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εκτιμάται, ότι από το 1990, έχουν χάσει τη ζωή τους 2 εκατ. παιδιά, ενώ άλλα 6 εκατ. έχουν τραυματιστεί σε ένοπλες συγκρούσεις. Τουλάχιστον 250 εκατ. παιδιά ηλικίας μεταξύ 5 και 14 ετών υποχρεώνονται να δουλεύουν για να ζουν, συχνά κάτω από απaráδεκτες συνθήκες, ενώ ιδιαίτερα ανησυχητικό ζήτημα είναι το εμπόριο παιδιών και η σεξουαλική τους εκμετάλλευση.

Προβλήματα όπως η αναγκαστική εργασία, η σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση, η αδυναμία ή η δυσκολία πρόσβασης στην βασική εκπαίδευση και η εμπορία παιδιών, δεν αποτελούν θλιβερό προνόμιο χωρών του τρίτου κόσμου, αλλά συναντώνται με αυξανόμενη μάλιστα συχνότητα και εντός των ορίων της Ε.Ε. Σε αρκετές χώρες της Ευρώπης, κυρίως στις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ, οι αρπαγές και οι εξαφανίσεις παιδιών και η διοχέτευση των ως σεξουαλικό εμπόρευμα, ή φθηνό εργατικό δυναμικό στις «αγορές» της Ευρώπης αποτελεί συχνό φαινόμενο. Το ίδιο συχνές είναι και οι δυσκολίες πρόσβασης στην στοιχειώδη εκπαίδευση, κυρίως παιδιών που ανήκουν σε μειονότητες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελούν τα παιδιά Ρόμα, τα οποία υποχρεώνονται σε αρκετές χώρες να παρακολουθούν μαθήματα σε φυλετικά διαχωρισμένες τάξεις χαμηλότερων προδιαγραφών, ή να συμμετέχουν σε τάξεις για μαθητές με διανοητικά προβλήματα.

Λαμβανομένου υπόψη ότι η κατάσταση των δικαιωμάτων των παιδιών σε μία χώρα αποτελεί ένδειξη της εν γένει κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη χώρα αυτήν, τα δικαιώματα του παιδιού αποτελούν σαφή προτεραιότητα για την ΕΕ και ζητούμενο για τις χώρες που επιδιώκουν την ένταξή τους σε αυτή.⁹ Μάλιστα, η ΕΕ σε συνόδους της κάνει ειδική μνεία τομέων πρωταρχικής σπουδαιότητας, όπως η παιδική εργασία, η εμπορία παιδιών, η σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών, η

⁹ Ετήσια Έκθεση της ΕΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα 1999, σελ. 50

δυνατότητα πρόσβασης των παιδιών στην εκπαίδευση, απαιτώντας τόσο από τα μέλη της, όσο και από τις συνδεδεμένες χώρες, την λήψη άμεσων μέτρων προς τις κατευθύνσεις αυτές.¹⁰

Όσον αφορά τα δικαιώματα του παιδιού, έχει σημειωθεί επίσης πρόοδος καθώς έχει αυξηθεί το ποσοστό εκπαίδευσης και έχουν δημιουργηθεί επίσης πολλά εκπαιδευτικά προγράμματα. Ο οργανισμός SHCEK έχει συλλέξει δεδομένα για την ενδοοικογενειακή βία και την κακοποίηση των παιδιών. Επίσης έχουν βελτιωθεί οι κοινωνικές υπηρεσίες και το νεανικό εκπαιδευτικό σύστημα. Ωστόσο, οι προσπάθειες πρέπει να συνεχιστούν σε όλους τους τομείς που σχετίζονται με τα δικαιώματα του παιδιού συμπεριλαμβανομένου της δικαιοσύνης των ανηλίκων και της παιδικής εργασίας.¹¹

Οι συνθήκες κράτησης και η μεταχείριση των κρατουμένων στις φυλακές και στα κάθε είδους σωφρονιστικά καταστήματα αποτελεί κριτήριο του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δείκτη του βαθμού εκδημοκρατισμού μιας χώρας. Ο σεβασμός, συνεπώς, των δικαιωμάτων των κρατουμένων, αποτελεί βασική υποχρέωση τόσο των κρατών μελών της ΕΕ, όσο και των υποψήφιων προς ένταξη χωρών. Σύμφωνα με το Παρατηρητήριο για τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι συνθήκες σε πολλές φυλακές, περιλαμβανομένων και υποψήφιων προς ένταξη στην ΕΕ χωρών, είναι τόσο ελλιπείς, ώστε να συνιστούν σκληρή, απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει επανειλημμένα εκφράσει την ανησυχία του για τη συνεχιζόμενη χρήση στις περισσότερες χώρες του κόσμου, ακόμη μάλιστα και σε δημοκρατίες, κατακριτέων πρακτικών, όπως βασανιστήρια και απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση σε φυλακές και έχει ζητήσει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή σε ιδιαίτερα ευάλωτες ομάδες κρατουμένων, όπως, για παράδειγμα οι ανήλικοι κρατούμενοι.¹² Το Κοινοβούλιο έχει επίσης τονίσει την κοινωνική σωφρονιστική αποστολή των φυλακών και ότι αυτό που πρέπει να επιδιώκεται, είναι η ανθρώπινη και κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων.¹³

4.2 Κυπριακό Πρόβλημα

Το πιο σημαντικό πρόβλημα στις σχέσεις της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι το παγωμένο κεφάλαιο της Κύπρου. Το Κυπριακό έχει μεγάλη ιστορία και η δυσκολία του θα κατανοηθεί

¹⁰ Κανονισμός του Συμβουλίου, αριθ. 976/1999 (14)
¹¹ Turkey 2008 progress report
¹² Ψήφισμα του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου A4 – 0400/96 σελ. 1
¹³ Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου A4 – 0468/98, παρ. 78

μόνον εφόσον γίνει αναφορά στην γένεση του και στις πολιτικές αναταραχές του 2004. (International Crisis Group, 2007)

Η Κύπρος βρισκόταν υπό τουρκική κυριαρχία μέχρι το 1878 που η Μεγάλη Βρετανία ανέλαβε τη διαχείριση του και από τότε αποτελούσε βρετανική αποικία που αναγνωρίστηκε και το 1923 από τη συνθήκη της Λοζάνης και από την Τουρκία. Όταν η Δημοκρατία της Κύπρου έγινε ανεξάρτητη το 1960, η Ελλάδα, η Τουρκία και το Ηνωμένο Βασίλειο έγιναν από κοινού εγγυήτριες δυνάμεις. Ωστόσο υπήρχαν μεγάλες διαμάχες μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων που κορυφώθηκαν το Δεκέμβριο του 1963. (Thorp & Taylor, 2008)

Το 1974 ο Ετζεβίτ αποφάσισε στρατιωτική εισβολή στη Κύπρο για να αποτρέψει την ένωση του νησιού με την Ελλάδα, που ήθελε η τότε κυβέρνηση της Ελλάδος. Η Τουρκία, ως εγγυήτρια δύναμη είχε δικαίωμα επέμβασης όπως προβλεπόταν από το Σύμφωνο Εγγύησης του 1960. Όμως το Σύμφωνο Εγγύησης παραχωρούσε δικαίωμα επέμβασης και στις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις (Τουρκία, Ελλάδα, Βρετανία) σε περίπτωση που κινδύνευε η ανεξαρτησία του νησιού, η οποία και είχε κατοχυρωθεί με το σύνταγμα του 1960.

Ο Τούρκος Πρωθυπουργός δε σκόπευε να συμμορφωθεί με τις ρυθμίσεις αυτές . Αντίθετα μάλιστα, εκμεταλλευόμενος τη νέα πλεονεκτική θέση της Τουρκίας συνεργαζόμενος με τον Τουρκοκύπριο ηγέτη Ντενκτάς, συνέβαλε στη διαμόρφωση της βάσης, για μία λύση που θα βρισκόταν στο φυσικό διαχωρισμό των δύο κοινοτήτων. (Βερέμης, 2005, σελ. 605)

Από τότε το 36% του νησιού δεν είναι υπό τον έλεγχο της κυβέρνησης της Δημοκρατίας της Κύπρου αλλά είναι γνωστή ως τουρκική δημοκρατία της βόρεια Κύπρου και η Τουρκία είναι η μόνη χώρα που την αναγνωρίζει επισήμως. Μια σημαντική παρουσία τουρκικών στρατευμάτων παραμένει στο Βορρά και οι δυνάμεις του ΟΗΕ περιπολούν την « νεκρή ζώνη για την πράσινη γραμμή» που χωρίζει το νησί. Ο πόλεμος του 1974 δημιούργησε στρατιές προσφύγων : 160.000 Ελληνοκυπρίων (1/3 της Ελληνικής Κοινότητας) και 45.000 Τουρκοκυπρίων (το 40% περίπου της Τουρκικής κοινότητας. Η αναγκαστική μετακίνηση είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία δύο ομογενών εθνικών ομάδων στο νησί. Πολλοί Ελληνοκύπριοι έφυγαν ή αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την υπό τουρκική διοίκηση περιοχή, στο βόρειο τμήμα του νησιού και να μετακινηθούν νότια. Ουσιαστικά, όλοι οι Τουρκοκύπριοι μετακινήθηκαν βόρεια.

Οι Ελληνοκύπριοι όμως παρά την εξασθενημένη θέση τους είχαν μερικά πλεονεκτήματα : Πρώτον, ακόμα και μετά την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου το 1983, η

διεθνής κοινότητα δεν έπαψε να αναγνωρίζει την Ελληνική Δημοκρατία της Κύπρου σαν την επίσημη κυβέρνηση του νησιού. Μάλιστα η ελληνική κυβέρνηση πέτυχε τις προσπάθειες της να επιβληθεί οικονομικό εμπάργκο στην υπό τουρκική διοίκηση περιοχή από το 1974, πείθοντας και άλλα ευρωπαϊκά κράτη να κάνουν το ίδιο. Μάλιστα το 1975 η Ελλάδα απέσπασε την σύμφωνη γνώμη του Κογκρέσου να επιβληθεί και εμπάργκο όπλων στη Τουρκία που έληξε όμως το 1978. (Βερέμης, 2005 : 605) Παρακάτω ακολουθεί και ένα χρονοδιάγραμμα με τις διαπραγματεύσεις που έχουν γίνει μέχρι σήμερα οι οποίες ήταν ανεπιτυχείς και δεν επέφεραν την επίτευξη διακανονισμού. (Migdalovitz, 2007)

Για δεκαετίες το θέμα της Κύπρου παραμένει παγωμένο και άλυτο. Ωστόσο, η προοπτική της ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση δημιουργεί την ανάγκη επίλυσης του. Έτσι από το 1999 έως το 2003 ο τότε γενικός γραμματέας του ΟΗΕ Κόφι Ανάν, εργάστηκε σε ένα σχέδιο επανένωσης του νησιού. Το σχέδιο τέθηκε σε δημοψήφισμα και στις δύο πλευρές και τελικά δόθηκε μια αναθεωρημένη έκδοση του στις 24 Απριλίου του 2004. Καμία από τις δύο πλευρές δεν ήταν απόλυτα ικανοποιημένη με το σχέδιο Ανάν αν και στο δημοψήφισμα που έγινε το σχέδιο εν τέλει έγινε δεκτό από τους Τουρκοκυπρίους αλλά απορρίφθηκε από τους Έλληνες οπότε και δε μπορούσε να εφαρμοστεί. Μάλιστα, πιο συγκεκριμένα σε δημοψήφισμα που πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 2004, το 76% των Ελληνοκυπρίων ψηφοφόρων απέρριψε το σχέδιο ενώ το 65% των Τουρκοκυπρίων το έκανε δεκτό. Για τους Ελληνοκυπρίους τα πιο αμφισβητούμενα σημεία ήταν αυτά που αφορούσαν τα επίπεδα των τουρκικών στρατευμάτων στο νησί, η εδαφική διαφοροποίηση μεταξύ των δύο τμημάτων του νησιού και η επιστροφή των προσφύγων στα σπίτια τους.

Στις 5 Νοεμβρίου του 2003 η Ευρωπαϊκή επιτροπή σε έκθεση της αναφέρει πως η απουσία επίλυσης του κυπριακού θα μπορούσε να αποτελέσει εμπόδιο για τις ευρωπαϊκές φιλοδοξίες της Τουρκίας. Αν και το θέμα της απόρριψης του σχεδίου Ανάν από την ελληνική πλευρά έλαβε ιδιαίτερη κριτική από την ΕΕ, η Δημοκρατία της Κύπρου έγινε δεκτή στην ΕΕ, μια εβδομάδα μετά το δημοψήφισμα. Η Κύπρος υπέγραψε τη συνθήκη προσχώρησης στην ΕΕ στις 16 Απριλίου του 2003 για να γίνει πλήρες μέλος την 1^η Μαΐου του 2004, ενώ ένα πρόσθετο πρωτόκολλο αναστέλλει την εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου σε τομείς που η Κυπριακή Δημοκρατία δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο. (Thorp & Taylor, 2008)

Οι ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφάσισαν να θέσουν ένα τέλος στην απομόνωση της τουρκοκυπριακής κοινότητας και να ενθαρρύνουν την επανένωση της Κύπρου μέσω της ενθάρρυνσης της οικονομικής ανάπτυξης της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Τον Ιούλιο του 2005, η Τουρκία υπέγραψε πρωτόκολλο επέκτασης της συμφωνίας της Άγκυρας, λαμβάνοντας υπόψη την προσχώρηση των 10 νέων κρατών- μελών , κάτι που θα σήμαινε και αναγνώριση της Δημοκρατίας της Κύπρου, αλλά

η ίδια εξέδωσε μονομερή δήλωση που αναφέρει πως η υπογραφή της αυτή δε σημαίνει κάτι τέτοιο. Καθώς όμως, η μη αναγνώρισή της σημαίνει μη αναγνώριση και του Κοινοτικού κεκτημένου, η ΕΕ απαίτησε την πλήρη εφαρμογή του πρωτοκόλλου πως η μη επίλυση του προβλήματος θα επηρεάσει την πρόοδο της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και απαίτησε το άνοιγμα όλων των λιμανιών και αεροδρομίων προς Ελληνική Κυπριακή Δημοκρατία, κάτι που πάλι η Τουρκία αρνήθηκε. (Migdalovitz, 2007)

Η Τουρκία δεν έχει συμμορφωθεί τους αυτές τους αυστηρές υποδείξεις τους ΕΕ και ήδη από το 2006 το συμβούλιο των ΥΠΕΞ αποφάσισε το πάγωμα οκτώ διαπραγματευτικών –από τα 35- κεφαλαίων ενόσω αυτή η χώρα δεν εκπληρώνει μία από τους υποχρεώσεις τους, δηλαδή την εφαρμογή του πρωτοκόλλου τους Άγκυρας. (Eralp, 2009)

Χαρακτηριστικό της σημασίας του θέματος είναι πως στην Τουρκία το θέμα των αγνοουμένων και των περιορισμών της ακίνητης περιουσίας των κατοίκων του βορείου τμήματος της Κύπρου, παραμένει σε εκκρεμότητα. Μάλιστα έχει τεθεί σε εφαρμογή ένας μηχανισμός αποζημίωσης σε περιπτώσεις που καταπατώνται περιουσιακά δικαιώματα εκτοπισμένων. (Turkey progress report, 2008)

Η δυσκολία επίτευξης του στόχου της επίλυσης του κυπριακού ζητήματος είναι μικρότερη σε σχέση με τις επιλοκές που θα επιφέρει ενδεχόμενη αποτυχία διευθέτησης του. Η ΕΕ ταλαντεύεται ανάμεσα στη πίστη της σε ένα κράτος – μέλος και στα στρατηγικά συμφέροντα της στη Τουρκία. Η αποτυχία θα μπορούσε να παγώσει κεφάλαια διαπραγματεύσεων της Τουρκίας και της ΕΕ που είναι σε στασιμότητα.

Η αποτυχία της επίλυσης του ζητήματος θεωρείται δαπανηρή και για τις δύο πλευρές από κάποιους ερευνητές, καθώς θεωρούν πως ένας ενδεχόμενος συμβιβασμός θα μπορούσε να επιφέρει πολλά οφέλη και στις δύο πλευρές. Μια μελέτη μάλιστα από το PRIO (Peace Research Institute Oslo) η οικονομία της Κύπρου θα αυξηθεί κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες μέσα σε επτά έτη. (Report, of the Independent Commission on Turkey, 2009)

Οι προοπτικές μάλιστα για τη διευθέτηση του βρίσκονται σε καλύτερο σημείο από ποτέ, κυρίως λόγω της εκλογής του Δημήτρη Χριστόφια, ως προέδρου της Δημοκρατίας της Κύπρου το Φεβρουάριο του 2008. Το κύριο θέμα στην καμπάνια του ήταν ο τερματισμός της διαίρεσης της Κύπρου και μόλις ανέλαβε τα καθήκοντα του άρχισε συνομιλίες με τον ηγέτη των Τουρκοκυπρίων Μεχμέτ Αλί Ταλάτ. Έτσι στις 25 Ιουλίου ξεκίνησαν οι συζητήσεις των δύο υπό την μεσολάβηση του Αλεξάντερ Ντόνερ, που είναι ο απεσταλμένος του ΟΗΕ για την Κύπρο. Το περίγραμμα της διευθέτησης του θέματος έχει

συμφωνηθεί ήδη και είναι : Η Κύπρος να γίνει μια ενιαία ομοσπονδιακή δημοκρατία με δύο ζώνες και δύο κοινότητες με εκτεταμένη αυτονομία. Οι συνομιλίες βέβαια περιλαμβάνουν πολύ δύσκολα θέματα όπως το μέγεθος των τουρκικών στρατευμάτων και ο αριθμός των προσφύγων που θα επιτραπεί να επιστρέψουν σπίτι τους. (Thorp & Taylor, 2008)

Η ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι αδύνατη όσο παραμένει η διαφωνία για την Κύπρο. Παρόλα αυτά γίνονται σημαντικές προσπάθειες για την επίλυση του (keeping the door wide open). Η διαμάχη για την Κύπρο αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια στη διαδικασία των διαπραγματεύσεων της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η εξεύρεση λύσης ωστόσο για το διαιρεμένο νησί της Κύπρου πρέπει να αφορά όλα τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που πρέπει να παράσχουν οικονομική στήριξη για την επίλυση του προβλήματος. (International Crisis Group, Europe Report No. 197, 2008). Πολλά Κράτη μέλη που αντιτίθενται στην ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση το πρόβλημα της Κύπρου δεν είναι η πρώτη προτεραιότητα ως προς την επίλυση του. Ωστόσο, είναι ανάγκη να βρεθεί μια λύση για να εξασφαλιστεί κάποια θετική εξέλιξη των διαπραγματεύσεων ώστε το νησί να μη μείνει διαιρεμένο. Η Τουρκία από τη πλευρά της πρέπει να διαδραματίσει ένα πολύ ισχυρότερο ρόλο και να μειώσει τις απειλές προς τη Δημοκρατία της Κύπρου που πλέον είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Christensen, 2009)

4.3 Δικαστικό Σύστημα

Στη Τουρκία, όπως και αρκετές χώρες της Δυτικής Ευρώπης (και σε αντίθεση με τις ΗΠΑ), η δικαστική εξουσία δεν είναι απόλυτα ανεξάρτητη από την εκτελεστική. Ωστόσο στην περίπτωση της Τουρκίας παρατηρείται η συστηματική χρησιμοποίηση της δικαστικής εξουσίας για την αντιμετώπιση δυο σημαντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η χώρα : του κουρδικού και του ισλαμικού. Σε αρκετές περιπτώσεις έχουν καταδικαστεί σε εξοντωτικές ποινές όποιοι εξέφρασαν απόψεις αντίθετες με την επίσημη σε αυτά τα θέματα (Βερέμης & Ντόκος, 2005 :658) Η μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος είναι απαραίτητη για την ενδυνάμωση της δημοκρατικής διακυβέρνησης, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το σεβασμό για την προστασία των μειονοτήτων στη Τουρκία. Η ίδια έχει αναλάβει σημαντικές νομοθετικές μεταρρυθμίσεις για το δικαστικό της σύστημα και την κατάρτιση των δικαστών της λόγω διεθνών υποχρεώσεων. Μία από τις πιο σοβαρές μεταρρυθμίσεις είναι η κατάργηση των κρατικών δικαστηρίων που αποτελούσε ένα από τα πιο σημαντικά απομεινάρια από την εποχή της κατάστασης εκτάκτου ανάγκης και ένας από τους κύριους μηχανισμούς καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μάλιστα, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία είχαν εκπαιδευτεί πολλοί

δικαστές και εισαγγελείς για την εφαρμογή του Νέου Αστικού Κώδικα ο οποίος είχε εγκριθεί το Νοέμβριο του 2001 και πραγματοποιήθηκαν πολλά επιμορφωτικά σεμινάρια σε διάφορες πόλεις. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης μάλιστα έχει δημιουργήσει και ένα οδηγό για δικαστές και εισαγγελείς με τουρκικής μετάφραση δικαστικών μεταρρυθμίσεων. Επιπλέον όλες οι μεταρρυθμίσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων διατίθενται στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Παρά την πρόοδο αυτή όμως εξακολουθούν να υπάρχουν προβλήματα με το δικαστικό σύστημα της χώρας. (Aydin & Keyman., 2004)

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης εργάζεται σχετικά με ένα σχέδιο στρατηγικής δικαστικής μεταρρύθμισης που ξεκίνησε την άνοιξη του 2008 και αναφέρεται σε θέματα που σχετίζονται με την ανεξαρτησία, την αμεροληψία, την αποδοτικότητα, την ενίσχυση του σωφρονιστικού συστήματος. Μάλιστα τα κονδύλια που διατέθηκαν στο δικαστικό σώμα το 2007 είχαν ανέλθει σε 865.000.000 ευρώ. Ωστόσο δεν υπήρξαν εξελίξεις σχετικά με την εγκατάσταση περιφερειακών εφετείων που έπρεπε να έχουν τεθεί σε λειτουργία από τον Ιούνιο του 2007. Επιπλέον, υπάρχει η ανάγκη να ενισχυθούν οι προσπάθειες ώστε η νομοθεσία του δικαστικού σώματος να συνάδει με την ECHR, με τη νομολογία του ECtHR και με το άρθρο 90 του Τουρκικού Συντάγματος. Εξακολουθούν βέβαια να υπάρχουν ανησυχίες σχετικά με την αμεροληψία της δικαστικής εξουσίας. Συνολικά, το έργο της δικαστικής μεταρρύθμισης έχει μια θετική ανάπτυξη. Αλλά καθώς οι μεταρρυθμίσεις στο τομέα της δικαιοσύνης αποτελούν προϋπόθεση για την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι αναγκαίο να συνεχίσουν οι προσπάθειες του Υπουργείου Δικαιοσύνης για την ανεξαρτησία και αμεροληψία της δικαστικής εξουσίας και να εξασφαλιστεί η υποστήριξη της δικαστικής μεταρρύθμισης. (Turkey progress report, 2008)

4.4 Υπερπληθυσμός –μετανάστευση

Ένα από τα σημαντικότερα θέματα της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή ένωση είναι και ο πληθυσμός της καθώς μετά την προσχώρηση της θα αποτελεί τη μεγαλύτερο κράτος – μέλος. Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει πιθανά στοιχεία μέτρησης πληθυσμού στην Τουρκία και στις χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης . (Hughes, 2004)

Πίνακας 3 : Πληθυσμός της Τουρκίας (σε χιλιάδες)

ΧΩΡΑ	2005	2010	2025	2050
ΑΥΣΤΡΙΑ	8232	8387	8600	8515
ΒΕΛΓΙΟ	10415	10698	11191	11493
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	7739	7497	6752	5392
ΤΣΕΧΙΑ	10195	10411	10573	10294
ΔΑΝΙΑ	5417	5481	5590	5551
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	5244	5346	5533	5445
ΓΑΛΛΙΑ	61013	62637	65769	67668
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	82409	82057	79258	70504
ΕΛΛΑΔΑ	11064	11183	11274	10939
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	10078	9973	9647	8934
ΙΤΑΛΙΑ	58645	60098	60018	57066
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	16316	16653	17348	17399
ΠΟΛΩΝΙΑ	38198	38038	36964	32013
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	10547	10732	10706	10015
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	21635	21190	19961	17279
ΙΣΠΑΝΙΑ	43060	45317	49265	51260
ΣΟΥΗΔΙΑ	9066	9293	9915	10571
ΗΝ.ΒΑΣΙΛΕΙΟ	60261	61899	66601	72365
ΤΟΥΡΚΙΑ	71169	75705	87364	97389
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	4187	4589	5370	6295
ΚΥΠΡΟΣ	836	880	1014	1175
ΕΕ 25	454187	456876	454422	431241
ΕΕ 28 (ΤΟΥΡΚΙΑ)	555743	567842	570832	552318

Πηγή : UN (2008)

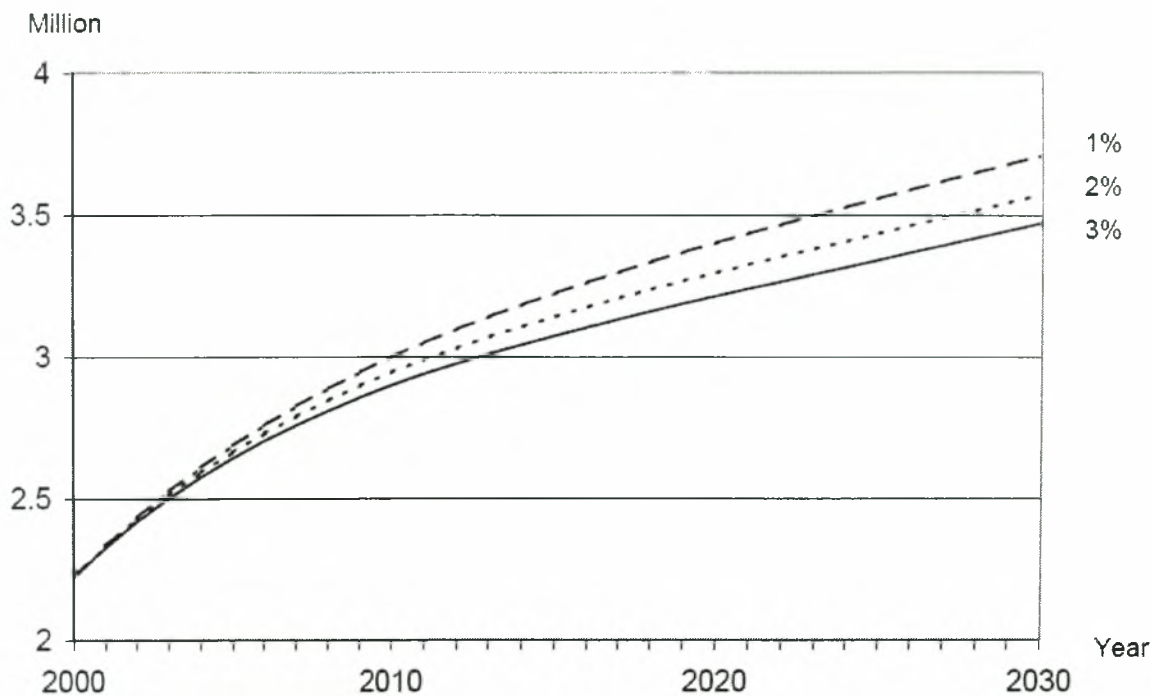
Εάν ενταχθεί η χώρα στην Ένωση ως πλήρες μέλος θα έχει τους περισσότερους ευρωβουλευτές από κάθε άλλη χώρα και θα ασκεί μεγάλη επιρροή, κάτι που κάνει τα μέλη της Ε.Ε. να αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό την τουρκική ένταξη ή άλλα προβλήματα που δημιουργούνται όπως η μουσουλμανική ταυτότητα της χώρας αυτής και το κατά πόσο μπορεί να συμβαδίσει αυτό με την γενικότερη εικόνα της ΕΕ

Θεσμικά, η Τουρκία θα έχει μεγάλο αντίκτυπο στο Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο αλλά όχι και στην Ευρωπαϊκή επιτροπή. Με το σύστημα ψηφοφορίας που ισχύει στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης κάποιες χώρες ίσως δεν έχουν τη δυνατότητα να προωθήσουν τις προτάσεις τους, καθώς οι ψήφοι τους θα αντιπροσωπεύουν το 60,3%. Με αυτόν τον τρόπο η Τουρκία θα αποτελέσει ένα πολύ ισχυρό παίχτη στην Ευρώπη. Από την άλλη, όσον αφορά το θέμα των εδρών στο Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο, η Τουρκία και η Γερμανία θα έχουν από 82 έδρες από τις 732 που αντιστοιχούν στο 11.2% του συνόλου καθώς αυτές κατανέμονται αναλογικά. Σε αυτή την περίπτωση, η Τουρκία μαζί με άλλα τρία κράτη-μέλη πολύ εύκολα θα μπορεί να μπλοκάρει αποφάσεις του Συμβουλίου, οι οποίες θα λαμβάνονται με ειδική πλειοψηφία, έχοντας εξασφαλίσει το 35% των ψήφων. Το ίδιο θα συμβαίνει φυσικά και με τις αποφάσεις που θα λαμβάνονται με ομοφωνία, όπου η Τουρκία, ακολουθώντας το παράδειγμα του Ηνωμένου Βασιλείου, ενδέχεται να ασκεί βέτο σε θέματα που θεωρεί ότι θίγονται τα συμφέροντά της.

Η Τουρκία μάλιστα θα έχει σημαντικό αντίκτυπο στην Ευρωπαϊκή Ένωση και όσον αφορά τα συμφέροντα εξωτερικής πολιτικής ενόψει των συνόρων της με τη Μέση Ανατολή, τον Καύκασο και τη Μαύρη Θάλασσα. Μάλιστα σύμφωνα με τις δημογραφικές μετρήσεις ίσως η Τουρκία ξεπεράσει τη Γερμανία, στον αριθμό των θέσεων κατά το 2020. Ένας άλλος φόβος που απορρέει από τον υπερπληθυσμό της Τουρκίας είναι η προοπτική μετανάστευσης Τούρκων εργατών προς τις χώρες της κεντρικής Ευρώπης, κυρίως τη Γερμανία και τη Γαλλία, που ως γνωστό είναι από τις χώρες που αντιδρούν στην ένταξη της Τουρκίας.

Ο αριθμός των μεταναστών που σήμερα ζουν στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπολογίζεται γύρω στα 3,8 εκ., με πλειοψηφία στη Γερμανία (2,6 εκ) και σημαντικό αριθμό στη Γαλλία, τις Κάτω Χώρες, την Αυστρία και το Βέλγιο. Η μεγάλη κλίμακα μετανάστευσης που έγινε από την Τουρκία χρονολογείται τη δεκαετία του 1960 και στις αρχές του 1970 καθώς τότε οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις ελλείψει ανθρωπίνου δυναμικού έκαναν προγράμματα απασχολουμένων μερικής απασχόλησης αλλά πολλοί από αυτούς εγκαταστάθηκαν μόνιμα στις χώρες αυτές. Από τότε μάλιστα, οι πολιτικές μετανάστευσης έχουν γίνει πολύ απαιτητικές.

Διάγραμμα 1 : Πρόβλεψη μετανάστευσης πληθυσμού της Τουρκίας στη Γερμανία

Πηγή : Flam (2003)

Κρίνοντας από την εμπειρία της μεγάλης κοινότητας των Ευρώτουρκων στην Γερμανία, οι μετανάστες δεν είναι καθόλου ομοιογενής ομάδα. Πολλοί από αυτούς δείχνουν επιθυμία να ενσωματωθούν στο πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό σύστημα της νέας χώρας, Πολλοί από αυτούς αποκτούν ιθαγένεια ενώ μάλιστα κάποιοι συμμετέχουν σε δραστηριότητες και διακρίνονται επιχειρηματικά σε τομείς όπως οι τηλεπικοινωνίες και οι κατασκευές. Σε πολλές από τις Ευρωπαϊκές χώρες η ικανότητα για ένταξη δεν κρίνεται με βάση το ποσοστό που το πέτυχαν αλλά με αυτούς που αποτυγχάνουν. Ίσως αυτό να οφείλεται και στο Ισλάμ και τη θρησκευτική παράδοση των ίδιων που τους αποδίδει πολλές φορές τίτλους τρομοκρατίας.

Ο φόβος λοιπόν, των μεγάλων μεταναστευτικών ροών από την Τουρκία προς τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι πολύ διαδεδομένος στην ευρωπαϊκή κοινωνία. Βέβαια, αν οι εμπειρίες του παρελθόντος μπορούν να μας δείξουν κάτι, ίσως το μεταναστευτικό κλίμα που στην αρχή αυξάνεται στη συνέχεια να αρχίσει να μειώνεται όπως συνέβη και στην περίπτωση της μετανάστευσης από την Πολωνία προς τη Δυτική Ευρώπη κατά τη διάρκεια της μετάβασης. Γενικά η προοπτική της μετανάστευσης φαίνεται περισσότερο απειλητική σήμερα απ’ότι ίσως ύστερα από μερικά χρόνια.

Δεδομένου πως υπάρχουν πολλοί αστάθμητοι παράγοντες υπολογίζεται πως το κύμα μετανάστευσης από την Τουρκία, μακροπρόθεσμα, θα είναι 2,7 εκ. άτομα. Μάλιστα, ο αριθμός των μεταναστών δεν αναμένεται να είναι ομοιόμορφα κατανομημένος, αλλά οι χώρες με τις μεγάλες τουρκικές κοινότητες, όπως η Γερμανία, προβλέπεται να έχουν και τις μεγαλύτερες μεταναστευτικές ροές. Βέβαια, είναι πιθανό μακροπρόθεσμα, πολλοί Τούρκοι να γυρίσουν στη πατρίδα τους καθώς θα έχει μεγαλύτερη ανάπτυξη λόγω της εισόδου της στην Ε.Ε. (Report of the Independent Commission on Turkey, 2004)

Η ΕΕ σίγουρα θα διαπραγματευτεί μια μεταβατική περίοδο όπως συνέβη και στο τελευταίο κύμα διεύρυνσης. Έτσι η Τουρκική μετανάστευση ίσως να μην είναι δυνατή τουλάχιστον μέχρι το 2020. Υπάρχει όμως και η περίπτωση να έχει χειροτερέψει το δημογραφικό πρόβλημα των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που η παρουσία μεταναστευτικού κύματος να μοιάζει περισσότερο με ευλογία παρά με κατάρρα. (Akçakoca, Fraser & Rhein E, 2004)

Ο πίνακας 3 δείχνει, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, το μεταναστευτικό κύμα από την Τουρκία σε Ευρωπαϊκές χώρες, που σε συνδυασμό με την μείωση του πληθυσμού αυτών θα μπορούσε να αποτελέσει μια πολύ θετική επίπτωση της ένταξης.

Πίνακας 4 : Μεταναστευτικό κύμα από την Τουρκία σε επιλεγμένες χώρες της Ευρώπης

	Σύνολο	Μετανάστες με Τουρκική υπηκοότητα	Μετανάστες με υπηκοότητα αντίστοιχου κράτους
Γερμανία	2642	1912	730
Γαλλία	370	196	174
Ολλανδία	270	96	174
Αυστρία	200	120	80
Βέλγιο	110	67	43
Ην. Βασίλειο	70	37	33
Δανία	53	39	14
Σουηδία	37	14	23

Πηγή : Eurostat, Federal German Statistics office: Turkish Studies Centre, 2003

Από τη θετική πλευρά του ζητήματος, υπάρχει η αυξημένη ευαισθητοποίηση των κυβερνήσεων και της κοινωνίας των πολιτών πως η ένταξη της Τουρκίας είναι αμφίδρομη. Όπως οι μετανάστες πρέπει να καταβάλλουν προσπάθειες για την ενσωμάτωσή τους σε μια χώρα έτσι και η κάθε κυβέρνηση πρέπει να υιοθετήσει πολιτικές που θα βοηθήσουν στην καλύτερη ένταξη αυτών. Η λεπτή γραμμή μεταξύ της

ένταξης και της ενσωμάτωσης των πολιτών πρέπει να κατανοηθεί καλύτερα δεδομένου πως οι μετανάστες έχουν δικαίωμα να διατηρήσουν τον πολιτισμό τους και τις θρησκευτικές τους ελευθερίες. (Report on the Independent Commission on Turkey, 2004)

Η χώρα μας, έχει προσφύγει στην Ευρωπαϊκή Ένωση καλώντας την να ασκήσει πιέσεις στην Τουρκία για να τηρήσει τις υποχρεώσεις της γύρω από το θέμα της παράνομης μετανάστευσης. Μάλιστα Στις 8 Νοεμβρίου 2001 η χώρα μας σύνηψε με την Τουρκία Πρωτόκολλο Επανεισδοχής παράνομων μεταναστών. Παρά ταύτα η Τουρκία, όπως επισημαίνεται στην έκθεση του υπουργείου Εσωτερικών, δεν εφαρμόζει τα συμφωνηθέντα. Στο πλαίσιο αυτό, έχει ζητηθεί η συμπεριφορά της Άγκυρας στο θέμα της μετανάστευσης χωρίς άδεια να τεθεί ως κριτήριο για τη μελλοντική ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τα ελληνικά δεδομένα δείχνουν πως οι επιστροφές των μεταναστών ίσχυσαν μόνο για τους πρώτους μήνες του 2009 και σε μικρά ποσοστά. Ο πραγματικός συντελεστής επιστροφής των μεταναστών είναι κάτω από 0,8% για το 2008 και 1,5 για το 2009.

Γενικά υπάρχουν σοβαρά προβλήματα με τη λειτουργία του παρόντος πρωτοκόλλου μαζί με την αποτυχία της ΕΕ να διαπραγματευτεί ένα πρωτόκολλο επανεισδοχής με την Τουρκία. Η απροθυμία της Τουρκίας οφείλεται στη γεωγραφική της θέση που καλλιεργεί την παράνομη μετανάστευση και σε περίπτωση παράτασης της Σύμβασης της Γενεύης όπως επιθυμεί η ΕΕ η Τουρκία θα πρέπει να είναι ο κύριος ρυθμιστής των μεταναστευτικών ροών της προς την Ευρωπαϊκή Ένωση από την Ανατολή.¹⁴

4.5 Οικονομία

Οι χώρες που θέλουν να ενταχθούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πρέπει να συμμορφώνονται με μια σειρά από κριτήρια, γνωστά ως κριτήρια της Κοπεγχάγης που είναι οικονομικής και πολιτικής φύσεως. Μάλιστα σε έκθεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το 2004, απαριθμούνται τα οικονομικά κριτήρια που πρέπει να έχει μια χώρα ως προς ένταξη, όπως μια καλά λειτουργούσα οικονομία της αγοράς και η ικανότητα να ανταγωνιστεί την ενιαία αγορά. Πιο συγκεκριμένα η Ευρωπαϊκή Ένωση ζητούσε από την Τουρκία

¹⁴ Greek migration news, 2009

- να μειώσει το δημοσιονομικό έλλειμμα του προϋπολογισμού της και να κάνει πιο αποτελεσματικούς προϋπολογισμούς
- να συνεχίσει να μειώνει τον πληθωρισμό της και να γίνει εξορθολογισμός των διοικητικών διαδικασιών
- να ενισχυθεί το κράτος δικαίου
- αποτελεσματικότερη λειτουργία εμπορικών δικαστηρίων
- να βελτιωθεί η επίβλεψη του δημοσιονομικού τομέα
- να επιταχυνθεί η ιδιωτικοποίηση κρατικών επιχειρήσεων καθώς και επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας
- να γίνουν περισσότερες επενδύσεις στην εκπαίδευση
- να καταστεί το επιχειρηματικό κλίμα πιο ευνοϊκό για ξένους επενδυτές

Η Τουρκία θα πρέπει να αναλάβει την εφαρμογή των κανόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε περισσότερους από 30 τομείς συμπεριλαμβανομένων και των τεσσάρων ελευθεριών της ενιαίας αγοράς (ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, υπηρεσιών, κεφαλαίων και προσώπων). (Barysch, Heather & Everts, 2005, σελ. 24)

Η Τουρκία αποτελεί μια αναπτυσσόμενη οικονομία έχει την έβδομη μεγαλύτερη οικονομία του Συμβουλίου της Ευρώπης, μεγαλύτερη δηλαδή από της Σουηδίας, του Βελγίου, της Ελβετίας, και τη δέκατη έβδομη μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Η οικονομία της Τουρκίας μάλιστα είναι κατά 60% μεγαλύτερη από την Πολωνίας, η οποία ήταν η μεγαλύτερη οικονομία μεταξύ των 12 που προσχώρησαν στην ΕΕ το 2004 και το 2007. Η Παγκόσμια Τράπεζα αξιολογεί τις χώρες με βάση την τιμή του εθνικού κατά κεφαλήν εισοδήματος. Η τιμή του δείκτη αυτού για την Τουρκία κατά το έτος 2007 είναι 8020 δολάρια, είναι 77^η στο κόσμο και χαρακτηρίζεται ως η χώρα με το μεγαλύτερο μεσαίο εισόδημα. Ωστόσο η Τουρκία έχει ένα υψηλό επίπεδο εισοδηματικής ανισότητας σε σχέση με άλλες χώρες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης(ΟΟΣΑ) του οποίου αποτελεί μέλος από το 1961.

Τα τελευταία χρόνια η Τουρκία παρουσίασε μια μετατόπιση από τη γεωργία και στράφηκε περισσότερο προς την βιομηχανία και τον τομέα των υπηρεσιών. (Thorp & Taylor, 2008, σελ. 49) Για να διερευνηθεί όμως η ακριβή της οικονομική κατάσταση είναι συνετό να γίνει μια σκιαγράφηση της τουρκικής οικονομίας από το πρόσφατο παρελθόν ώστε να υπάρξει ένα μέτρο σύγκρισης των προσπαθειών που έχουν γίνει από την τουρκική πλευρά και τα συνακόλουθα αποτελέσματα αυτών. Με αυτό τον τρόπο θα μελετηθούν τα βασικά προβλήματα της τουρκικής οικονομίας που δε μπορούν να ικανοποιήσουν τα κριτήρια της Κοπεγχάγης και αποτελούν τροχοπέδη στην ένταξη της Τουρκίας στην

Ευρωπαϊκή Ένωση για της οποίας τα δεδομένα η Τουρκία είναι μια σχετικά φτωχή χώρα τη στιγμή που η Ευρώπη είναι ήδη επιβαρυνμένη με την υποστήριξη της ανάπτυξης των νέων κρατών μελών του πρώην κομμουνιστικού μπλοκ.

Η οικονομική ανάπτυξη της Τουρκίας στα 75 περίπου χρόνια του τουρκικού κράτους μπορεί να διαχωριστεί σε πέντε περιόδους, οι οποίες και αποτελούν τις βασικές φάσεις ανάπτυξης της οικονομίας, αντανakλώντας τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά της εκάστοτε ασκούμενης οικονομικής πολιτικής. Αρχικά είναι η περίοδος της φιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής της δεκαετίας του 1920, το 1930-1949 είναι η περίοδος του κρατισμού, η περίοδος της φιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής είναι η δεκαετία του 1950 και 1960-1979 η περίοδος της εσωστρεφούς εκβιομηχάνισης με έντονο προστατευτισμό και πολιτική υποκατάστασης των εισαγωγών. Ύστερα από το 1980 και μετά κυριαρχεί η περίοδος της φιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής με έμφαση στην εξαγωγική δραστηριότητα. Ειδικότερα εστιάζοντας στη μεταπολεμική περίοδο, η τουρκική οικονομία έχει επιδείξει υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης και παρά τις διάφορες οικονομικές κρίσεις που αντιμετώπισε, ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης της είναι της τάξεως του 5,3 %. (Κόλλιας, 2000, σελ.114)

Η τουρκική οικονομία βασίζεται ουσιαστικά σε δύο κλάδους, την κατασκευαστική/ μεταποιητική βιομηχανία η οποία συμμετέχει στο σχηματισμό του ΑΕΠ κατά 22% περίπου, ωστόσο το επίπεδο της ποιότητας των προϊόντων της τουρκικής βιομηχανίας είναι ακόμα αρκετά χαμηλό ενώ ο εξοπλισμός της πλειονότητας των κατασκευαστικών μονάδων χρήζει άμεσων επενδύσεων λόγω της απαξίωσης του, όπως στον τομέα της κλωστοϋφαντουργίας, και στο εμπόριο, το οποίο μαζί με τον τουρισμό δίνει το 20% περίπου του ΑΕΠ. Ο τομέας του τουρισμού έχει γνωρίσει ραγδαία ανάπτυξη τα τελευταία είκοσι χρόνια, και αποτελεί ένα σημαντικό τμήμα της οικονομίας. Το 2008, υπήρχαν 30.929.192 επισκέπτες στη χώρα, που συνέβαλαν σε 21,9 δισ. δολάρια τα έσοδα της Τουρκίας.. Στην κατασκευαστική βιομηχανία και το εμπόριο απασχολείται το 30 % περίπου του συνολικού εργατικού δυναμικού ενώ στη γεωργία παραμένει προσκολλημένο το 42% , το οποίο παράγει μόλις το 12% του ΑΕΠ ενώ λαμβάνει ως ενισχύσεις ή επιδοτήσεις το 7,5 % του ΑΕΠ. Δηλαδή το 30 % του πλήθους των εργαζομένων παράγει το 52% του ΑΕΠ. ενώ το 42% μόλις το 12% και αυτό κάτω από καθεστώς πριμοδότησης και προστατευτισμού. (Βερέμης & Ντόκος, 2005, σελ. 47)

4.5.1 Ιστορική αναδρομή

Η αρχή της εδραίωσης του κρατισμού

Σύμφωνα με όλα τα δεδομένα, η περίοδος της έντονης ανάπτυξης του σύγχρονου τουρκικού κράτους (1923 - 1945), στην οποία ολοκληρώνεται η εδραίωση του κρατισμού (étatisme - statism), είναι η πλέον ενδιαφέρουσα χρονική περίοδος για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετιζόμενα με την οικονομική εξέλιξη. Ο κρατισμός (devletcilik στην τουρκική γλώσσα) υιοθετήθηκε επίσημα στο Συνέδριο του Ρεπουμπλικανού Κόμματος (1931) ως η πιο απαραίτητη συνισταμένη προς την πραγμάτωση του βασικού στόχου του νεοσύστατου τουρκικού κράτους που ήταν η οικονομική του ανάπτυξη. Έως το 1929 ιδρύονται δύο βασικές επενδυτικές τράπεζες η Is (Business) Bank το 1924 και η Turkish Industrial and Mining Bank (μετονομάστηκε αργότερα σε Sumerbank) το 1925, ενώ παράλληλα ψηφίζονται δύο βασικοί νόμοι: Το 1927 ο Νόμος περί Ενθάρρυνσης της Βιομηχανίας και το 1929 ο Νόμος για το Εξωτερικό Εμπόριο. (Καραφωτάκης, 2000, σελ. 21)

Ωστόσο η οικονομία της χώρας σε αυτήν την περίοδο στηρίχθηκε βασικά στην αγροτική παραγωγή και στις υπηρεσίες, των οποίων η συμμετοχή στο σχηματισμό του Α.Ε.Π. κυμαινόταν μεταξύ 38% - 43% και 46% - 40% αντίστοιχα. Η μικρή συμμετοχή της αξίας της βιομηχανικής παραγωγής δεν επέτρεψε στην κυβέρνηση να προχωρήσει και στην ανακατανομή (redistribution) της γεωργικής γης προς όφελος των ακτημόνων και των προσφύγων από τα υπόλοιπα Βαλκάνια με συνέπεια να εξακολουθήσουν οι γαιοκτήμονες της Ανατολίας να καταναλώνουν αντιπαραγωγικά το γεωργικό υπερπροϊόν και φυσικά να καλλιεργούν το συντηρητισμό μέσα στο Λαϊκό κόμμα (Republican Party) και στην κυβέρνηση ταυτόχρονα με την κληροδοτηθείσα γραφειοκρατία από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. (Καραφωτάκης, 2000, σελ. 22)

Η μεγάλη οικονομική κρίση του 1929 (Κραχ του 1929 που ξεκίνησε από τις Η.Π.Α.) άσκησε έντονα αρνητική επιρροή στην προβιομηχανική Τουρκία και ανήγαγε την οικονομική ανάπτυξή της στο κύριο πρόβλημα που όφειλε να αντιμετωπίσει.

Ειδικότερα ο Νόμος με τον οποίο ιδρύθηκε η Οθωμανική Τράπεζα (Ottoman Bank) και η οποία το 1931 μετονομάστηκε σε Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας αποτέλεσε το τραπεζικό ίδρυμα μέσω του οποίου οι ξένοι πιστωτές μπορούσαν να ελέγξουν το δημόσιο χρέος της Τουρκίας. Η Κεντρική Τράπεζα (Central Bank) ενεργούσε με τρόπο τέτοιο, ώστε να επιτευχθεί η πολυπόθητη, από πλευράς τουρκικών κυβερνήσεων, αυτάρκεια στην παραγωγή τουλάχιστον των βασικών για τη διαβίωση αγαθών. Το 1932 ιδρύθηκε η Τράπεζα Βιομηχανικής Πίστεως που θα συντελέσει αποφασιστικά με τις ενέργειές της στην

ενεργοποίηση μιας πιο φιλελεύθερης πολιτικής όσον αφορά στην εκβιομηχάνιση της χώρας (Καραφωτάκης, 2000)

Αποτελέσματα κρατισμού (1930-1939)

Στη δεκαετία του '30 άρχισε να εφαρμόζεται στην Τουρκία το σύστημα των πενταετών προγραμμάτων ανάπτυξης, διαδικασία η οποία συνεχίζεται και σήμερα. (Καραφωτάκης, 2000: 23). Το Πρώτο Πενταετές Πρόγραμμα που θεσπίστηκε (1934 – 1939) αποσκοπούσε στην εκτεταμένη ανάπτυξη της οικονομίας και στην εξασφάλιση της αυτάρκειάς της σε βασικά αγαθά π.χ. σιτάρι, οπωροκηπευτικά, είδη ένδυσης κ.ά., αλλά επικρίθηκε αυστηρά από Τούρκους οικονομολόγους. Ωστόσο επιτεύχθη η πολυπόθητη συσσώρευση κεφαλαίου, η άνοδος των επενδύσεων και η τουρκική βιομηχανική παραγωγή αυξήθηκε από 0.14% σε 0.23% σε παγκόσμια κλίμακα. (Καραφωτάκης, 2000, σελ. 23)

Πολεμική περίοδος – Άνοδος εμπορικού κεφαλαίου (1940-1945)

Το εμπορικό κεφάλαιο βρισκόταν κάτω από τον έλεγχο των μειονοτήτων, που διέθεταν υπολογίσιμη οικονομική δύναμη παρά τους διωγμούς που υπέστησαν κατά την περίοδο 1920 - 1922, με συνέπεια η κυβέρνηση να προχωρήσει για μία ακόμη φορά σε μέτρα για την ανάκτηση του ελέγχου της κατάστασης και την υποστήριξη των μουσουλμάνων εμπόρων. Έτσι το 1942 τίθεται σε εφαρμογή ο φορολογικός νόμος για την ιδιοκτησία και τον πλούτο («Varlık Vergisi») μέσω του οποίου ανακατανέμεται ο συσσωρευμένος πλούτος προς όφελος των μουσουλμάνων με αναδιανεμητή (redistributor) το τουρκικό κράτος. Εκτιμάται ότι από τα 315 εκατομμύρια τουρκικές λίρες (TL) που συγκεντρώθηκαν από τη συγκεκριμένη φορολογία το 53% καταβλήθηκε από μη μουσουλμάνους, το 10.5% από ξένους επιχειρηματίες που είχαν εγκατασταθεί στη χώρα και μόνο το 36.5% από Τούρκους μουσουλμάνους. Η συγκεκριμένη φορολογία καταργήθηκε το 1944, εφόσον είχε επιτελέσει πλέον το σκοπό της. Στην ίδια κατεύθυνση, δηλαδή αυτήν της ενίσχυσης του ιδιωτικού κεφαλαίου, καταργείται το 1941 ο νόμος «περί ενθάρρυνσης της βιομηχανίας», γεγονός που διαμορφώνει πια στο ιδιωτικό κεφάλαιο συνθήκες πρόσφορες για την ανάπτυξή του στη βιομηχανία. (Καραφωτάκης, 2000, σελ. 26)

Στην ίδια περίοδο σημειώνεται σημαντική δραστηριοποίηση των ΚΟΚ (κρατικών οικονομικών επιχειρήσεων), οι οποίες στο διάστημα 1939 - 1945 παρουσιάζουν στο σύνολό τους αύξηση της παραγωγής κατά 49% έναντι μόλις 7% του ιδιωτικού τομέα. Το γεγονός αυτό πρέπει να συνεκτιμηθεί με την παραοικονομική δραστηριότητα του εμπορικού κεφαλαίου. Η παραοικονομική δραστηριότητα της πολεμικής περιόδου αποτυπώθηκε μεταξύ των άλλων και στον πληθωρισμό, ο οποίος με έτος βάσης το 1938 (100) σημείωσε τιμή 354, δηλαδή υπερτριπλασιάστηκε το 1945, τη στιγμή που οι μισθοί είχαν αυξηθεί στο ίδιο διάστημα μόλις κατά 2,5%-3%. (Καραφωτάκης, 2000, σελ. 26-27)

Περίοδος 1950-1970

Κατά την περίοδο 1946 – 1950 εφαρμόστηκε ένας χαλαρότερος κρατισμός, δόθηκε έμφαση στη γεωργική παραγωγή, μικτή οικονομία και έλεγχοι, οι οποίοι άρχισαν να περιορίζονται ελαφρά κατά τα έτη 1950 – 1953, στα οποία παρατηρήθηκε έντονη επέκταση του γεωργικού τομέα και μηχανοποίηση, δημοκρατία, απελευθέρωση του εμπορίου. Παρόμοια είναι η αναπτυξιακή στρατηγική και κατά την περίοδο 1953 – 1959, όπου η υποκατάσταση των εισαγωγών συνεχίζεται. Από το 1959 έως το 1962 ακολουθείται μια σταθεροποιητική αναπτυξιακή πολιτική, ενώ από το 1962 έως το 1980 καταστρώνονται ολοκληρωμένα σχέδια οικονομικής ανάπτυξης με συνοχή και απελευθερώνεται η αγορά εργασίας. (Hansen, 1991, σελ. 264)

Η έναρξη της συγκέντρωσης των επιχειρήσεων, της σταδιακής συσσώρευσης του κεφαλαίου και του ανοίγματος της τουρκικής αγοράς τοποθετείται κατά τις δεκαετίες του '60 και του '70. Αυτή η περίοδος αποτελεί και ορόσημο, διότι αρχίζει ουσιαστικά η λειτουργία των πρώτων μικρομεσαίων επιχειρήσεων, η δημιουργία των πρώτων μητρικών εταιρειών (holdings) και των κοινοπρακτικών σχημάτων (consortiums), η πραγματοποίηση των πρώτων μικτών επενδύσεων (που εκτελούνται με χρήση εγχώριων και ξένων κεφαλαίων). Η συσσώρευση του κεφαλαίου γίνεται αντιληπτή, αν αναλογιστούμε ότι το 1973 κυριαρχούν τέσσερις οικογένειες στον κλωστοϋφαντουργικό τομέα της οικονομίας: Κοτς, Σαμπανσί, Χαζ και Σαμπάζ. Σε ορόσημο όμως αναδεικνύεται και το έτος 1952, εφόσον τότε επιτράπη η εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων (foreign direct investments) στην Τουρκία, πρωτύτερα από τις υπόλοιπες γειτονικές της χώρες, γεγονός που της προσδίδει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα και μια αυξημένη τεχνογνωσία.

Το 1973 έχουμε την πρώτη γνωστή πετρελαϊκή κρίση, που πλήττει την αγορά παγκόσμια και δημιουργείται από το ότι οι αραβικές χώρες-μέλη του ΟΠΕΚ, για να εκφράσουν τη δυσαρέσκειά τους απέναντι στις ΗΠΑ και στην Ολλανδία, που αποκάλυπτα υποστήριζαν το Ισραήλ στον πόλεμο που είχαν μεταξύ τους, επέβαλαν εμπάργκο στην αποστολή πετρελαίου στις δύο αυτές χώρες. Το τελευταίο γεγονός σε συνδυασμό με τη δυσκολία διακίνησης του πολύτιμου προϊόντος είχε ως αποτέλεσμα οι τιμές να εκτιναχθούν στα ύψη. Παρόλα αυτά η Τουρκία δεν επηρεάστηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό, παρότι η γενικότερη οικονομική της κατάσταση δεν ήταν πολύ καλή. Το σημαντικότερο πρόβλημα της χώρας παρέμενε η σημαντική έλλειψη υποδομών, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, τα προβλήματα στον τομέα της υγείας ακόμα και η έλλειψη προϊόντων ευρείας κατανάλωσης. Η παραπάνω κατάσταση σε συνδυασμό με την έντονη δυσαρέσκεια των κοινωνικών μαζών οδήγησαν σε αιματηρές συγκρούσεις και πραξικοπήματα.

Η περίοδος 1981-1990 (με ενσωματωμένη την περίοδο της μετάβασης της χώρας σε συνθήκες δημοκρατίας με πρωθυπουργό τον Τουργκούτ Οζάλ) σηματοδοτήθηκε από ριζικές αλλαγές στην οικονομική πολιτική της Τουρκίας. Κύριος στόχος είναι η στροφή προς το εξαγωγικό εμπόριο. Οι εισαγωγές στη χώρα είναι πλέον ελεύθερες αλλά δίδονται και προνόμια στους εξαγωγείς. Με αυτόν τον τρόπο η Τουρκία καταφέρνει να ανεβάσει σε υψηλά επίπεδα τις εξαγωγές της. Στη συνέχεια γίνονται προσπάθειες ώστε η τουρκική οικονομία να μπορέσει να συμβαδίσει με την παγκόσμια και ανοίγει ο δρόμος για σημαντικές εξελίξεις σε δημόσιο στη νομισματική πολιτική και στην κλαδική εξειδίκευση. Μάλιστα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 ο ετήσιος μέσος όρος ανάπτυξης του ΑΕγΠ σημειώθηκε ως 4,7 %.

Ο κρατικός παρεμβατισμός της χώρας από το στρατό αρχίζει να μειώνεται και ξεκινά μια περίοδος οικονομικής ανάπτυξης για τη χώρα. Φυσικά αυτό οδήγησε σε έντονο ανταγωνισμό στην εσωτερική αγορά. Ένας σημαντικός λόγος αύξησης των εξαγωγών υπήρξε η μείωση της εσωτερικής ζήτησης ενώ ο πόλεμος Ιράν-Ιράκ έδωσε την ευκαιρία στην Τουρκία να κάνει πολύ μεγάλες εξαγωγές και στις δύο χώρες.

4.5.2 Η οικονομική κρίση στη Τουρκία

Το 1999 υπήρξε σημαντικό έτος για την Τουρκία ως αποτέλεσμα δύο γεγονότων . Το πρώτο αναφέρεται στην προενταξιακή αποδοχή της χώρας από την ΕΕ και το δεύτερο στην προσπάθεια του ΔΝΤ να επιβληθεί ένα σταθεροποιητικό οικονομικό πρόβλημα με στόχο τη βελτίωση του υφιστάμενου επιπέδου ανάπτυξης. Το Δεκέμβριο του 1999 το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο ανακοίνωσε τη χορήγηση 4 δις. \$ στη Τουρκία με στόχο τη στήριξη του οικονομικού της προγράμματος για την περίοδο 2000-2002. Με αυτό τον τρόπο θα μπορούσε αν όχι να ξεπεράσει , να συντελέσει σε μια προσπάθεια επίλυσης των χρόνιων προβλημάτων της και στη προσαρμογή της στα ευρωπαϊκά δεδομένα. Αυτό βέβαια απαιτεί και ριζικές αλλαγές σε ολόκληρο το κοινωνικοοικονομικό σύστημα.. (Βερέμης, 2002 , σελ. 51) Το 1999 το εξωτερικό χρέος της Τουρκίας άγγιζε το 60,1 % του ΑΕΠ ενώ μαζί με το εγχώριο χρέος της προς τις τράπεζες υπερέβαινε το 75% του ΑΕΠ. Πέρα από αυτά τα προβλήματα όμως την Τουρκία έπληξαν και οι σεισμικές δυσάρεστες εκπλήξεις που σημειώθηκαν στην περιοχή του Μαρμαρά που αποτελεί σημαντικό αστικό κέντρο συγκέντρωσης της βιομηχανικής παραγωγής της Τουρκίας. Βάσει των εκτιμήσεων της τουρκικής κυβέρνησης υπολογίζονταν ότι έπρεπε να δοθούν άμεσα 5-7 δις \$ σε διάστημα 18 μηνών με συνέπεια αρνητική επίπτωση στο ΑΕΠ.(Βερέμης, 2002, σελ. 48)

Στις αρχές του 2001 ξεσπά στη Τουρκία μια σημαντική οικονομική νομισματική κρίση (Βερέμης & Ντόκος, 2002 σελ. 54) που οφειλόταν κατά κύριο λόγο ελλιπή διαχείριση των δημοσίων οικονομικών καθώς και στο εύθραυστο τραπεζικό σύστημα. Αυτό οδήγησε σε πτώση του ΑΕΠ, ενώ τα επιτόκια έφτασαν στο 400%, υποτιμήθηκε η τουρκική λίρα και το δημόσιο χρέος έφτασε πάνω από 90% του ΑΕΠ. Για την οικονομία της Τουρκίας αυτό ήταν ένα σημαντικό πισωγύρισμα αλλά επίσης προέκυψε η αντοχή της, ο δυναμισμός της και η ευελιξία της. (Report of the Independent Commission on Turkey, 2004)

Η Τουρκία αντέδρασε στη κρίση με ένα ενισχυμένο σταθεροποιητικό πρόγραμμα «*πρόγραμμα Ετζεβίτ*» που περιλαμβάνει ισχυρή δημοσιονομική πολιτική και ισχυρό πρόγραμμα διαρθρωτικών αλλαγών. Το πρόγραμμα αυτό όμως για να εφαρμοστεί απαιτούσε δυο στοιχεία. Το πρώτο στοιχείο αναφέρεται στην συγκεντροποιημένη τραπεζική αγορά που χαρακτηρίζεται από μεγάλο πλήθος με χαμηλό ύψος κεφαλαίων ανά τράπεζα , αλλά και δημοσιονομική πειθαρχία ήτοι μείωση της παραοικονομικής δραστηριότητας. (Βερέμης & Ντόκος, 2002, σελ. 56)

Η τουρκική οικονομία δεν είχε ακόμα αντιμετωπίσει το παράνομο εμπόριο , γνωστό και ως « εμπόριο της βαλίτσας» (shuttle trade) που αντιστοιχούσε στο 65% της αξίας του συνόλου των εξαγωγών της χώρας εκείνη την περίοδο. (Βερέμης & Ντόκος , 2002 ; IMF,1997). Σήμερα, η Τουρκία, το μέγεθος της παραοικονομίας ισοδυναμεί με το ένα τρίτο, περίπου, της επίσημης οικονομίας, καθώς μη καταγεγραμμένες επιχειρήσεις απασχολούν περίπου τους μισούς εργαζομένους στη χώρα -κυρίως μικρές επιχειρήσεις με λιγότερους από πέντε υπαλλήλους. Σύμφωνα με το ΔΝΤ, οι απώλειες εσόδων εξαιτίας της παραοικονομίας υπολογίζονται γύρω στο 5% του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος. Η παραγωγικότητα της παραοικονομίας τοποθετείται γύρω στο ένα έβδομο της επίσημης, καθώς οι επιχειρήσεις της πρέπει να παραμένουν μικρές για να διαφεύγουν τον εντοπισμό, ενώ έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε κεφάλαια, προμηθευτές και ξένους επενδυτές. (Βερέμης & Ντόκος, 2002)

Το νέο πρόγραμμα σταθεροποίησης της τουρκικής οικονομίας με την υποστήριξη του ΔΝΤ αφορούσε στην δημοσιονομική προσαρμογή ,το νομισματικό περιορισμό και τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Ειδικότερα για τον τραπεζικό τομέα το πρόγραμμα του ΔΝΤ είχε ως στόχο την εξυγίανση του κλάδου σταδιακά ,με την πραγματοποίηση υπερκερδών για το πρώτο διάστημα και απώτερο στόχο την επαναδημιουργία σημαντικού κεφαλαιακού αποθέματος. Στην καρδιά αυτού του εγχειρήματος βρίσκεται ο νέος τραπεζικός νόμος ,ο οποίος ουσιαστικά εγκαθιδρύει τη νέα ανεξάρτητη αρχή (Banking Regulatory and Supervisory Agency , BRSA) για τη ρύθμιση και εποπτεία της λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος. ,αφαιρώντας τυπικά αυτή την αρμοδιότητα από το Υπουργείο Οικονομικών. Χωρίς την ύπαρξη υγιούς τραπεζικού συστήματος ανεξάρτητου από τις δανειακές

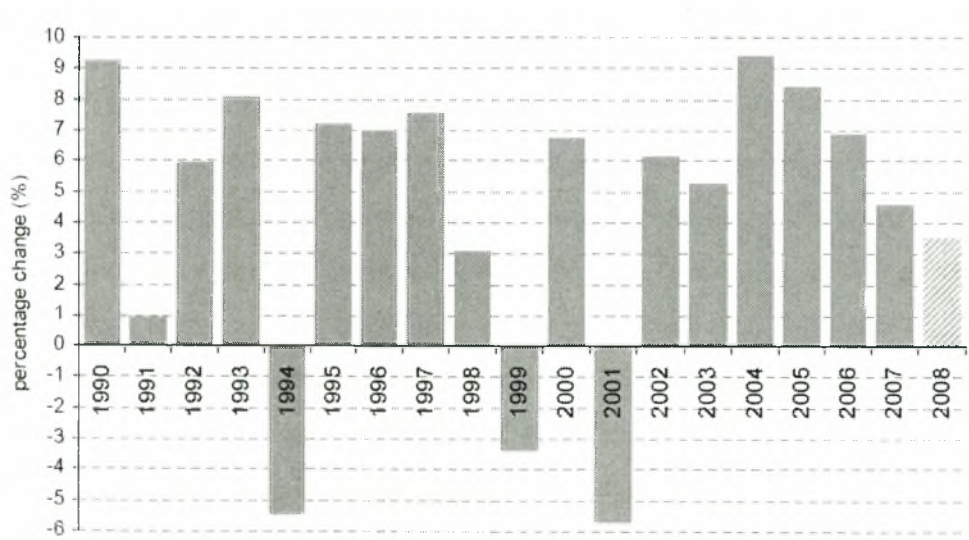
ανάγκες του κράτους είναι αδύνατη η περαιτέρω ανάπτυξη της τουρκικής οικονομίας σε συνθήκες διεθνοποίησης.¹⁵

Εξαιτίας του προγράμματος ριζικής μεταρρύθμισης που υποστηριζόταν από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και το οποίο συμπεριελάμβανε : καθαρισμό του τραπεζικού συστήματος, ανεξαρτησία της Κεντρικής Τράπεζας, το πάγωμα πολυάριθμων χρηματοδοτήσεων που ήταν εκτός προϋπολογισμού, ευέλικτες συναλλαγματικές ισοτιμίες, σκληρές δημοσιονομικές πολιτικές και νέα νομικά πλαίσια για τον ενεργειακό τομέα, τη γεωργία και τις τηλεπικοινωνίες, η ανάκαμψη ήταν άμεση. (Report of the Independent Commission on Turkey, 2004)

4.5.3 Οικονομική Ανάπτυξη

Η οικονομική ανάπτυξη στη Τουρκία παρουσιάζει αυξομειώσεις κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών κάτι που φαίνεται και από το παρακάτω γράφημα. Παρά τον αρνητικό βαθμό ανάπτυξης το 1994, 1999 και 2001 το γενικότερο επίπεδο ανάπτυξης που παρουσιάζει είναι σε ικανοποιητικά επίπεδα (Thorp & Taylor, 2008)

Διάγραμμα 2 : Ετήσια μεταβολή πραγματικού ΑΕΠ 1990-2008

Πηγή : IMF (2008)

¹⁵ Institute of European Integration and Policy (2008)

Παρά την ανάπτυξη που παρουσίασε η χώρα ο ρυθμός αύξησης της έχει μειωθεί καθώς όπως φαίνεται στο διάγραμμα κατά το έτος 2004 παρουσίασε μεγαλύτερη ανάπτυξη. Ο μέσος ετήσιος πληθωρισμός στην Τουρκία υπερβαίνει το 100% το 1994 και ήταν πάνω από 80% μέχρι το 1998. Ωστόσο, ο πληθωρισμός στη συνέχεια τίθεται από έλεγχο και φθάνει σε επίπεδα του 8,2 % περίπου το 2004. Όπως και πολλές άλλες χώρες η Τουρκία αγωνίστηκε για τη συγκράτηση των πληθωριστικών της πιέσεων που απορρέουν από την αύξηση των παγκόσμιων τιμών. (Thorp & Taylor, 2008)

Διάγραμμα 3 : Ετήσιος πληθωρισμός από 1990-2008

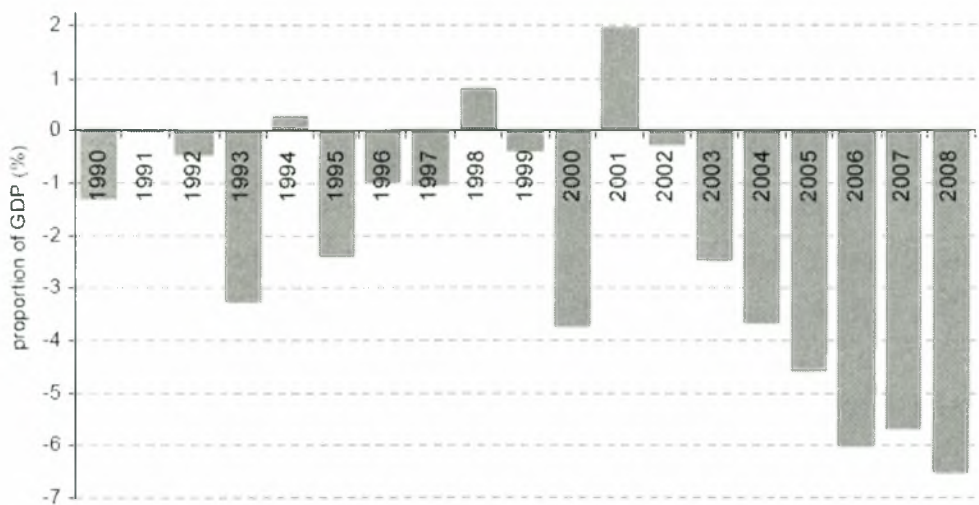

Πηγή: IMF (2008)

Ανησυχίες εκφράστηκαν για το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών της Τουρκίας που οφείλεται στο άνοιγμα της οικονομίας της. Το «άνοιγμα» της οικονομίας, όπως ήταν αναμενόμενο, επηρέασε αρνητικά έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, το οποίο αυξήθηκε το 2006 στα 41 δις \$. Παρόλα αυτά η αύξηση των εισαγωγών και των δαπανών χρηματοδότησης των ελλειμμάτων φαίνεται πως οδηγεί σε μεγάλη επιβάρυνση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, γεγονός που πρέπει να συνδυαστεί με τις ολοένα και αυξανόμενες δαπάνες κάλυψης των ενεργειακών αναγκών της χώρας και της μεγάλης ανάγκης σε αντίστοιχες επενδύσεις υποδομών. Η κατάσταση αυτή ενίσχυσε το βαθμό ευαισθησίας σε διαταραχές στις διεθνείς χρηματαγορές, καθώς το έλλειμμα χρηματοδοτείται από μεγάλο όγκο βραχυχρόνιων επενδύσεων χαρτοφυλακίου λόγω των υψηλών επιτοκίων ¹⁶

¹⁶ Institute of European Integration and Policy (2008)

Διάγραμμα 4 : Έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών

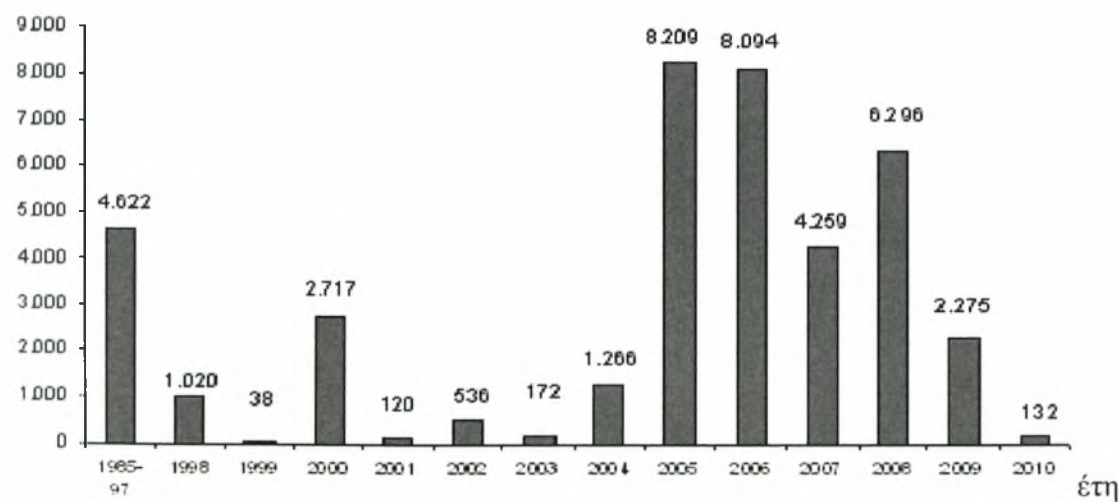

Πηγή: IMF (2008)

Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις καταγράφουν ανοδική πορεία φτάνοντας το 2006 τα 20 δις δολάρια κάτι που οφείλεται στο κύμα των ιδιωτικοποιήσεων και που ανεβάζει τη χώρα στη δεύτερη θέση στη σχετική λίστα της Παγκόσμιας Τράπεζας.¹⁷

Διάγραμμα 5 : Όγκος ιδιωτικοποιήσεων 1985-2010

Εκ. δολάρια

Πηγή: Privatization Administration, Prime Ministry (Republic of Turkey) (2010)

¹⁷ Για περισσότερες λεπτομέρειες υπάρχει αντίστοιχος πίνακας στο παράρτημα

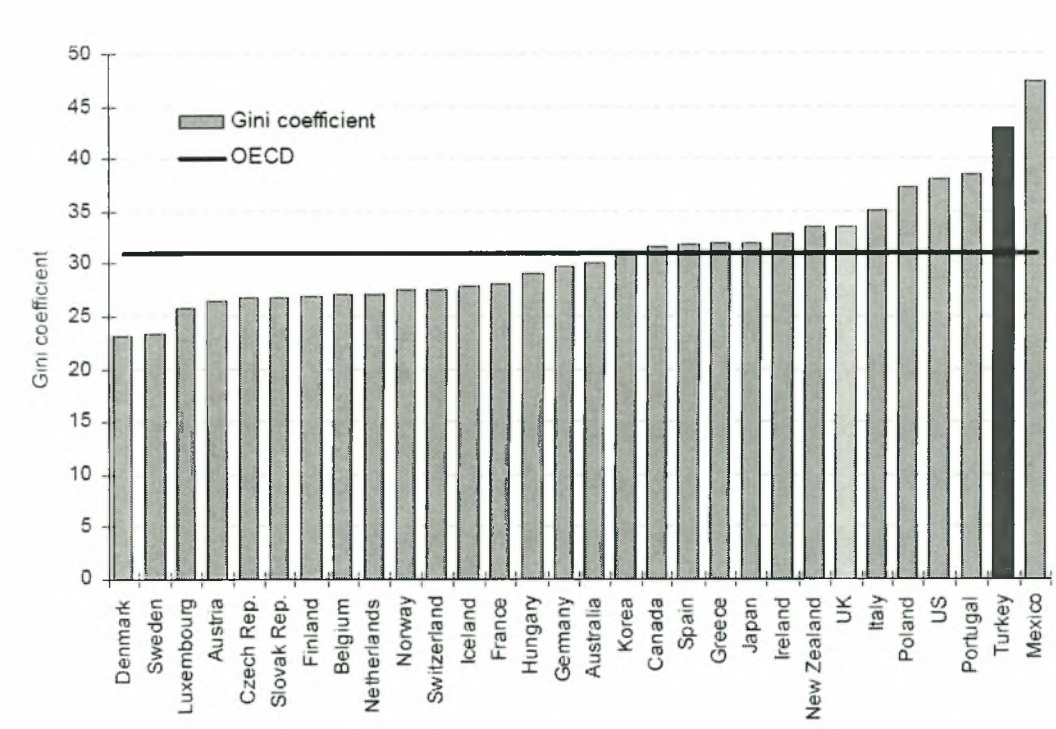
Στα μέσα τις δεκαετίας του 1980 το τουρκικό κράτος, αναλογιζόμενο τις απαιτήσεις τις ελεύθερης αγοράς, προχώρησε σε σημαντικές μεταρρυθμίσεις στην οικονομία αποφασίζοντας το σχεδιασμό ιδιωτικοποίησης κρατικών επιχειρήσεων. Από το 1986 έχουν ιδιωτικοποιηθεί 195 κρατικές επιχειρήσεις και στις 186 από αυτές δεν υπάρχει κρατικό μερίδιο. Έως το τέλος του 2002, το κράτος είχε αποσυρθεί εντελώς από τομείς όπως οι ζωοτροφές, τα γαλακτοκομικά προϊόντα, η επίγειες αεροπορικές υπηρεσίες (handling), η διανομή πετρελαίου, τα τσιμέντα. Σε ορισμένους άλλους τομείς, όπως η κλωστοϋφαντουργία, ο τουρισμός, η αγορά κρεάτων, ο μηχανισμός λήψης αποφάσεων μετεβιβάστηκε στον ιδιωτικό τομέα. Επίσης, σημαντικά βήματα έγιναν σε ότι αφορά την πώληση κρατικών τραπεζών.

Μετά το 2001 η κυβέρνηση προχώρησε σε νέο σχεδιασμό ιδιωτικοποιήσεων με στόχο την ανάκαμψη της τουρκικής οικονομίας. Αποτέλεσμα του νέου σχεδιασμού ήταν η αύξηση του όγκου των ιδιωτικοποιήσεων από τα 536 εκατομμύρια δολάρια (\$) του 2002 στα 8,209 δις το 2005. Στις 14 Νοεμβρίου του 2005 αποφασίστηκε η πώληση του 55% της Turk Telekom στην Telekomunikasyon A.S., (κοινοπραξία της Saudi Oger και της Telecom Italia), η οποία είναι η μεγαλύτερη σε μέγεθος ιδιωτικοποίηση κρατικής επιχείρησης που έχει πραγματοποιηθεί ως τώρα στην Τουρκία. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του Οργανισμού Ιδιωτικοποιήσεων της τουρκικής κυβέρνησης το κύμα των ιδιωτικοποιήσεων θα συνεχιστεί με τους ίδιους ρυθμούς και το μέγεθος του θα ξεπεράσει τα 8 δις δολάρια. Μάλιστα, ο τομέας παραγωγής ενέργειας της Τουρκίας μέχρι σήμερα παραμένει σε μεγάλο βαθμό υπό τον έλεγχο του κράτους. Στην προσπάθεια της κυβέρνησης Ερντογάν για τον εκσυγχρονισμό της χώρας, φαίνεται πως έχει αποφασιστεί να ακολουθηθεί ο δρόμος της ιδιωτικοποίησης για σημαντικές μονάδες παραγωγής ενέργειας ¹⁸

Η Τουρκία παρουσιάζει ένα υψηλό δείκτη εισοδηματικής ανισότητας σε σχέση με άλλες χώρες του ΟΟΣΑ. Το μέγεθος αυτό παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα και δείχνει την ανισότητα των εισοδημάτων σε σχέση με άλλες ανεπτυγμένες χώρες του ΟΟΣΑ. Η Τουρκία έρχεται δεύτερη σε εισοδηματική ανισότητα, μετά το Μεξικό που παρουσιάζει το υψηλότερο επίπεδο ανισότητας (47,4%).

¹⁸ Institute of European Integration and Policy (2008)

Διάγραμμα 6: Βαθμός εισοδηματικής ανισότητας (συντελεστής GINI)

Πηγή: OECD (2008)

4.5.4 Αμυντικές δαπάνες στην Τουρκία

«...Ο τερματισμός των εξοπλιστικών ανταγωνισμών και η σημαντική μείωση των στρατιωτικών δαπανών θα βοηθήσουν στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη όλων των χωρών...ορισμένα από τα σημαντικότερα οικονομικά προβλήματα οξύνονται από τη διατήρηση υψηλών στρατιωτικών δαπανών...η πρόοδος σε άλλους τομείς όπως η υγεία και η παιδεία, καθυστερεί εξαιτίας της έλλειψης πόρων που διατίθενται σε στρατιωτικές χρήσεις...»

(Jolly, 1978, Lyttkens and Vedovato, 1984)

Η άμυνα και σε ένα γενικότερο επίπεδο η εθνική ασφάλεια ενός κράτους, είναι συνάρτηση πολλών αλληλοεξαρτώμενων παραγόντων, η αμυντική ικανότητα δηλαδή, η στρατιωτική δύναμη ενός κράτους εξαρτάται από τους οικονομικούς πόρους που διατίθενται σε αυτό το τομέα. (Κόλλιας, 2000)

Η Τουρκία έχει το μεγαλύτερο στρατό στην Ευρώπη και το δεύτερο μεγαλύτερο στο NATO. Έχει πάνω από μισό εκατομμύριο ενεργό προσωπικό κυρίως σε δυνάμεις γης, έχει 102.200 παραστρατιωτικές

δυνάμεις και σχεδόν 380.000 αποθεματικά. Ως σύμμαχος στο NATO οι δυνάμεις της είναι καλά εξοπλισμένες, ταχείας ανάπτυξης και τεχνολογικά προηγμένες.

Η Τουρκία διαθέτει ετησίως ένα σημαντικό τμήμα του εθνικού εισοδήματος της στην άμυνα, όχι μόνο εξαιτίας των τεταμένων και συγκρουσιακών σχέσεων με την Ελλάδα αλλά και εξαιτίας του ευρύτερου γεωπολιτικού περιβάλλοντος στην περιοχή. (Κόλλιας, 2000, σελ. 130). Η Τουρκία καθώς βρίσκεται στο σταυροδρόμι μεταξύ Μέσης Ανατολής, Καυκάσου και Ευρώπης η διατήρηση της στρατιωτικής της δύναμης αποτελεί βασική προϋπόθεση στον τομέα της άμυνας. (Thorp & Taylor, 2008)

Μάλιστα, πέρα από τη γεωγραφική της θέση , η Τουρκία έχει να αντιμετωπίσει και οξυμμένα προβλήματα εσωτερικής ανασφάλειας ειδικότερα στο κουρδικό ζήτημα και στην ένοπλη σύγκρουση των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων με τους Κούρδους αντάρτες. (Κόλλιας , 2000, σελ.130). Μάλιστα, η Τουρκία έχει επιδοθεί σε μια συνεχής προσπάθεια αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού του οπλοστασίου της με αποτέλεσμα να συγκαταλέγεται στις χώρες με τις υψηλότερες εισαγωγές οπλικών συστημάτων στο κόσμο (Κόλλιας, 2000, σελ. 139).

Η έμφαση και η σημασία που δίνεται από τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις αντικατοπτρίζεται επίσης στο επίπεδο των αμυντικών δαπανών στο κρατικό προϋπολογισμό. Το 2007 ο προϋπολογισμός για την άμυνα της χώρας έφτανε στα \$10.88bn, περίπου το 2,7 % του ΑΕΠ. Μάλιστα μεταξύ 1999 και 2001 η Τουρκία είχε το μεγαλύτερο ποσοστό σε στρατιωτικές δαπάνες ανάμεσα στις χώρες του NATO.

4.5.5 Σύγκριση οικονομικών δεικτών

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τις οικονομικές επιδόσεις της Τουρκίας με τις προηγούμενες υποψήφιες χώρες, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, την ΕΕ-10 και την ΕΕ -25.

Η απόδοση της χώρας φαίνεται να είναι ιδιαίτερα καλή όσον αφορά την ανάπτυξη και το trade deficit ήταν εξαιρετικά χαμηλό και το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών ήταν σχετικά ισορροπημένο. Γενικά εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως το υψηλό επίπεδο τιμών στην Τουρκία (κατά 50% του μέσου όρου της ΕΕ) δεν έπληξε την ανταγωνιστικότητα της πραγματικής της οικονομίας. Πολλά από τα οικονομικά μεγέθη της Τουρκίας είναι καλύτερα από των άλλων χωρών.

Ο Πίνακας 8 δείχνει την οικονομική κατάσταση της Τουρκίας σε συνδυασμό με της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας , της Πολωνίας και της Σλοβενίας, κατά το 2003, την παραμονή δηλαδή της διαπραγμάτευσης τους όσον αφορά την προσχώρηση στην ΕΕ. Η προσέγγιση αυτή μας επιτρέπει να

συγκρίνουμε τα ποσοστά και να διαπιστώσουμε πως δεν είναι χειρότερα από εκείνα άλλων χωρών που κατάφεραν και έγιναν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ΑΕΠ σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (PPP), ήταν μεγαλύτερο από της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας αν και το μισό της Σλοβενίας. Το έλλειμμα του προϋπολογισμού ως ποσοστό του ΑΕΠ, ήταν υψηλότερο στη Τουρκία σε σχέση με άλλες χώρες και το δημόσιο χρέος αρκετά υψηλό αλλά όχι σε μεγάλη διαφορά από της Ρουμανίας. Στοιχεία όσον αφορά το επίπεδο απασχόλησης στη χώρα δείχνουν πως η ανεργία είναι σε ένα φυσιολογικό ποσοστό ενώ το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι σε καλύτερο επίπεδο από της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας και της Πολωνίας πριν την ένταξη των διαπραγματεύσεων. Τέλος, όσον αφορά τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, η Τουρκία δε διέφερε σημαντικά από τις άλλες χώρες.

Οι παρακάτω συγκρίσεις δείχνουν πως η Τουρκία από οικονομικής τουλάχιστον άποψης δεν αποτελεί ένα περίεργο και δύσκολο παίκτη στην κοινότητα των ήδη υπαρχουσών αλλά και των πρώην υποψηφίων χωρών. Τα στοιχεία αυτά μάλιστα υποδηλώνουν μια θετική στάση απέναντι στους οικονομικούς δείκτες της Τουρκίας. (Report of the Independent Commission on Turkey, 2004)

Πίνακας 5 : Σύγκριση οικονομικών δεικτών Τουρκίας με την EU-10 , EU-25, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία

	Units	Turkey	EU-10	Bulgaria	Romania	EU-25
Economic performance indicators						
GDP at exchange rates (ERs)	Mrd. Euro	212.3	437.6	17.6	50.4	9732.6
GDP at purchasing power parity (PPP)	Mrd. Euro	443.3	878.00	52.9	152.5	10172.9
per capita	Euro	6256	11839	6761	7030	22278
GDP growth over 2002	%	5.8	3.6	4.3	4.9	0.9
GDP growth over 1995	%	28.0	32.9	9.3	9.0	18.8
Public sector (consolidated) in % of GDP						
Budget surplus	%	-8.8	-5.7	0	-2.3	-2.7
Gross debt	%	87.4	42.2	46.2	21.8	63.1
Nominal stability						
Rate of inflation (consumer prices) at year-end	%	18.4		5.6	14.1	
Relative price level	EU-15= 100	48	50	33	33	96
Labour market						
Employment (LFS), Year 2002	mn persons	20.1	28.8	2.7	9.2	199.3
Share of agriculture	%	32.8	13.0	9.6	36.5	5.4
Share of industry	%	23.9	31.7	32.7	29.5	25.9
Share of services	%	43.3	55.3	57.7	34.0	68.7
Rate of unemployment	%	10.8	14.3	13.7	8.0	9
Monthly compensation of employees at ERs ¹	Euro	534	739	145	179	2543
Monthly compensation of employees at PPP ¹	Euro	1116	1483	439 ¹	542	2658
Foreign trade, current account and FDI						
Exports of goods in % of GDP	%	22.0 ³		37.9	31.0	
Imports of goods in % of GDP	%	26.6 ³		50.4	38.9	
Balance of goods in % of GDP	%	-4.6		-12.5	-7.9	
Current account in % of GDP	%	-0.8		-8.5	-5.8	
FDI (inward stock) per capita, 2002	Euro	267	1937 ²	450	376	6089

Πηγή : European Commission (2004).

Παρά τις οποιεσδήποτε θετικές εξελίξεις είναι πολλά ακόμα που πρέπει να κάνει η οικονομία της Τουρκίας για να ξεπεραστούν οι ελλείψεις και οι ανισότητες. Το δημόσιο χρέος της κυβέρνησης καθώς και το έλλειμμα του προϋπολογισμού εξακολουθούν να είναι σε υψηλά επίπεδα, πολύ υψηλότερα από αυτά που απαιτούσε η συνθήκη του Μάαστριχτ.

Όπως σχεδόν τα μισά κράτη του κόσμου, η Τουρκία διαθέτει λίγες εγχώριες πηγές ενέργειας, εισάγοντας το 90% περίπου της ενέργειας που καταναλώνει. Η Τουρκία παράγει μικρές ποσότητες πετρελαίου και άνθρακα χαμηλής ποιότητας και ελάχιστα ποσά φυσικού αερίου. Μάλιστα, το διάστημα 1970-1997, δηλαδή την περίοδο της βιομηχανικής έκρηξης, η κατανάλωση ενέργειας αυξήθηκε κατά 380%. (Βερέμης ,2002, σελ. 62). Τον Απρίλιο του 2006, η Άγκυρα ανακοίνωσε την απόφαση της να δημιουργήσει ένα σταθμό πυρηνικής ενέργειας στη Σινώπη και ξεκίνησε προγράμματα χρηματοδότησης για αυτό το σκοπό ώστε να είναι δυνατό να λειτουργήσει το 2012. Παρόλο που η Τουρκία παράγει πολύ μικρές ποσότητες ανανεώσιμων πηγών ενέργειας προσπαθεί να αυξήσει την παραγωγή αιολικής, γεωθερμικής και ηλιακής ενέργειας μέσα από την προώθηση συγκεκριμένων πολιτικών. Βέβαια, παρουσιάζει ένα υψηλό επίπεδο παραγωγής υδροηλεκτρικής ενέργειας το οποίο είναι σε θέση να αυξήσει ακόμα περισσότερο. (Shaffer, 2006)

Πίνακας 6 : Ζήτηση ενέργειας στην τουρκική αγορά

Έτη/Κατηγορίες	2000	2005	2010	2015	2020
Συνολικά ρύμενη ενέργεια (σε Κρατική εκτίμηση	91.030	124.748	175.074	233.296	314.353
Συνολικά ρύμενη ενέργεια (σε Εκτίμηση Tusiad	90.800	120.905	167.457	228.682	307.612
ΑΕΠ/ Κατά ήν (σε \$ τρέχουσα	3.615	4.576	6.137	8.481	12.046
Πληθυσμός	65.864	70.271	74.677	78.633	82.588
Κατανάλωση ειας από τον σμό (σε Kgoe)	1.382	1.775	2.344	2.967	3.806

Πηγή: Tusiad (2008)

Σημειώσεις : Ktoe : χιλιάδες τόνοι ισοδύναμου πετρελαιο, Kgoe: χιλιόγραμμα ισοδύναμου πετρελαίου

Αν και η χώρα διαθέτει κοιτάσματα άνθρακα και πτωχής ποιότητα λιγνίτες που χρησιμοποιούνται σαν καύσιμη ύλη στις μονάδες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας εν τούτοις το ενεργειακό έλλειμμα αυξάνει σημαντικά λόγω της οικονομικής ανάπτυξης. Η κατάσταση βελτιώνεται βέβαια με την εισαγωγή φυσικού αερίου στο ενεργειακό ισοζύγιο της χώρας και σε αυτό εντάσσονται ο σταθμός ηλεκτροπαραγωγής Esenyurt καθώς και οι δύο σταθμοί στο Μαρμαρά συνολικής επένδυσης 1,2 δις δολαρίων.

Η δημογραφική σε συνδυασμό με την οικονομική ανάπτυξη των τελευταίων ετών στην γείτονα χώρα προϋποθέτει αυξημένες ενεργειακές ανάγκες καθώς και απαιτήσεις δημιουργίας ενεργειακής υποδομής που θα στηρίζουν την ανάπτυξη. Έτσι ο ομαλός εφοδιασμός της Τουρκίας με ενέργεια καθίσταται καθοριστικός. (Βερέμης, 2005, σελ. 257) . Μετά την κατάρρευση του διπολισμού η Τουρκία αναβαθμίστηκε γεωπολιτικά και κατέστη ένας από τους παίκτες του «μεγάλου παιχνιδιού», δηλαδή της εκμετάλλευσης και της μεταφοράς των πετρελαίων της Κασπίας και κεντρικής Ασίας στις δυτικές αγορές (Μυριάνθης, 2005, σελ. 258).

Η πρωτογενής ενεργειακή ζήτηση αυξάνεται με μεγάλους ρυθμούς κάτι που θα έχει ως αποτέλεσμα της μείωση της συμβολής των εγχώριων πρωτογενών μορφών ενέργειας (λόγω εξάντλησης των αποθεμάτων) από 38% το 1998 σε 25% το 2020 και με αντίστοιχη αύξηση της εισαγόμενης ενέργειας από 62% το 1998 σε 75% το 2020. Επομένως, εκτιμάται πως η Τουρκία τα επόμενα χρόνια θα αντιμετωπίσει μεγάλο πρόβλημα ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού της. Είναι ανάγκη λοιπόν, να γίνουν οι σωστές επιλογές προσφοράς ενέργειας και να ομαλοποιηθούν οι σχέσεις με ορισμένους γείτονες της που είναι παραγωγοί ενεργειακών πόρων (Ιράν, Ιράκ, Ρωσία) ή ελέγχουν τους δρόμους ροής των ενεργειακών ορυκτών (Γεωργία, Ελλάδα, Ρωσία, Ιράκ, Ιράν και ίσως σε μικρότερο βαθμό η Αρμενία) (Βερέμης, 2000, σελ. 260).

Το ενεργειακό πρόβλημα είναι το πλέον κρίσιμο για την ανάπτυξη της τουρκικής οικονομίας δεδομένου ότι προϋποτίθεται η επίλυση του για την προσέλκυση επενδύσεων ιδία προς την Ανατολία, αλλά και τις ζώνες του Μαρμαρά και του Αιγαίου. (Βερέμης, 2000, σελ. 61)

4.6 .Θρησκεία

4.6.1 Το Ισλάμ στην τουρκική κοινωνία

Όπως γίνεται αντιληπτό από το ιστορικό υπόβαθρο κάθε λαού, η θρησκεία αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι της ταυτότητάς του και γενικότερα της ζωής του, είναι μία παράμετρος που επηρεάζει έως και διαμορφώνει το πολιτικό, το οικονομικό και το κοινωνικό status μιας χώρας, αλλά και την πορεία της μέσα στο παγκόσμιο σύστημα. Ομοίως, στην περίπτωση της Τουρκίας, το Ισλάμ δεν αποτελεί μόνο θρησκεία αλλά ουσιαστικά τρόπο ζωής για τα εκατομμύρια των πιστών της. “Το Ισλάμ συχνά θεωρείται ως ολοκληρωτική θρησκεία: αυτό σημαίνει (ότι θεωρείται), όχι μόνο ως θρησκεία σε όρους θεολογικών πεποιθήσεων και λατρείας αλλά επίσης ως τρόπος ζωής που καθοδηγεί την πολιτική, οικονομική και κοινωνική συμπεριφορά (Tapper, 1991).

Τι είναι όμως το Ισλάμ και ποια είναι η διδασκαλία του;

Κατά τη διάρκεια του κινήματος ανεξαρτησίας, η στρατιωτική/ γραφειοκρατική ελίτ χρησιμοποίησε τον όρο Ισλάμ ως υπέρ- ταυτότητα, ώστε να κινητοποιήσουν διαφορετικές μουσουλμανικές εθνικές ομάδες εντός των προτεινόμενων εθνικών συνόρων. Στη πραγματικότητα η Συνθήκη της Λωζάνης υπογράμμιζε την κοινή θρησκευτική ταυτότητα διαφορετικών εθνικών ομάδων που ζούσαν μέσα στα σύνορα της νέας δημοκρατίας και αναγνώριζε τους μη μουσουλμάνους ως μειοψηφία. Η αξιοποίηση του Ισλάμ ως βάση της εθνικής ταυτότητας συνεχίστηκε και μετά την περίοδο της ανεξαρτησίας. Σε μια προσπάθεια να καθορίσουν τα όρια του «πραγματικού» Ισλάμ, η προεδρία των Θρησκευτικών Υποθέσεων -ένας οργανισμός που υπάγεται κατευθείαν στο γραφείο του πρωθυπουργού – ιδρύθηκε μετά το 1924 μετά την κατάργηση της Sharia(ισλαμική νομοθεσία) με το σκεπτικό ότι η θρησκεία και οι θρησκευτικές υπηρεσίες πρέπει να φυλάσσονται από την πολιτική. (Gürbey, 2006)

Στο τουρκικό πλαίσιο αντίθετα με τα όσα ισχυρίζεται η ελίτ, η κοσμικότητα δε σημαίνει το διαχωρισμό της πολιτικής και της θρησκείας, αλλά περισσότερο τον έλεγχο του Ισλάμ μέσω θεσμικών μέσων. Το κράτος αναλαμβάνει να ερμηνεύει τον «πραγματικό ισλαμισμό, τιμωρώντας όσους παρεκκλίνουν από τη θρησκεία του κράτους. Όπως το απεικονίζει ο Davison, οι κοσμικές μεταρρυθμίσεις δε μετακίνησαν το Ισλάμ από το κράτος αλλά αντίθετα «δημιούργησαν μια νέα δομή ελέγχου και εποπτείας μεταξύ κράτους – Ισλάμ , σύμφωνα με την οποία οι ιδρυτές της Δημοκρατίας αναζήτησαν – κάνοντας χρήση των εξουσιών του κράτους – να ερμηνεύσουν , να επιβλέψουν και να διαχειριστούν το θρησκευτικό δόγμα και την πρακτική. (Davison, 2003: 338)

Όπως αναφέρει ο Metin Heper, οι ιδρυτές της Τουρκικής Δημοκρατίας (1923) επιθυμούσαν να απαλλάξουν την Δημοκρατία από την Οθωμανική κληρονομιά. Κατά τη γνώμη τους, το Ισλάμ αποτελούσε τον ακρογωνιαίο λίθο της Οθωμανικής κληρονομιάς και ήταν το βασικό εμπόδιο για την πρόοδο. Ο Μουσταφά Κεμάλ έφτιαξε τη σύγχρονη Τουρκία με σκοπό να την εντάξει στους κόλπους της Δύσης. Αυτή η πολιτική ακολουθήθηκε και από τις περισσότερες κυβερνήσεις της Άγκυρας. Κατά το πρώτο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα πραγματοποιούνται οι πρώτες μεταρρυθμίσεις στο στρατό, κατά τα δυτικά πρότυπα. Στη συνέχεια από το 1839 έως το 1976 (περίοδος Tanzimat) έγιναν προσπάθειες για ριζικές διοικητικές και κυβερνητικές αλλαγές. Κατά το τελευταίο τέταρτο του αιώνα όλο το εκπαιδευτικό σύστημα αναθεωρήθηκε με τη δημιουργία σύγχρονων ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης (Βερέμης & Ντόκος, 2005, σελ. 17)

Επίσης ο Metin Heper αναφέρει πως αν και έγιναν προσπάθειες δημιουργίας θεσμών, όπως δικαστήρια και σχολεία, κατά τα πρότυπα της κοσμικής κοινωνίας δεν κατάφεραν να απαλλαγούν από τους ισλαμικούς θεσμούς. Έτσι η ισλαμική νομοθεσία (Sharia) και τα madrasas (ισλαμικά ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα) συνυπήρχαν με τους νέους κοσμικούς κανόνες και τα σύγχρονα σχολεία ανώτερης εκπαίδευσης για δημοσίους υπαλλήλους (Mulkiye) και με πανεπιστήμια δυτικού τύπου (Βερέμης & Ντόκος, 2005, σελ. 18).

4.6.2 Το Ισλάμ ως ανασταλτικός παράγοντας για την ενταξιακή προοπτική της Τουρκίας

Σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την τελική ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι οι θρησκευτικές ιδιαιτερότητες της Τουρκίας καθώς είναι η χώρα με το μεγαλύτερο μουσουλμανικό πληθυσμό. Αν η Τουρκία τηρήσει τις δεσμεύσεις της, θα είναι η πρώτη μεγάλη ισλαμική χώρα που θα ενταχθεί στους κόλπους της οπότε και υπάρχει ο φόβος της μη συμβατότητας της Ισλαμικής χώρας με τις πολιτικές πεποιθήσεις και ιδεώδη των ευρωπαϊκών δημοκρατιών που απαρτίζουν την Ένωση. (Report of the Independent Commission on Turkey, 2004)

Το θέμα του Ισλάμ και η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι από τα πιο σημαντικά θέματα που συζητούνται τις τελευταίες δεκαετίες. Ο σημαντικός αριθμός του ισλαμικού πληθυσμού είναι από τους παράγοντες που θέτουν το θέμα αυτό σε συζήτηση.

Είναι όμως η Ευρωπαϊκή Ένωση μια χριστιανική κοινότητα ? Γιατί παρά τη μακρά παράδοση μεταρρυθμίσεων στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, το Βατικανό και ο Πάπας ασκούν ακόμα μεγάλη επιρροή στους Ευρωπαϊκούς λαούς ιδίως για χώρες όπως η Ισπανία, η Ιταλία κτλ Για τον Niyazi Berkes, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί μια “μεταμόρφωση της Ιερής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας” (Berkes, 1998).

Η λύση στο θέμα αυτό βρίσκεται κάπου ενδιάμεσα. Από τη μια πλευρά, “οι μουσουλμάνοι της Ευρώπης πρέπει να προάγουν έναν ισλαμο-ευρωπαϊκό πολιτισμό. Με αυτό εννοώ ότι οι μουσουλμάνοι πρέπει να πάρουν από την ευρωπαϊκή κουλτούρα ότι είναι σε συμφωνία με τις δικές τους αρχές και σε αντάλλαγμα να συνεισφέρουν στην ευρωπαϊκή κουλτούρα ως μουσουλμάνοι, με σεβασμό στις ευρωπαϊκές αξίες.” Από την άλλη πλευρά, σε ότι αφορά την «ισλαμοποίηση» της Ευρώπης, “είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι η Ευρώπη έχει την δική της ιστορία. Όλοι οι γηγενείς ευρωπαίοι ξεχνούν ότι οι μουσουλμάνοι αποτελούν κομμάτι της ευρωπαϊκής ιστορίας. Υπάρχει επιλεκτική μνήμη στην Ευρώπη. Και όμως, το κληροδότημα του Ισλάμ στην Ευρώπη είναι πολύ ουσιώδες. Οι μουσουλμάνοι αποτέλεσαν κομμάτι της «οικοδόμησης» της ευρωπαϊκής συνείδησης και της ευρωπαϊκής σκέψης. “Η ιδέα βέβαια του ευρωισλαμισμού δεν είναι απλώς προϊόν ευσεβών πόθων των φιλελεύθερων της Δύσης. Πολλοί εξέχοντες Μουσουλμάνοι διανοούμενοι ζητούν να βρεθεί τρόπος συμβιβασμού του Ισλάμ με την κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα της Ευρώπης (Hunter, 2002, σελ. 213).

Συνοψίζοντας το κεφάλαιο της θρησκευτικής πεποίθησης των Τούρκων , ο φόβος για μια πολιτισμική μεταμόρφωση των Τούρκων με την ένταξη της στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και η σύνδεση του Ισλάμ με τις τρομοκρατικές ενέργειες αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς λόγους που η Ευρώπη αντιδρά στην πορεία της Τουρκίας προς την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Και αν τελικά η Τουρκία γίνει μέλος της Ε.Ε. το ερώτημα που πλανάται είναι κατά πόσο θα μπορέσει να δεχτεί τον μουσουλμανικό πληθυσμό της Τουρκίας αλλά και αν η δεύτερη είναι σε θέση να εκσυγχρονιστεί και να λειτουργήσει σαν μια ολοκληρωμένη δημοκρατία. Είναι όμως πολύ σημαντικό από τη πλευρά της η Τουρκία να καταφέρει να διαχωρίσει τη θρησκεία από το κράτος και να λειτουργήσει σαν γέφυρα μεταξύ Ευρώπης και αραβικού κόσμου, και η Ευρωπαϊκή Ένωση να αποφασίσει αν μπορεί να δεχθεί στους κόλπους της κάτι τόσο διαφορετικό από αυτό που υπάρχει μέχρι σήμερα και που της έδωσε το όνομα χριστιανική λέσχη.

Βέβαια υπάρχει και η άλλη άποψη πως ύστερα από μελέτες που έγιναν σε 315 κρούσματα αυτοκτονικής τρομοκρατίας, μόνο το 34% ήταν μουσουλμάνοι όποτε θεωρείται πως ίσως υπάρχει μια αμερικανική προπαγάνδα που θέλει να δημιουργήσει φόβο για τον ισλαμικό κόσμο.

4.7 Η Ευρωπαϊκή ταυτότητα

Τα προαναφερθέντα προβλήματα και οι ευρωπαϊκές επιφυλάξεις έχουν βαθύτερες ρίζες και δεν αποτελούν απλά και μόνο τεχνάσματα για την ανάμειξη στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων κρατών και την εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων. Παραπέμπουν ευθέως στις πολιτισμικές διαφορές ανάμεσα σε Ευρώπη και Τουρκία. Αυτές δεν οφείλονται κυρίως στο Ισλάμ, όπως και συχνά υποστηρίζεται, αλλά στην ιστορία. (Βερέμης, 2002, σελ. 362)

Στην Ευρώπη, αναπτύχθηκε κατά τις εκατονταετίες που πέρασαν μια κουλτούρα που έχει επηρεασθεί βαθιά από το χριστιανισμό (Ελιότ) , αλλά και έχει αφομοιώσει την ελληνική (επιστήμη , τέχνες και πολιτικές αξίες) και ρωμαϊκή αρχαιότητα(δίκαιο, όραμα πολιτικής ενότητας). Η ήπειρος πέρασε επίσης από διεργασίες μετασχηματισμού που διαμόρφωσαν τη σημερινή ταυτότητα της : Αναγέννηση ,μεταρρύθμιση, βιομηχανική επανάσταση, διαφωτισμός, άνοδος αστικής τάξης , φιλελευθερισμός και δημοκρατία, κοινωνικό κράτος. Η Ευρώπη σήμερα, είναι ένας φιλελεύθερος και αποκεντρωμένος χώρος, όπου επικρατούν οι αρχές του δικαίου (Rechtsstaat, rule of the law), η κριτική σκέψη, δημοκρατικοί θεσμοί νομιμοποίησης της κεντρικής και τοπικής εξουσίας., κλπ.¹⁹

Στο πλαίσιο αυτό δύσκολα ταιριάζει ακόμα η σημερινή Τουρκία, αν και με δεδομένη τη δυναμική της και τους τρέχοντες οικονομικούς μετασχηματισμούς ίσως ταιριάζει μετά από είκοσι χρόνια. Σίγουρες προβλέψεις για το μέλλον των σχέσεων δε μπορούν να γίνουν. Αλλά θα πρέπει να δεχτούμε πως η ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα εξαρτηθεί από την πραγματοποίηση ή όχι βαθειών πολιτισμικών αλλαγών, τις οποίες όμως αντιστρατεύονται ο τουρκικός εθνικισμός και το φονταμενταλιστικό Ισλάμ. Και όπως υπέδειξε με οξυδέρκεια ο Bassam Tibi, υπάρχουν έμμεσοι τρόποι για να ρίξουμε κάποιο φως στο μέλλον. Κατά τον Tibi, στους Τούρκους μετανάστες της Δυτικής Ευρώπης, που ξεπερνούν τα 3,5 εκατομμύρια μπορούμε να δούμε αν το πείραμα της ενσωμάτωσης έχει κάποιες πιθανότητες. (Βερέμης & Ντόκος, 2002, σελ. 362)

Σήμερα δύο σενάρια προσφέρονται: Στο πρώτο οι Τούρκοι μετανάστες όντως ενσωματώνονται στις δυτικές κοινωνίες διατηρώντας τα θρησκευτικά -πολιτιστικά χαρακτηριστικά στο πλαίσιο ενός “Ευρώ – Ισλάμ “ , το οποίο αποδέχεται πως τα άτομα σκέφτονται και δρουν ως ελεύθεροι πολίτες. Στην περίπτωση αυτή το σενάριο ευνοεί την ένταξη της Τουρκίας. Το δεύτερο σενάριο προβλέπει πως

¹⁹ Ο Ζακ Ντελόρ, είχε πει τον Δεκέμβριο του 1989 σε ομιλία του στο Στρασβούργο ότι «η Ευρώπη ήταν προϊόν χριστιανισμού, του ρωμαϊκού νόμου και του ελληνικού ανθρωπισμού». Από την ομιλία αυτή φαίνεται να αποκλείεται επ' αόριστο μια μουσουλμανική χώρα σαν τη Τουρκία.

ουσιαστικά οι Τούρκοι μετανάστες θα σχηματίσουν ένα γκέτο στην Ευρώπη, πράγμα που ήδη συμβαίνει. Προς την κατεύθυνση αυτή κινούνται οι φονταμενταλιστές στο ευρωπαϊκό έδαφος π.χ με την ίδρυση των λεγόμενων σχολείων του Κορανίου. Απορρίπτουν την ενσωμάτωση και χρησιμοποιούν τη θρησκεία ως εργαλείο εναντίον της. Με τις αντιλήψεις τους για το κράτος του θεού έρχονται σε πλήρη ρήξη με τις δυτικές αντιλήψεις για το άτομο και τις ελευθερίες του σε ένα κοσμικό κράτος. (Μάζης, 2000)

Ανάλογες ενστάσεις παρατηρούνται και στην ίδια την Τουρκία ανάμεσα στη κεμαλική ελίτ και στις μάζες της Ανατολίας, στις οποίες απευθύνονται οι ισλαμιστές. (Βερέμης & Ντόκος, 2002 σελ. 363)

Πίσω από τους ποικίλους ειδικούς παράγοντες που εξηγούν την κινητικότητα στις σχέσεις ΕΕ- Τουρκίας κρύβεται η οικονομική και πολιτική στρατηγική σημασία της Τουρκίας για τη Δύση και την Ευρώπη. Τα σχετικά επιχειρήματα περιλαμβάνονται στην έκθεση του Βρετανού Hurd από το 1992, όταν ξεκίνησε δηλαδή η διαδικασία επαναπροσδιορισμού των σχέσεων ΕΕ- Τουρκίας ως συνέπεια των διεθνών δονήσεων μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου.²⁰ (Balkir & Williams, 1993)

Η έκθεση Hurd τόνιζε πως η Τουρκία είναι μια περιφερειακή δύναμη τοποθετημένη στο κέντρο μιας περιοχής με αυξανόμενη αστάθεια, ότι η ίδια η πολιτική και οικονομική ηγεσία της χώρας επιθυμεί να ευθυγραμμιστεί με τα δυτικά πρότυπα οικονομίας και κοινωνίας και ότι ταυτίζονται με τα συμφέροντα της Τουρκίας και της Δύσης στη Μέση Ανατολή. Κατά την έκθεση έπρεπε να αναληφθούν πρωτοβουλίες από πλευράς ΕΕ και για τον πρόσθετο λόγο ότι ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Τουρκίας δεν ήταν δεδομένος.²¹

²⁰ Το κείμενο διένειμε η βρετανική πρεσβεία

²¹ Πιο πρόσφατα υποδείχθηκε ότι η Τουρκία μπορεί να παίξει το ρόλο γέφυρας ανάμεσα στην Ευρώπη και στον ισλαμικό κόσμο που επεκτείνεται σε όλη τη νότια και μεγάλο τμήμα της ανατολικής πλευράς της Ηπείρου. Βλ. Το αφιέρωμα *'the future of Europe* Economist 23rd October 2009

Κεφάλαιο 5

Οφέλη και κόστη από την πλήρη ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ

5.1. Οφέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την ένταξη της Τουρκίας

Έχοντας αναφερθεί σε γενικές γραμμές, στην ιστορική πορεία της Τουρκικής οικονομίας, καθώς και στις σχέσεις της με την ΕΕ, το ερώτημα που γεννάται είναι αν η Τουρκία πρόκειται τελικά να έχει όφελος ή όχι από την ένταξή της στην ΕΕ. Με άλλα λόγια, θα ήταν σκόπιμο να ερευνηθεί εάν ο στρατηγικός στόχος της Τουρκίας να ενταχθεί τους κόλπους της ΕΕ θα της αποφέρει αυτά που ελπίζει και αν η ένταξη της θα αποφέρει οφέλη και στην ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση.

5.1.1. Η Τουρκία ως ενεργειακό σταυροδρόμι

Η Τουρκία θεωρείται διαφορετική από τις υπόλοιπες χώρες που αποτελούν υποψήφιες για την είσοδο τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση : είναι μεγάλη, αναπτύσσεται γρήγορα και σε στρατηγικό κομβικό σημείο. Θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μια ισορροπία για την όλο και γήρανση του πληθυσμού της σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς ο μέσος όρος ηλικίας είναι 28,5 χρονών και να συμβάλλει στην αποκατάσταση της ισορροπίας στη Μέση Ανατολή, την Κασπία και τον Καύκασο. (Barysch, Grabbe & Everts, 2005)

Η Τουρκία λοιπόν χρησιμοποιεί την ενεργειακή της δυνατότητα ως πλεονέκτημα στις σχέσεις της με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αν και εισάγει το μεγαλύτερο ποσοστό των ενεργειακών της αναγκών εν τούτοις γεωγραφικά βρίσκεται κοντά στο άνω του 70% αποθέματος πετρελαίου και φυσικού αερίου.

Ο αγωγός Μπακού – Τζειχάν, αποτελεί μια σημαντική πηγή ενέργειας. Καθώς τα προβλήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την διασφάλιση των ενεργειακών της πόρων αυξάνονται, τόσο αυξάνεται και η ανάγκη της προσέγγισης της Τουρκίας ως το μέσο με το οποίο θα καλυφθούν οι ενεργειακές της ανάγκες. Η σχέση δηλαδή της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την Τουρκία τροφοδοτείται από τις προοπτικές ζήτησης φυσικού αερίου και την διαθεσιμότητα των προμηθειών αυτών στις χώρες που συνορεύουν ή είναι κοντά στη Τουρκία. Ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας (IEA) εκτιμά πως η ζήτηση πρωτογενούς αερίου της ΕΕ αναμένεται να αυξηθεί κατά 2,9 κατά έτος από το 2000-2010 , κατά 1,6% από το 2010 – 2030. Αναμένεται πως η ζήτηση θα αυξηθεί περισσότερο στους τομείς τελικής παραγωγής αλλά περισσότερο δραματικά στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. (Roberts, 2004)

Η Τουρκία δηλαδή αποτελεί ένα πολύ σημαντικό ενεργειακό σταυροδρόμι αλλά πολλοί θεωρούν πως η ανάγκη της Ευρώπης για επίλυση του θέματος της ενέργειας δεν θα έπρεπε να οδηγήσει σε

παραχωρήσεις από την πλευρά της ΕΕ αλλά να ληφθούν υπ'οψιν όλοι οι παράγοντες που αρμόζουν στη διαδικασία της διεύρυνσης. (Barysch, Everts & Grabbe, 2005, σελ. 18)

5.1.2 Γεωστρατηγική σημασία της Τουρκίας

Η ενδεχόμενη ένταξη της Τουρκίας θα οδηγήσει σε μια εκτεταμένη εξάπλωση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτνίασης και σε περιφερειακή συνεργασία. Οι γείτονες της Τουρκίας θα γίνουν άμεσοι γείτονες της Ένωσης και θα εξυπηρετεί την Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας, τη στρατιωτική υποστήριξη και την αξιοπιστία της παρουσίας της Ε.Ε. στην περιοχή. Οι Βρυξέλλες θα δημιουργήσουν οικονομικούς και πολιτικούς δεσμούς με τις χώρες της Μ. Ανατολής, τη Ρωσία, το Νότιο Καύκασο και την Κεντρική Ασία. Η Τουρκία αποτελεί μια νέα αναδυόμενη αγορά με ένα υψηλό δείκτη οικονομικής ανάπτυξης. Η αύξηση των οικονομικών σχέσεων με την ΕΕ και τις γειτονικές χώρες και η είσοδος άμεσων ξένων επενδύσεων θα μπορούσε να συμβάλλει στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας σχετικά με τις άλλες μεγάλες αναδυόμενες οικονομίες , της Κίνας και της Ινδίας. (Bahri, Y., 2008) Μάλιστα, η Τουρκία έχει πολύτιμο ανθρώπινο κεφάλαιο που μπορεί να συμπληρώσει εκείνο της Ε.Ε. για προγράμματα συνεργασίας που εξαπλώνονται από επιχειρηματική τεχνογνωσία έως και γλωσσικές ικανότητες, συμβάλλοντας έτσι στα ευρωπαϊκά προγράμματα που απαιτούν νέο εργατικό δυναμικό που θα αποτελέσει και αντίβαρο στη γήρανση και συρρίκνωση του εργατικού δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

5.1.3 Ισορροπία μεταξύ Δύσης και Ισλάμ

Η ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ θα αποτελέσει εφαλτήριο μιας νέας σχέσης της Ευρώπης με τις μουσουλμανικές χώρες του πλανήτη, αποδεικνύοντας πως είναι ένας οργανισμός που μπορεί να δεχθεί στους κόλπους του λαούς διαφορετικών εθνοτήτων με κύριο μέλημα του την κοινωνική ευημερία, κοινωνική αλληλεγγύη των μελών του και προώθηση των κοινών τους συμφερόντων. ενώ σε άλλη περίπτωση θα χαλάσει η σχέση της με τους μουσουλμάνους γείτονες της καθώς και τους μουσουλμάνους πολίτες της.

Η ένταξη της Τουρκίας θα επιβεβαιώσει τη συνεισφορά της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στην επίλυση διαφορών, μέσω της συμφιλίωσης του Τουρκικού κράτους με τον Κουρδικό του πληθυσμό, της προσέγγισης της με την Ελλάδα και του δημιουργικού της ρόλου στη Κύπρο (Emerson & Tocci, 2004)

5.2 Οφέλη από την πλήρη ένταξη της Τουρκίας για την Τουρκία

5.2.1 Πολιτική Σταθερότητα και Κατοχύρωση των Θεσμών

Το πρώτο όφελος που ενδεχομένως θα έχει η Τουρκία μετά την ένταξή της, θα είναι η πολιτική σταθερότητα και η κατοχύρωση θεσμών και ελευθεριών των πολιτών. Η Τουρκική Πολιτεία παραδοσιακά έχει υπάρξει σκληρή όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα δικαιώματα των μειονοτήτων και την ελευθερία έκφρασης. Η ένταξή της στους κόλπους της Ένωσης θα φέρει τεράστιες μεταρρυθμίσεις (ήδη έχουν ξεκινήσει να διαφαίνονται αχνά τα πρώτα δείγματα κατά τη διάρκεια της προσπάθειας εναρμόνισης) ως προς τη δομή της κοινωνίας και τις ελευθερίες που προαναφέρθηκαν. Επιπλέον, πέρα από τα ορθολογικά κίνητρα, έναν σημαντικό ρόλο παίζουν και τα ψυχολογικά κίνητρα, τα οποία θα επηρεάσουν όλους τους τομείς της χώρας δημιουργώντας μία κατάσταση ευφορίας, κάτι που με τη σειρά του θα επηρεάσει θετικά τη γενικότερη λειτουργία της κοινωνίας

5.2.2 Οικονομική Σταθερότητα και Ανάπτυξη

Η ένταξη στην Ε.Ε. θα συντελέσει στην σταθερότητα και ανάπτυξη της οικονομίας, καθώς και στις χρηματικές μεταφορές από τα Κοινοτικά Ταμεία στη χώρα. Επομένως, η Τουρκία θα επωφεληθεί οικονομικά από την ένταξη. Παρόλο που με την Τελωνειακή Ένωση τα εμπόδια στο εμπόριο έχουν ήδη αρθεί, η ένταξη θα συντελέσει στην οικονομική σταθερότητα, κάτι που με τη σειρά του θα βοηθήσει στην οικοδόμηση της εμπιστοσύνης στην Τουρκική αγορά και επομένως θα υπάρξει εισροή ξένων κεφαλαίων στη χώρα. Ακόμη και αν αγνοήσουμε όλα τα υπόλοιπα οφέλη, το όφελος και μόνο της χώρας από τις ξένες επενδύσεις θα μπορούσε να είναι ένας ικανός παράγοντας για τη χώρα ώστε να θέλει να ενταχθεί στην Ένωση. Επομένως, αν και η ένταξη καθαυτή δεν θα φέρει πολύ μεγάλες οικονομικές αλλαγές στο ΑΕΠ της Τουρκίας, η αύξηση των ξένων επενδύσεων θα μπορούσε να επηρεάσει κατά ένα ποσοστό 10% το ΑΕΠ.

5.2.3 Κοινωνικά Αποτελέσματα

Ένα άλλο μεσοπρόθεσμο κατ' αρχάς και μακροπρόθεσμο στη συνέχεια όφελος για τη χώρα θα είναι η ανάπτυξη των κοινωνικών θεσμών και ελευθεριών, του κοινωνικού κράτους, με άλλα λόγια. Ως παραδείγματα θα μπορούσαν να αναφερθούν η απαγόρευση της παιδικής εργασίας και η επίσημη ισότητα μεταξύ των δύο φύλων. Μεταρρυθμίσεις θα υπάρξουν επίσης σε κοινωνικούς τομείς που είναι αδύναμοι στην Τουρκία. Τέτοιοι τομείς είναι η παιδεία και η κοινωνική ασφάλιση, ενώ σημαντική

αναμένεται να είναι η αλλαγή όσον αφορά στις κρατικές παροχές και στο βιοτικό επίπεδο της ζωής των Τούρκων πολιτών.

5.2.4 Αγροτική Ανάπτυξη

Το 34% του εργατικού δυναμικού της Τουρκίας απασχολείται στον αγροτικό τομέα. Αυτός ο πληθυσμός θα αναβαθμιστεί μέσω της τεχνολογικής αναβάθμισης που θα χρειαστεί να γίνει σε αυτόν τον τομέα. Ταυτόχρονα, οι Τούρκοι καταναλωτές θα επωφεληθούν κατά πολύ από τις χαμηλές τιμές που θα επικρατήσουν στα Τουρκικά αγροτικά προϊόντα λόγω της απελευθέρωσης των τιμών μέσα στη κοινή αγορά.

5.2.5 Νομισματική Σταθερότητα

Ένα άλλο όφελος που θα έχει η Τουρκία από την ένταξη θα είναι η σταθερή μείωση του πληθωρισμού της ώστε να φτάσει στα επιθυμητά όρια της ΕΕ²². Παρόλο που η ένταξη στην ΟΝΕ φαντάζει ως κάτι πολύ μακρινό και ουτοπικό για την Τουρκία, το γεγονός της μείωσης του πληθωρισμού θα φέρει μία σταθερότητα στο νόμισμά της, κάτι που με τη σειρά του θα αυξήσει την οικονομική αξιοπιστία της χώρας (Wolfgang & Wood, 2004, σελ. 10-11).

²² Ήδη η Τουρκία από 01.01.2005 έχει αφαιρέσει έξι ψηφία από το νόμισμά της και κυκλοφορεί τη Νέα Τουρκική Λίρα, κάτι που ενδεχομένως θα ευνοήσει την αξιοπιστία του νομίσματός της.

Κεφάλαιο 6

Δυνατότητες και Απειλές της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ

6.1 Ανάλυση S.W.O.T

Η ανάλυση SWOT αποτελεί το ευρύτερα χρησιμοποιημένο στρατηγικό εργαλείο σύμφωνα με το οποίο χρησιμοποιείται για την ανάλυση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος μιας επιχείρησης με την αναφορά των δυνατών και αδύνατων σημείων, των ευκαιριών και των απειλών που υπάρχουν. Με την ανάλυση SWOT θα παρουσιαστούν τα κύρια σημεία που μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για τη διαμόρφωση των βέλτιστων αποφάσεων σχετικά με το θέμα που μελετάται.

Πίνακας 7 : Ανάλυση SWOT

Δυνατά σημεία (Strengths)	Αδύνατα σημεία (Weaknesses)
▪ Κομβική γεωγραφική θέση ▪ Σημαντικοί πλούσιοι φυσικοί πόροι ▪ Μεγάλη αγορά ▪ Ηλικιακά νέος πληθυσμός, μεγάλη εξειδίκευση	▪ Γεωγραφική θέση, δεν ανήκει Ευρώπη ▪ Δεν πληροί τα κριτήρια της ευρωπαϊκής δημοκρατίας ▪ Θρησκευτικές διαφορές ▪ Κυπριακό ▪ Μεγάλο κόστος υλοποίησης κοινοτικού κεκτημένου ▪ Χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα, χαμηλό επίπεδο ζωής, μεγάλες εισοδηματικές ανισότητες ▪ Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη

Ευκαιρίες (Opportunities)	Απειλές (Threats)
▪ Σταθερά σύνορα, έλεγχος Μ. Ανατολής και Μ. Ασίας ▪ Μεταφορά ενέργειας, επίλυση ενεργειακού προβλήματος της ΕΕ ▪ Διαμόρφωση ισορροπιών μεταξύ Δύσης και Ισλάμ ▪ Πολύτιμο ανθρώπινο κεφάλαιο, ισορροπία στη γήρανση του πληθυσμού της Ευρώπης	▪ Σύνορα με χώρες με εύθραυστες Κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές δομές - Πηγή αστάθειας και ανασφάλειας ▪ Μη συμβατότητα ισλαμικής χώρας με τις πεποιθήσεις και τα ιδεώδη των ευρωπαϊκών δημοκρατιών ▪ Μετανάστευση ▪ Υψηλός βαθμός χρηματοδότησης από τα ταμεία ▪ Μεγάλη επιρροή στο Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο ▪ Εκφυλισμός της ΕΕ

Όπως φαίνεται από την ανάλυση SWOT, το θέμα ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ, παρουσιάζει δυνατότητες αλλά και κινδύνους και για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Από τη μία, η κομβική γεωγραφική θέση της, στο σταυροδρόμι Ανατολής και Δύσης θα μπορούσε να συμβάλλει στην απόκτηση συνόρων για την Ευρώπη όσον τον δυνατόν ανατολικότερα και στον έλεγχο της Μέσης Ανατολής και της Κεντρικής Ασίας. Η διεύρυνση των συνόρων της νοτιοανατολικά θα αυξήσει το φάσμα των συμφερόντων στις περιοχές αυτές και θα αποτελέσει σημαντικό παράγοντα στην ανάπτυξη της εξωτερικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Barysch, Everts & Grabbe, 2005). Επιπλέον, το απαραίτητο βάθος γεωστρατηγικής διείσδυσης στις περιοχές αυτές δεν μπορεί να επιτευχθεί μόνο με πολιτικό-στρατιωτικά και οικονομικά μέσα. Είναι απαραίτητο οι κοινωνικές δομές οι οποίες συνιστούν τον δυτικό πολιτισμό (ανοιχτή οικονομία, δημοκρατικό πολιτικό σύστημα, πλουραλιστική κουλτούρα) να ριζώσουν σε παραδοσιακά μη δυτικές κοινωνίες στην ανατολική περιφέρεια της Ευρώπης.

Επίσης, η αφθονία ενεργειακών πόρων, και η μετεξέλιξη της Κίνας σε υπερδύναμη αποτελούν προκλήσεις οι οποίες δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν χωρίς έναν ελάχιστο βαθμό πολιτικού, οικονομικού και στρατιωτικού ελέγχου της Δύσης σε αυτές τις δύο κρίσιμης στρατηγικής σημασίας περιοχές. Η Τουρκία είναι στην σωστή τοποθεσία για να εξυπηρετεί την Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας, τη στρατιωτική υποστήριξη και την αξιοπιστία της παρουσίας της Ε.Ε. στην περιοχή. Μάλιστα η ίδια, σε μια ενδεχόμενη ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θα καταστεί σημαντικός ενεργειακός κόμβος της Ευρασίας. Η Τουρκία αποτελεί χώρα διέλευσης φυσικού αερίου από τη Ρωσία και την Ασία

και μέσω αυτής θα διευκολυνθεί η μεταφορά ενέργειας και στην Ευρώπη και θα είναι δυνατή η επίλυση του ενεργειακού της προβλήματος. (Barysch, 2007)

Η Τουρκία είναι μια μεγάλη αγορά περίπου 71 εκατομμύρια καταναλωτών και η δημογραφική της φυσιογνωμία εμφανίζει έντονο δυναμισμό καθώς το ήμισυ του πληθυσμού της ανήκει στην κατηγορία 15-25 ετών. Η ενδεχόμενη προσχώρηση της στην ευρωπαϊκή οικογένεια μπορεί να συμβάλλει στην αξιοποίηση των επιχειρηματικών ευκαιριών της συγκεκριμένης αγοράς με αμοιβαία οικονομικά οφέλη. Μάλιστα η Τουρκία ισχυρίζεται πως το πρόβλημα της γήρανσης του ευρωπαϊκού πληθυσμού μπορεί να καλυφθεί από την Τουρκία που δύναται να διοχετεύσει στην Ευρωπαϊκή Ένωση πολύτιμο ανθρώπινο κεφάλαιο το οποίο μάλιστα παρουσιάζει μεγάλη εργασιακή αποδοτικότητα και μπορεί να συμπληρώσει εκείνο της Ε.Ε. για προγράμματα συνεργασίας που εξαπλώνονται από επιχειρηματική τεχνογνωσία έως και γλωσσικές ικανότητες. Η Τουρκία συμφέρει την Ένωση λόγω του νέου πληθυσμού της, στην εξίσωση Ευρώπης – Ασίας και συγκεκριμένα εντασσόμενη στην Ένωση μπορεί να συνεισφέρει στην Ευρώπη όσον αφορά τον ανταγωνισμό της με τις ΗΠΑ για την εξασφάλιση συμμαχιών με τις Ασιατικές χώρες. (Euwals, Dagevos, Gijssberts & Roodenburg, 2007). Με την είσοδο μάλιστα μιας τόσο μεγάλης ισλαμικής χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση η ίδια αποδεικνύει πως είναι ένας οργανισμός που μπορεί να δεχθεί στους κόλπους του λαούς διαφορετικών εθνοτήτων και η ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορούσε να αποτελέσει εφελκυστήρα μιας νέας σχέσης της Ευρώπης με τις μουσουλμανικές χώρες του πλανήτη. Η αποδοχή μιας χώρας που θρησκευτικά ανήκει στο Ισλάμ, θα μπορούσε να έχει πολλαπλά οφέλη καθώς η Ένωση θα στείλει ένα ξεκάθαρο μήνυμα προς όλο τον Ισλαμικό κόσμο ότι είναι ένας οργανισμός ικανός να δεχτεί και να αγκαλιάσει λαούς διαφορετικούς εθνοτήτων και ότι κύριο μέλημα αυτού του οργανισμού είναι η οικονομική ευημερία, η κοινωνική αλληλεγγύη των χωρών-μελών, η προώθηση των κοινών τους συμφερόντων ανεξάρτητα από το θρήσκευμα των πολιτών που τις απαρτίζουν.

Από την άλλη πέρα από τις θετικά οφέλη που θα μπορούσε να προσδώσει στην Ευρωπαϊκή Ένωση η προσχώρηση της Τουρκίας σε αυτή, υπάρχουν και αρνητικά τα οποία ποικίλουν και είναι ιδιαίτερης σημαντικότητας. Αρχικά, θα ήταν καλό να αναφερθεί η γεωγραφική θέση της Τουρκίας, από την μια όπως αναλύθηκε προγενέστερα αποτελεί ένα δυνατό σημείο της Τουρκίας ως προς την ενταξιακή της πορεία, παρόλα αυτά το θέμα αυτό είναι διφορούμενο. Η γεωγραφική διάσταση αποτελεί βασικό όρο που προσδιορίζει τα όρια της ευρωπαϊκής ηπείρου, καθώς όμως η Τουρκία στο μεγαλύτερο μέρος της ανήκει στην Ασία και μόνο ένα μικρό τμήμα της επικράτειας της, γύρω στο 3% ανήκει στη νοτιοανατολική Ευρώπη, δε μπορεί να χαρακτηριστεί ευρωπαϊκή. Μάλιστα, συνορεύει με χώρες με εύθραυστες κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές δομές (Ιράκ, Ιράν, Συρία, Αρμενία, Γεωργία, Αζερμπαϊτζάν) και η έντονη αστάθεια που επικρατεί στις περιοχές αυτές, αποτελεί πηγή ανασφάλειας και αβεβαιότητας για τις ευρωπαϊκές χώρες.

Επίσης, η Τουρκία δε πληροί τα κριτήρια της ευρωπαϊκής δημοκρατίας στα οποία η Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα, καθώς έχει από τα χειρότερα μητρώα καταπάτησης ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον κόσμο και έχει δεχτεί βαριές επικρίσεις για τη δημοκρατικότητα της. Η κατεχόμενη Κύπρος, το κουρδικό, οι μειονότητες, ο ρόλος της γυναίκας και όχι μόνο είναι μερικά παραδείγματα καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία. Η Τουρκία με την μη αναγνώριση του κυπριακού κράτους που αποτελεί μέλος της ΕΕ είναι σαν να μην αναγνωρίζει το κοινοτικό κεκτημένο. Επίσης ο στρατός αποτελεί για την Τουρκία ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες πολιτικής ζωής στη χώρα και επεμβαίνει στη διακυβέρνηση του κράτους απολαμβάνοντας ιδιαίτερα προνόμια. Επίσης, ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού επηρεασμένο από ιδέες τουρκικού εθνικισμού εναντιώνεται στον εκδυτικισμό της Τουρκίας και θεωρούν πως με την ένταξη τα αλλοιωθεί ο μουσουλμανικός χαρακτήρας του κράτους. Τα παραπάνω υποδηλώνουν πως χώρες όπως η Τουρκία δε μπορούν να χαρακτηριστούν ευρωπαϊκές καθώς απαιτούνται βαθιές πολιτισμικές αλλαγές για να αγγίξουν το θεμέλιο λίθο του ευρωπαϊκού πολιτισμού. (Ινας, 2003)

Στη συνέχεια, η Τουρκία, ένα κράτος εβδομήντα εκατομμυρίων μουσουλμάνων, παρουσιάζει θρησκευτικές διαφορές με την υπόλοιπη Ευρώπη. Η κυριαρχία του χριστιανισμού αποτελεί μία από τις βασικές συνιστώσες του ευρωπαϊκού πολιτισμού αλλά δε μπορεί να θεωρηθεί ως κριτήριο που θα εμποδίσει την προσχώρηση ενός κράτους στην Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς υπάρχουν αρχές όπως η αρχή της ελευθερίας και η ειδικότερη έκφανση της θρησκευτικής ελευθερίας που αποτελεί προστατευόμενο δικαίωμα της ΕΕ και γίνεται δεκτή από το δικαστήριο των Ευρωπαϊκών κοινοτήτων. Υπάρχει όμως ο φόβος της μη συμβατότητας αυτής της ισλαμικής χώρας με τις πολιτικές πεποιθήσεις και τα ιδεώδη των ευρωπαϊκών δημοκρατιών, καθώς σε μια Ευρώπη που χαρακτηρίζεται ως « χριστιανική λέσχη», η μεγάλη αυτή μουσουλμανική χώρα θα αποτελέσει θρυαλλίδα ανασφάλειας και διενέξεων. Επίσης, ένα αδύνατο σημείο που αποτελεί πρόβλημα για την Τουρκία είναι το μεγάλο κόστος υλοποίησης του κοινοτικού κεκτημένου. Οι εντατικές απαιτήσεις για διαρθρωτική προσαρμογή σε μια χώρα που θεωρείται από τις φτωχότερες υποψήφιες θα είναι αυξημένες και η προσπάθεια για εναρμόνιση με το κοινοτικό κεκτημένο που επιβάλλει η Ευρώπη φαίνεται ιδιαίτερα δύσκολη. Μάλιστα υπάρχει ο φόβος ότι θα πληγούν οι μικρές επιχειρήσεις που είναι προσανατολισμένες στην παραγωγή προς τοπική κατανάλωση.

Η αντίθεση της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης αποτελεί επίσης ένα από τα αδύνατα σημεία της Τουρκίας στην ανάλυση αυτή. Οι τάσεις που επικρατούν μεταξύ των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δείχνουν πως υπάρχει αντίδραση απέναντι στην τουρκική υποψηφιότητα, λόγω μιας πληθώρας προβλημάτων που θεωρείται πως θα κληθεί να αντιμετωπίσει η Ευρωπαϊκή οικογένεια σε ενδεχόμενη ένταξη της Τουρκίας. (Nugent, 2007). Αρχικά, υπάρχει το ζήτημα της μετανάστευσης, που ίσως αποτελεί από τα πιο σημαντικά προβλήματα καθώς τα κύματα μετανάστευσης που θα εισέλθουν στην Ευρώπη,

ιδιαίτερα στην Γερμανία και τη Γαλλία θα οξύνουν ακόμα περισσότερα τις οικονομικές και κοινωνικές προβλέψεις στις χώρες αυτές. (Akçakoca, Cameron & Rhein, 2004)

Μάλιστα, έχει διαπιστωθεί πως η Άγκυρα δεν αναχαιτίζει τα κύματα μεταναστών που διέρχονται μέσω της Τουρκίας παράνομα αλλά διευκολύνει και παρέχει πλήρη προστασία στα κυκλώματα των δουλεμπόρων που τους προωθούν στην Ευρώπη από τα νησιά του Αιγαίου.

Η Τουρκία, είναι μια μεγάλη χώρα, με μεγάλο πληθυσμό και σε μια ενδεχόμενη ένταξη θα έχει μεγάλο αντίκτυπο στο Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο και θα αποτελέσει ένα πολύ ισχυρό παίχτη στην Ευρώπη. Επικρατεί λοιπόν ο φόβος πως θα ασκεί μεγάλη επιρροή στους μηχανισμούς εξουσίας λαμβάνοντας μεγάλα ποσά από τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης. Μάλιστα, η Ελλάδα, έχει προσφύγει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καλώντας την να ασκήσει πιέσεις στην Τουρκία να τηρήσει τις συμβατικές υποχρεώσεις που έχει αναλάβει γύρω από το θέμα της παράνομης μετανάστευσης.

Τέλος, υποστηρίζεται γενικότερα πως η πιθανή ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή κοινότητα θα προκαλέσει μια αλλαγή στους ευρωπαϊκούς θεσμούς και με αυτόν τον τρόπο θα χαθεί η πολιτισμική ομοιογένεια και θα επέλθει ο εκφυλισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην Ευρώπη, έχει αναπτυχθεί μια κουλτούρα που πέρασε από πολλές διαδικασίες μετασχηματισμού που διαμόρφωσε τη σημερινή ταυτότητα της και με την είσοδο μιας μεγάλης μουσουλμανικής χώρας όπως η Τουρκία, αυτή η ενιαία πολιτισμική ενότητα θα κινδυνεύσει να αλλοιωθεί (Yeşilada, 2007).

Σύμφωνα, με την παραπάνω ανάλυση, την αναφορά των δυνατών και αδύνατων σημείων της Τουρκίας και των δυνατοτήτων και των κινδύνων που θα έχει η ενδεχόμενη ένταξη της στην Ευρωπαϊκή οικογένεια, φαίνεται πως η Τουρκία αν και αποτελεί μια αναπτυσσόμενη οικονομία και μια τεράστια αγορά, εντούτοις υπάρχουν πολλά ριζικά προβλήματα που είναι δύσκολο να αλλάξουν όσο απαιτείται για να γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης αν και η ίδια έχει γίνει μεγάλη πρόοδος και σημαντικές μεταρρυθμίσεις από την πλευρά της. Η παραπάνω ανάλυση λοιπόν, δείχνει πως η Τουρκία δε μπορεί να προσαρμοστεί με τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν στην Ευρώπη και απαιτούνται διαρθρωτικές αλλαγές σε πολλούς τομείς και ιδιαίτερα στον τομέα της πολιτείας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

6.2 Οικονομικές επιπτώσεις της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναμένεται να έχει τόσο θετικές όσο και αρνητικές συνέπειες στην ευρωπαϊκή οικονομία. Με εβδομήντα εκατομμύρια κατοίκους αλλά και με ένα συνεχώς αναπτυσσόμενο ΑΕΠ οι επιπτώσεις δεν αναμένεται να είναι αμνηστέες. Γενικότερα, όμως οι απόψεις σχετικά με το θέμα αυτό δίστανται.

Από τη μία πλευρά, η Τουρκία θεωρείται πως θα επιβαρύνει ιδιαίτερα τον κοινοτικό προϋπολογισμό, και θα απορροφήσει μεγάλο μέρος των χρηματοδοτήσεων από τα ταμεία και θα λαμβάνει μεγάλα ποσά από τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης. Οι κοινοτικές επιδοτήσεις, εκτιμάται ότι θα ανέλθουν ίσως και σε περισσότερα από τριάντα εκατομμύρια ευρώ, και αναφέρονται κυρίως σε επιδοτήσεις του αγροτικού τομέα που απασχολείται και το 30% του εργατικού δυναμικού της χώρας. Σημαντική αρνητική συνέπεια της ένταξης της Τουρκίας θεωρείται επίσης και ο φόβος της εκροής εκατομμυρίων εργατών προς τα πλουσιότερα οικονομικά κράτη. Μάλιστα, θεωρείται πως αυτός είναι ένας από τους σημαντικότερους λόγους που ευρωπαϊκά κράτη, όπως η Γερμανία, αντιτίθενται στην ένταξη αυτή.

Το σημαντικότερο ίσως θέμα, θεωρείται, η οικονομική κρίση που κυριαρχεί σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, περιλαμβανομένης και της Ελλάδας. Η ενσωμάτωση μιας χώρας στο ευρωπαϊκό σύστημα με το μέγεθος της Τουρκίας αλλά και με την αμφισβητούμενη οικονομική της εξέλιξη θεωρείται ιδιαίτερα επικίνδυνο τη σημερινή εποχή καθώς η οικονομική κρίση μπορεί να προχωρήσει και σε περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες και ίσως τελικά να αποδυναμώσει την Ευρωπαϊκή Ένωση. (Uygur, 2010)

Το χαμηλό βιοτικό επίπεδο της Τουρκίας αναφέρεται ως σημαντικός παράγοντας που επιβαρύνει την πιθανότητα της ένταξης της στην ευρωπαϊκή οικογένεια. Πιο συγκεκριμένα, η Τουρκία θα προσεγγίσει σε 40 χρόνια το 75% του κοινοτικού μέσου βιοτικού επιπέδου-υπό τον όρο ότι κατά το διάστημα αυτών των 40 ετών η Τουρκική Οικονομία θα έχει ρυθμό ανάπτυξης 5%. (Barysch, 2005)

Ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζουν κάποιες χώρες από την προσχώρηση της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ανάμεσα τους και η Ελλάδα, είναι ίσως ο τουριστικός τομέας. Η Τουρκία, αποτελεί την ανερχόμενη τουριστική δύναμη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αποτελεί έναν πολύ καλό προορισμό και μάλιστα οικονομικό. Η ελληνική οικονομία που στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στον τουρισμό, αναμένεται να αντιμετωπίσει δυσκολίες από την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα της Τουρκίας και την προσέλκυση τουριστών που μέχρι πρότινος προτιμούσαν την Ελλάδα.

Βέβαια, υπάρχουν και οι πιο αισιόδοξοι που θεωρούν πως η Ευρωπαϊκή Ένωση θα έχει πολλαπλά οικονομικά οφέλη από την ένταξη της Τουρκίας. Αρχικά, το ενδιαφέρον εστιάζεται στο μέγεθος της αγοράς της Τουρκίας με τους εβδομήντα εκατομμύρια καταναλωτές που θα μπορούσαν να απορροφήσουν τα ευρωπαϊκά προϊόντα και μάλιστα αυτή η τεράστια αγορά θα μπορούσε να αναπτυχθεί καθώς η ανάπτυξη στον πυρήνα της Ευρώπης είναι βραδεία, αλλά και στο εξειδικευμένο και νεαρό εργατικό δυναμικό της που θα εισέλθει στην ευρωπαϊκή κοινότητα, αποτελώντας πολύτιμο ανθρώπινο κεφάλαιο και ισορροπία στη γήρανση του πληθυσμού της Ευρώπης. Σύμφωνα μάλιστα με έρευνες, αυτοί που εμφανίζονται ως οι πλέον πρόθυμοι να αφήσουν την χώρα τους προκειμένου να εργασθούν στα πλουσιότερα κράτη μέλη της ΕΕ είναι οι νέοι, μορφωμένοι και ευκατάστατοι Τούρκοι πολίτες.

Η Τουρκία μετά από σημαντικές μεταρρυθμίσεις και πολιτικές που έχει πραγματοποιήσει στον τομέα της οικονομίας έχει επιτυγχάνει σημαντική πρόοδο όσον αφορά τα μακροοικονομικά της μεγέθη. Μάλιστα, τα τελευταία χρόνια έχει παρουσιαστεί αισθητή ανάπτυξη και στο βιομηχανικό τομέα όπως αυτοκινητοβιομηχανία, αμυντική βιομηχανία, κατασκευές, τουρισμός, οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και ειδικά οι τράπεζες, αποτελούν κλάδους αιχμής της τουρκικής οικονομίας και η ίδια χαρακτηρίζεται ως η μία από τις αναδυόμενες αγορές για τις επόμενες δεκαετίες. Η βιομηχανική παραγωγή της Τουρκίας βελτιώνεται, η παραγωγική ικανότητα που διαθέτει ολόένα και αυξάνεται και η παραγωγικότητα της οικονομίας της συνολικά αναβαθμίζεται. Η επισήμανση αυτή έχει γίνει από διεθνείς αναγνωρισμένους οργανισμούς, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο αλλά και από αμιγώς αμερικανικούς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς. Αναφέρεται μάλιστα ότι η Τουρκία θα αναδειχθεί στην 9η μεγαλύτερη οικονομία διεθνώς έως το 2050. Επιπλέον, υπογραμμίζεται ότι οι ρυθμοί ανάπτυξης των Ε7 (Τουρκία, Κίνα, Ινδία, Βραζιλία, Ρωσία, Ινδονησία και Μεξικό), θα υπερβούν τους ρυθμούς ανάπτυξης των Η.Π.Α., της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των χωρών – μελών του G7 και του Ο.Ο.Σ.Α. μέχρι το 2050. Σε όρους οικονομικής ανάπτυξης η Τουρκία θα ακολουθεί τις χώρες BRIC (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα), σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της ίδιας αναφοράς. (Lejour & De Mooij, 2004)

Επίσης, η ίδια θεωρείται ιδιαίτερα ελκυστική στις άμεσες ξένες επενδύσεις και έχει διαμορφώσει μια ανταγωνιστική οικονομία που διαθέτει υψηλού επιπέδου υποδομές οι οποίες της εξασφαλίζουν σταδιακή ανάπτυξη. (Alici & Ucal, 2003) Η βαρύτητα της Τουρκίας σε παγκόσμια κλίμακα αυξάνεται με ικανοποιητικούς ρυθμούς, παρά τις διαστρωματικές, οικονομικοκοινωνικές αντιθέσεις και τα πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει. Εντυπωσιακή μάλιστα χαρακτηρίζεται και η είσοδος της τουρκικής οικονομίας στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής ενώ η ίδια προσπαθεί να αποκομίσει πολλαπλά οφέλη και να προωθήσει τα συμφέροντα της μέσα από τα σημαντικά ενεργειακά θέματα.

Συμπερασματικά, η Τουρκία παρά τα προβλήματα που αντιμετωπίζει, όπως το μεγάλο επίπεδο παραοικονομίας, το χαμηλό βιοτικό επίπεδο, το εισοδηματική ανισότητα, έχει καταφέρει ο οικονομικός της ρόλος να αναβαθμιστεί ριζικά. (Βερέμης, 2002) Μάλιστα αναμένεται να αναπτυχθεί περισσότερο στο μέλλον καθώς η οικονομική κρίση που έχει παρουσιαστεί στον ευρωπαϊκό χώρο παρόλο που έχει πλήξει κάποιους τομείς όπως οι τουρκικές εξαγωγές με περαιτέρω μείωση της βιομηχανικής παραγωγής, εντούτοις το ΑΕΠ της δείχνει να αυξάνεται θεαματικά σημειώνοντας τη δεύτερη καλύτερη επίδοση ανάμεσα στις χώρες μέλη του G-20.

Η ενδεχόμενη ένταξη της στην Ευρωπαϊκή οικογένεια όπως διαπιστώνεται θα μπορούσε να αποφέρει πολλαπλά οφέλη για την ίδια αλλά και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Βέβαια, απαιτούνται σημαντικές αλλαγές όπως μείωση της εισοδηματικής ανισότητας, μείωση του πληθωρισμού, και μεταρρύθμιση του δημοσίου τομέα, ενώ επιβάλλεται να μειωθεί η πολιτική κρατικού προστατευτισμού που αποτελεί εμπόδιο στην περαιτέρω ανάπτυξη της χώρας.

Η οικονομία της Τουρκίας σε σύγκριση με άλλες χώρες, που μάλιστα έχουν γίνει κράτη μέλη παρουσιάζει καλύτερους οικονομικούς δείκτες. Ένα παράδειγμα είναι πως η οικονομία της είναι 60% μεγαλύτερη από αυτής της Πολωνίας που ήταν η καλύτερη οικονομία από τις 12 χώρες που έγιναν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2004 και το 2007 αντίστοιχα. Όσον αφορά τις οικονομικές της επιπτώσεις της ενδεχόμενης ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα οφέλη ξεπερνούν τα ενδεχόμενα προβλήματα χωρίς βέβαια να παραβλέπεται η σημασία αυτών.

Κεφάλαιο 7

Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη

Η κοινή γνώμη των περισσότερων ευρωπαϊκών λαών είναι βαθιά διχασμένη. Η θέση των περισσότερων ευρωπαϊκών κυβερνήσεων βρίσκεται σε αναντιστοιχία με την κοινή γνώμη των χωρών τους, που βλέπει με ανησυχία και επιφύλαξη την προοπτική ένταξης της Τουρκίας έστω και αν αυτό γίνει μετά από πολλά χρόνια. Ενώ σε μερικές χώρες η γενική στάση απέναντι στην ένταξη της Τουρκίας είναι θετική σε άλλες αντιτίθενται σε αυτή. Για το λόγο αυτό έχουν γίνει δημοσκοπήσεις που δείχνουν πως δεν είναι σαφή και δεδομένα τα κίνητρα των λαών. (Report of the Independent Commission on Turkey, 2004)

7.1 Στη Τουρκία

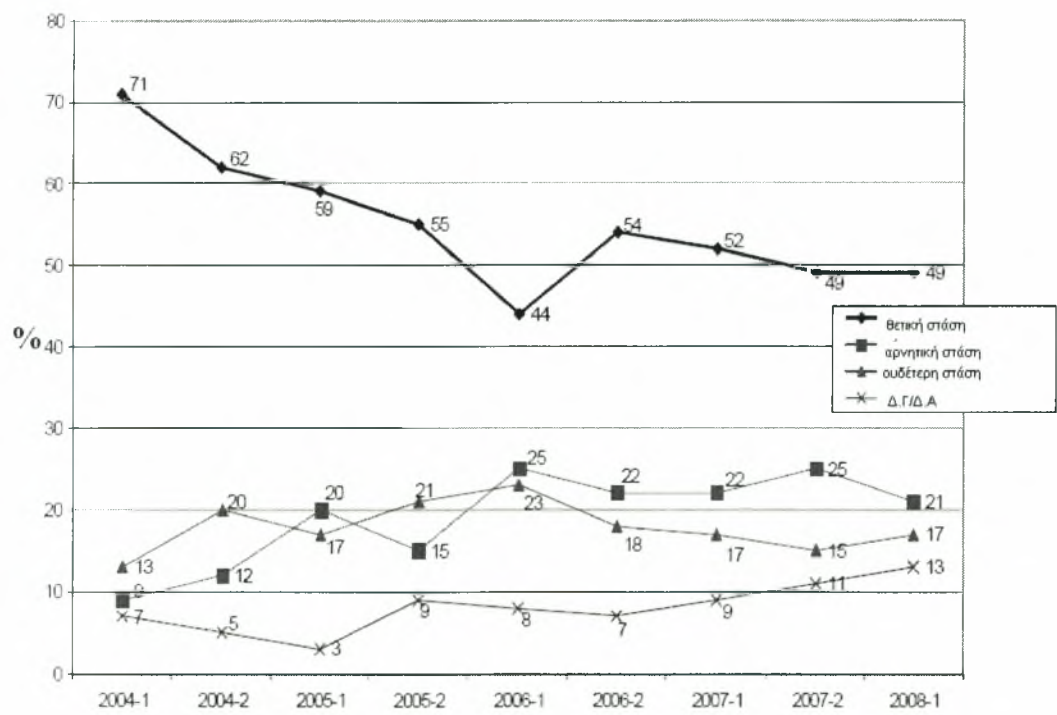
Προς το παρόν η κοινή γνώμη της Τουρκίας φαίνεται να στηρίζει το στόχο της πλήρους ένταξης στην Ευρωπαϊκή κοινότητα. Όταν η Τουρκία αποφάσισε να κάνει αίτηση για την προσχώρηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το θέμα ελάχιστα συζητήθηκε και δεν έγινε είχε ιδιαίτερη δημοσιότητα από τον Τύπο. Όταν μάλιστα τέθηκαν τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, τα ΜΜΕ προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να πείσουν τη κυβέρνηση να προβεί στις μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται ώστε να πληροί αυτές τις προϋποθέσεις. Αν και μετά το 2004 το θετικό αίσθημα προς την ΕΕ φαίνεται να αλλάζει. Μια δημοσκόπηση από το Open Society Institute, στην Κων/πολη, έδειξε υποστήριξη έως 51% πριν από τις εκλογές του Ιουλίου του 2007 και 57% μετά τις εκλογές (αν και το 2004 το ποσοστό αυτό ανερχόταν σε 75%) (Thorp & Taylor, 2008) Η πιο πρόσφατη δημοσκόπηση του Ευρωβαρομέτρου στον Απρίλιο του 2007 δείχνει πως η θετική στάση απέναντι στην πλήρη ένταξη της Τουρκίας ανέρχεται σε ποσοστό του 49%. Το ποσοστό όσων ήταν αρνητικοί, και μάλιστα χωρίς συγκεκριμένο λόγο, ανέρχεται σε 30% . (Standard Eurobarometer 69, 2008) Ο Υπουργός εξωτερικών της Τουρκίας, Ali Babacan, υπογράμμισε πως το ποσοστό υποστήριξης αυτής της θέσης είναι αρκετό για τη συνέχιση της προσπάθειας.

Πολλοί Τούρκοι, αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό την πορεία των διαπραγματεύσεων προς τον ευρωπαϊκή ολοκλήρωση υποκινούμενοι από εθνικιστικά αισθήματα κατά τη διάρκεια των επίπονων και επίμονων μεταρρυθμίσεων. Η δυσφορία τους αυτή απέναντι στην ΕΕ μπορεί να οφείλεται και στη στάση της Γερμανίας και της Γαλλίας όσον αφορά την ένταξη της αλλά και στο θέμα της Κύπρου στο οποίο δεν φαίνονται να είναι διατεθειμένοι να κάνουν υποχωρήσεις και το αντιλαμβάνονται ως εκμετάλλευση. Μάλιστα η Κων/πολη μαζί με το Έσσεν της Γερμανίας και την Ουγγρική πόλη Πέτς

αποτελεί για το2010 πολιτιστική πρωτεύουσα , κάτι που θα έχει σημαντικό αντίκτυπο για τη σχέση Τουρκίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Thorp & Taylor, 2008, σελ. 68)

Ο Γενικός Γραμματέας της Τουρκίας για τις ευρωπαϊκές υποθέσεις, Mustafa Oguz Demiralp υπογραμμίζει πως οι ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πρέπει να σταματήσουν να χρησιμοποιούν τον πληθυσμό της Τουρκίας, τη γεωγραφία και τον πολιτισμό ως επιχειρήματα για μια προνομιακή εταιρική σχέση αντί της πλήρους ένταξης, αποδυναμώνουν την εμπιστοσύνη της τουρκικής κοινής γνώμης. (Ρεϊκονά, 2008, σελ. 8) Δεν είναι περίεργο ότι μόνο το 26% των Τούρκων πιστεύουν πως η χώρα τους θα μπει τελικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση(σε σύγκριση με το 56% των Ευρωπαίων). (Euractiv, 2008). Μάλιστα ο Demiralp αναφέρει πως οι Τούρκοι είναι περισσότερο δύσπιστοι απέναντι στην πορεία των διαπραγματεύσεων παρά απαισιόδοξοι..(Euractiv, 2007) Η άποψη του επαληθεύεται από μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε και μόνο 4% των Τούρκων θεωρεί πως η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζει την Τουρκία με δίκαιο τρόπο. (Ρεϊκονά, 2008, σελ.8)Η εμπιστοσύνη λοιπόν προς την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μικρότερη στην Τουρκία 31% από ότι στην Ευρωπαϊκή Ένωση. (Standard Eurobarometer 69, 2008)

Διάγραμμα 7 : Στάση απέναντι στην ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ

Πηγή: Ευρωβάρόμετρο (2008, σελ. 23)

7.2 Στην Ευρώπη

Ενώ οι κυβερνήσεις των περισσότερων ευρωπαϊκών κρατών είναι θετικές απέναντι στην ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η κοινή γνώμη των κρατών αυτών διαφέρει και δεν είναι τόσο θετική. Για παράδειγμα, στην Αυστρία, το ποσοστό υπέρ της ένταξης είναι στο 7 % ενώ στη Γερμανία μόλις το 16%. (Thorp & Taylor 2008: 71) Αν και υπό την παλαιότερη κυβέρνηση του καγκελάριου Chancellor Gerhard Schröder, η Γερμανία υπήρξε από τους κύριους υποστηρικτές της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ, εντούτοις μετά τις εκλογές του 2005 η θέση της άλλαξε και η Άγκελα Μέρκελ, η νέα Καγκελάρια υποστηρίζει μια «προνομιακή εταιρική σχέση». (EUC, 2008, σελ. 5)

Σύμφωνα με δημοσκοπήσεις του Ευρωβαρομέτρου, η δημόσια στήριξη για την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα και κυμαίνεται σε 30% το 2000, σε 28% το 2006 και 31% το 2008. Η αρνητική αυτή στάση βέβαια υποχωρεί καθώς οι ερωτώμενοι καλούνται να απαντήσουν σχετικά με την θέση τους σε περίπτωση που η Τουρκία εκπλήρωνε όλες τις προϋποθέσεις ένταξης της. Μάλιστα, μια χώρα που αποτελεί κύριο υποστηρικτή της πλήρης ένταξης της Τουρκίας είναι το Ηνωμένο Βασίλειο. (Thorp & Taylor, 2008, σελ. 71). Η πρώην βρετανική κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Τόνι Μπλερ αλλά και ο διάδοχος του Γκόρντον Μπράουν, είναι υπέρμαχοι της ένταξης. Αντανακλά μια προτίμηση διεύρυνσης του γενικότερου πεδίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όχι εμβάθυνση στο επίπεδο της πολιτικής ολοκλήρωσης στην ΕΕ. Μάλιστα ο Γκόρντον Μπράουν συναντήθηκε με τον πρόεδρο Ερντογάν, τον Οκτώβριο του 2007 και υπέγραψαν μια στρατηγική εταιρική σχέση που εκφράζει την εμπιστοσύνη στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις ΕΕ- Τουρκίας.

Μεγάλο πρόβλημα βέβαια στην ένταξη της Τουρκίας προκαλεί η Γαλλία. (House of Commons, business and enterprise committee, 2008). Μάλιστα ο Νικολά Σαρκοζύ εξελέγη με την υπόσχεση να σταματήσει τη διεύρυνση και μάλιστα κατάφερε στις 22 Ιουλίου του 2008 να περάσει ένα νομοσχέδιο σύμφωνα με το οποίο για να υποβληθεί ένα δημοψήφισμα θα πρέπει να συμφωνούν τα 3/5 του Κοινοβουλίου. (Thorp & Taylor, 2008)

Όσον αφορά τη θέση της αυστριακής κυβέρνησης, αυτή αποτελεί τον κύριο αντίπαλο στην τουρκική ένταξη στη συνεδρίαση του συμβουλίου το Δεκέμβριο του 2004 και υποστηρίζει πως η είσοδος της Τουρκίας στην ΕΕ θα σήμαινε το τέλος αυτής. Μάλιστα, μετά την απόφαση για έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων η Αυστρία δήλωσε πως εξακολουθεί να διατηρεί το δικαίωμα της να οργανώνει δημοψηφίσματα σχετικά με την ένταξη της Τουρκίας.

Τέλος, η ελληνική θέση για την ένταξη της Τουρκίας έχει αλλάξει σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Η Ελλάδα που υπήρξε αντίπαλος της Τουρκίας αναγκάστηκε να αλλάξει την άποψη της κάτω από τις πιέσεις της ΕΕ και των ΗΠΑ. Θεώρησε μάλιστα πως ίσως έτσι διευκολυνθεί και η επίλυση του θέματος της Κύπρου. Παρόλα αυτά η κοινή γνώμη της Ελλάδας σχετικά με την ένταξη της Τουρκίας παραμένει αρνητική και μάλιστα σε δημοσκόπηση που έγινε μόνο το 25% ήταν υπέρ της ένταξης αυτής. (EUCE, 2008, σελ.7)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

8.1. Πιθανά μελλοντικά σενάρια

Με βάση την παραπάνω ανάλυση φαίνεται να υπάρχουν τέσσερα πιθανά σενάρια σχετικά με την πορεία των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Τουρκίας.

1. Σύμφωνα με το πρώτο σενάριο οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις εντός της ΕΕ συνεχίζουν και ενισχύεται η οικονομική ανάπτυξη που οδηγεί σε μακροπρόθεσμη οικονομική ανάκαμψη στις ευρωπαϊκές χώρες. Την ίδια στιγμή όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ συμφωνούν στην εφαρμογή ενός πακέτου θεσμικών και διαδικαστικών μεταρρυθμίσεων που θα επιτρέψει την περαιτέρω διεύρυνση της ΕΕ. Υπό αυτές τις συνθήκες η δυσaréσκεια σχετικά με την διεύρυνση της ΕΕ θα παραχωρήσει και αν η Τουρκία πληροί τα κριτήρια που αποδίδονται θα μπορέσει να γίνει πλήρες μέλος. Στην τρέχουσα κατάσταση το σενάριο αυτό θεωρείται εξαιρετικά απίθανο. (EUCE, 2008)

2. Δεύτερο σενάριο είναι πως υπάρχει μια οικονομική δυσπραγία στην Ευρώπη και η περαιτέρω διεύρυνση της αποφεύγεται. Η Τουρκία στην περίπτωση αυτή είναι καταδικασμένη να αποτύχει στο δρόμο για την πλήρη ένταξη. Εν τούτοις στην περίπτωση αυτή η ΕΕ μπορεί να της προσφέρει « προνομιακή εταιρική σχέση», δηλαδή, την πρόσβαση της Τουρκίας σε ορισμένες από τις κοινές πολιτικές της ΕΕ. Η Τουρκία όμως, πιθανότατα, δε θα δεχόταν τέτοια σχέση. (EUCE, 2008)

3. Σύμφωνα με το σενάριο αυτό, η Τουρκία εφαρμόζει πλήρως όλες τις μεταρρυθμίσεις που της έχουν τεθεί για να γίνει μέλος της ΕΕ. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές οδηγούν σε ραγδαία αύξηση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στη Τουρκία, η οποία εξελίσσεται σε περιφερειακό κέντρο ανάπτυξης και σημαντική περιφερειακή δύναμη. Κατά την ίδια περίοδο η ανάπτυξη στην Ευρώπη παραμένει σε χαμηλά επίπεδα. Υπό αυτές τις συνθήκες, η Τουρκία, σαν χώρα με έντονη την αίσθηση της κυριαρχίας, θα απέρριπτε της ένταξη της στην ΕΕ και θα προσπαθούσε να εξασφαλίσει μια προνομιακή εταιρική σχέση.

4. Στο τελικό σενάριο, επικρατεί η απόρριψη της ένταξης στην ΕΕ μέσα από τους κόλπους της τουρκικής κοινωνίας. Μια τέτοια άποψη θα μπορούσε να επικρατήσει είτε μέσα από την τάξη του στρατού είτε από τον πολιτικό ισλαμισμό. Στην πρώτη περίπτωση μια ενδεχόμενη τουρκο-κουρδική σύγκρουση θα μπορούσε να οδηγήσει σε οπισθοχώρηση από ορισμένες μεταρρυθμίσεις και μια εποχή νέου στρατιωτικού ελέγχου. Από την άλλη, στην περίπτωση επέμβασης των ισλαμιστών υπάρχει περίπτωση να αναφερθούν σε ευρωπαϊκή διάκριση κατά των μουσουλμάνων και να μην επιθυμούν περαιτέρω προσπάθεια για ένταξη στην ΕΕ. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, βέβαια θα μπορούσε αν είναι δυνατόν ένα κοσμικό κόμμα να πάρει τη σκυτάλη και η προσπάθεια για την ευρωπαϊκή ένταξη να συνεχιστεί.

8.2. Συμπεράσματα

Σύμφωνα με την ανάλυση που προηγήθηκε, από την εποχή των νέων Οθωμανών η δημιουργία του σύγχρονου κράτους συνδέθηκε με τον εξευρωπαϊσμό και με τις αξίες της Δύσης. Η ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας (29 Οκτωβρίου 1923), ταυτίστηκε με τον εκσυγχρονισμό, την πρόοδο και την επικράτηση της λογικής, ενώ ως ύψιστος στόχος από τον Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ τέθηκε η αποδοχή της Τουρκίας στο σύστημα των ευρωπαϊκών κρατών (Müftüler-Bac, 1999, Lewis 1961, Mardin, 1991). Ομοίως και η τουρκική κοινωνία έχει εκλάβει τη διαδικασία του εκσυγχρονισμού ως διαδικασία εξευρωπαϊσμού, μέσω της υιοθέτησης ευρωπαϊκών κανόνων και τρόπου ζωής

Η παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε με σκοπό να μπορέσει να συμβάλλει στην έρευνα σχετικά με τη δυνατότητα της Τουρκίας να γίνει πλήρες μέλος της ΕΕ ολοκληρώνοντας την ευρωπαϊκή της πορεία. Αφού αναλύθηκαν συγκεκριμένες πτυχές του θεσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στη συνέχεια παρουσιάστηκε ένα χρονοδιάγραμμα των σχέσεων της Τουρκίας και ΕΕ, ενώ έγινε και μια εκτεταμένη αναφορά στα προβλήματα που παρουσιάζονται στο όραμα της Τουρκίας για Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Τέλος, μέσα από τη μέθοδο της ανάλυσης SWOT έγινε μια προσπάθεια αναφοράς των σημαντικότερων δυνατοτήτων και προβλημάτων που αντιμετωπίζει η Τουρκία και τι οφέλη και κινδύνους θα επέφερε η ενδεχόμενη ένταξη της στην Ευρωπαϊκή κοινότητα.

Η πρόοδος που έχει σημειώσει η Τουρκία κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων για να εκπληρώσει τα κριτήρια που έχουν τεθεί στην Κοπεγχάγη το 1993 δείχνουν την αποφασιστικότητα της χώρας να ενταχθεί στην Ένωση. Το γεγονός ότι η Τουρκία έχει λάβει την ημερομηνία έναρξης διαπραγματεύσεων ανοίγει τον δρόμο σε μια σειρά ακόμη πιο αποφασιστικών μέτρων για τον πλήρη εκδημοκρατισμό και εκσυγχρονισμό της χώρας.

Φυσικά, ο δρόμος δεν είναι εύκολος και η Τουρκία θα πρέπει να εκπληρώσει πολλά και δυσεπίτευκτα κριτήρια, ξεκινώντας από τον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και του εκδημοκρατισμού της χώρας, για να εξασφαλίσει τη θέση που επιθυμεί στην ΕΕ.

Και τίθενται το εξής ερώτημα. Γιατί η Δύση επιμένει τόσο πολύ σε ενταξιακές διαπραγματεύσεις με μία χώρα που στο παρελθόν πριν προλάβει να στεγνώσει το μελάνι της Σύμβασης της Λωζάννης, η οποία θέσπιζε μεταξύ των άλλων και την υποχρέωση προστασίας των μειονοτήτων, η Τουρκία επιδιόταν, με την ανοχή δυστυχώς της διεθνούς κοινότητας, σε έναν αγώνα εξόντωσης και εκμηδένισης κάθε μειονοτικού στοιχείου, με κύρια θύματα τους Έλληνες και τους Αρμένιους; Μάλιστα, η ισοπεδωτική απέναντι σε κάθε μειονότητα τακτική της Τουρκίας, συνεχίσθηκε και συνεχίζεται ακόμη, με μικρά διαλείμματα ύφεσης, μέχρι και σήμερα.

Επίσης, η Άγκυρα επιμένει στη γνωστή πολιτική έναντι της Ελλάδας και της Κύπρου. Στο Αιγαίο οι Τούρκοι συνέχιζαν επί μέρες απτόητοι προκλήσεις (παραβάσεις/ παραβιάσεις) που αμφισβητούν τα

εθνικά κυριαρχικά δικαιώματά μας. Επιμένουν να μην αναγνωρίζουν την Κυπριακή Δημοκρατία, παρά το ότι είναι πλέον μέλος της Ε.Ε., στην οποία η Τουρκία είναι υποψήφια. Τα παραπάνω φανερώνουν ότι στο πνεύμα των ιθυνόντων της Τουρκίας εξακολουθούν να πρωτανεύουν επεκτατικές και ηγεμονιστικές αντιλήψεις. Μια γρήγορη ματιά στις αναφορές της Διεθνούς Αμνηστίας μας δίνει την εικόνα: εξαφανίσεις κρατουμένων από την αστυνομία, εκτελέσεις κατηγορουμένων χωρίς δίκη, βασανισμοί αντιφρονούντων, φυλακίσεις δημοσιογράφων, απαγορεύσεις ομιλίας τοπικών διαλέκτων και γλωσσών (πχ, της Κουρδικής των 10 εκατομμυρίων Κούρδων), κήρυξη δεκάδων κομμάτων ως παράνομα, πραξικοπήματα, ασφυκτικός έλεγχος των πολιτικών από τους στρατιωτικούς. Αυτή είναι μια γενικότερη εικόνα της Τουρκίας.

Ένας σημαντικός φόβος της Ευρώπης, που την εμποδίζει να εντάξει στους κόλπους της την Τουρκία, μοιάζει να είναι περισσότερο ο υπερμεγέθης πληθυσμός της. Σε λίγες δεκαετίες, ο πληθυσμός της θα πλησιάσει και ίσως ξεπεράσει ακόμα και τη Γερμανία και αυτό θα έχει επιπτώσεις και στον εν δυνάμει αριθμό μεταναστών που θα μπορούν σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κεκτημένο να εισέλθουν, νόμιμοι πια, στις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες, αλλά και στην πολιτική επιρροή που θα αποκτήσει η Τουρκία στα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς αυτά ορίζονται αναλογικά με τον πληθυσμό και θα μπορεί να εξυπηρετεί τα προσωπικά της συμφέροντα.

Οι απαντήσεις που δίνονται, συνοψίζονται στον «γεωστρατηγικό ρόλο της Τουρκίας». Μολονότι η Τουρκία δεν είναι μια ανεπτυγμένη οικονομία, είναι μία τεράστια και προσοδοφόρα «αγορά» για τα ευρωπαϊκά κράτη μέλη καθώς και ένας σημαντικός γεωστρατηγικός εταίρος δηλαδή στη γειτνίαση με τις Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, τη Μέση Ανατολή, Η ένταξη της Τουρκίας στην Ένωση θα οδηγήσει σε μια εκτεταμένη εξάπλωση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτνίασης. Οι γείτονες της Τουρκίας θα γίνουν άμεσοι γείτονες της Ένωσης. Επίσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα ανοίξει τους δρόμους προς στα πετρέλαια της Κασπίας, Η Τουρκία είναι ένα ασφαλές κομβικό σημείο για τη μεταφορά ενέργειας, δηλαδή του πετρελαίου και φυσικού αερίου της Κασπίας Θάλασσας, τη Ρωσίας και της Μέσης Ανατολής

Μάλιστα, η Ελλάδα έχει και επιπλέον συμφέρον «να δει» την Τουρκία βαθύτερα ενσωματωμένη στην ευρωπαϊκή οργάνωση και δομές, αλλά κάτω από τη σαφή προϋπόθεση ότι η Τουρκία θα αποδεχθεί τους όρους και κριτήρια που η Ένωση έθεσε για την ένταξη των χωρών . Με άλλα λόγια, η Τουρκία θα πρέπει να αποδεχθεί τις αρχές (σεβασμός ατομικών δικαιωμάτων, διεθνούς δικαίου, κράτους δικαίου) πάνω στις οποίες οικοδομείται η Ευρωπαϊκή Ένωση. Μεταξύ άλλων, η Τουρκία θα πρέπει να κατανοήσει ότι ο Ευρωπαϊκός προσανατολισμός δεν συμβιβάζεται με την αμφισβήτηση των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης ή των χωρών που την συγκροτούν.

Η παραπάνω έρευνα δείχνει πως η προοπτική της ένταξης της Τουρκίας, με βάση τις σημερινές συνθήκες κρίνεται ιδιαίτερα δύσκολη και απαιτεί σημαντικές μεταρρυθμίσεις και διαρθρωτικές αλλαγές. Η μακρά διάρκεια των διαπραγματεύσεων προεξοφλείται πλέον από τους πάντες, των ίδιων των Τούρκων

συμπεριλαμβανομένων – αλλά και μεσοπρόθεσμα, ή ακριβέστερα, για το ορατό μέλλον. Και τούτο διότι δεν προσκρούει μόνο στις τοποθετήσεις συγκεκριμένων Ευρωπαίων πολιτικών ηγετών. Όπως ήδη επισημάνθηκε, αποκρούεται και από την πλειοψηφία των Ευρωπαίων πολιτών . Ίσως, η καλύτερη λύση και για τις δύο πλευρές θα ήταν η σύναψη μια προνομιακής σχέσης, καθώς αν δεν μπορούν να γεφυρωθούν τα αρνητικά σημεία της πλήρης ένταξης της Τουρκίας στην Ευρώπη, η πιθανή αλλαγή της Τουρκίας ή από την άλλη η υποχώρηση της Ευρώπης θα ήταν επιζήμιο και για τις δύο.

Βέβαια, δεν πρέπει να ξεχνάμε πως η Τουρκική κυβέρνηση τηρεί πολύ λεπτές ισορροπίες μεταξύ των απαιτήσεων της Ε.Ε. και κάποιων συμφερόντων στο εσωτερικό της χώρας. Το 12 με 15 χρόνια μέχρι την ολοκλήρωση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων είναι ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, στο οποίο κανείς δεν μπορεί να προβλέψει τι μπορεί να αλλάξει στην τουρκική και διεθνή πολιτική σκηνή. Φυσικά, η οικονομική κρίση, που τη σημερινή εποχή ταλανίζει αρκετές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μαζί με την Ελλάδα, απομακρύνει περισσότερο το ευρωπαϊκό όνειρο της Τουρκίας για πλήρη ενσωμάτωση, και ίσως στρέφεται περισσότερο σε μια ειδική σχέση μεταξύ Τουρκίας και ΕΕ.

Βιβλιογραφία

Ξένη βιβλιογραφία

- Akçakoca, A., Fraser, C. Rhein, E. (2004). Turkey – Ready for the EU? European Policy Centre (EPC) Issue Paper 16
- Archick, K, Morelli, V. L.(2006). European Union Enlargement, CRS Report for Congress, Foreign Affairs, Defense and Trade Division
<http://www.usembassy.it/pdf/other/RS21344.pdf> Accessed in 8 July 2010
- Aydin S. and Keyman F. (2004). European Integration and the Transformation of Turkish Democracy, EU – Turkey, CEPS EU- Turkey Working paper 2
- Bahri, Y., (2008). The Relations of Turkey with the European Union: Candidate Forever?, Centre for European Studies (CES) working paper 167
- Bajek, J., Fabris, N., Galic, J., Mitrovic, S. and Spacic, M. (2005). SWOT analysis of Serbia and Montenegro's accession to the EU, *Journal of transition studies review*, **11(3)**, 42-56
- Balkir, C., Williams, A. (1993). *Turkey and Europe* , Pinter publications, London
- Barysch, K. (2005). The economics of Turkey's accession, Center for European Reform(CER) essays
http://www.cer.org.uk/pdf/essay_economics_turkey_july_05.pdf Accessed 8 July 2010
- Barysch, K., Grabbe, H., Everts, S. (2005). Why Europe should embrace Turkey, Center for European Reform (CER) essays
http://www.cer.org.uk/pdf/essay_economics_turkey_july_05.pdf Accessed 8 July 2010
- Barysch, K. (2006). Deepening, widening and prospects for Turkish membership, Center for European Reform (CER) new ideas for a new Europe, paper for the 6th Turkey- EU Membership observatory, Istanbul
http://www.cer.org.uk/pdf/turkey_enlargement_paper_may06.pdf Accessed July 8 2010
- Barysch, K. (2007). Turkey's role in European energy security, Center for European Reform (CER) essays
<http://www.setav.org/ups/dosya/24478.pdf> Accessed 8 July 2010
- Berkes, N. (1973). The development of Secularism in Turkey, *International Journal of Comparative sociology*, **14(1-2)**, 155-156
- Berkes, N. (1998). *The Development of Secularism in Turkey*, Routledge ; Reissue edition, New York

- Çakmak, C. (2003). Human Rights, The European union and Turkey, *Turkish Journal of International Relations*, 2 (3 - 4), 63 -90
- Christensen, M. B. (2009). EU – Turkey relations and the functioning of the EU, Danish Institute for International Studies, Policy Brief 1
<http://accesstr.ces.metu.edu.tr/dosya/christensen.pdf> Accessed July 8 2010
- Davison A. (2003). Turkey, a "Secular" State?: The Challenge of Description, *The South Atlantic Quarterly* – 102(2-3), 333-350
- Domaniç S. (2007). The Turkish Accession to the European Union: Mutually beneficial? Mutually possible, Centre for Economic and Foreign Policy Studies, Institute of public affairs, research report – policy papers, Turkey
<http://www.epin.org/new/pubs> Accessed 8 July 2010
- Emerson M., Tocci N. (2004). Turkey as Bridgehead and Spearhead – Integrating EU and Turkish Foreign Policy , Center for European Policy Studies(CEPS) EU – Turkey working paper 2
- Eralp, A. (2000). Turkey in the enlargement process: from Luxembourg to Helsinki, Centre for European Studies, Department of International Relations, Middle East Technical University working paper 8 , Ankara
- Eralp, A. (2009). Temporality, Cyprus problem and Turkey- EU relationship, Center Of Economics and Foreign Policy Studies, Discussion Paper Series
<http://www.edam.org.tr/> Accessed 8 July 2010
- Euractiv network, (2007). Turks increasingly distrustful of EU membership process
<http://www.euractiv.com/en/enlargement/demiralp-turks-increasingly-distrustful-eu-membership-process/article-168061> Accessed 8 July 2010
- Euractiv network (2008). Turkey in the EU, What the Public Thinks
<http://www.euractiv.com/en/priorities/turkey-eu-public-thinks/article-171187> Accessed in 8 July 2010
- European Commission (2004c). Issues Arising From Turkey's Membership Perspective, Brussels: SEC (2004) 1202, Commission Staff Working Document, 6 October
- European Commission (2008). Communication from the Commission to the European parliament and the council. Enlargement strategy and main challenges 2008-2009 (COM(2008) 674), 5 November 2008
- European Council (1993). Conclusions of the Presidency, Copenhagen, 21-22 June Brussels: General Secretariat of the Council
- European Council (1997). Presidency Conclusions, Luxembourg, 12-13 December.

Brussels: General Secretariat of the Council

- European Council (2001). Presidency Conclusions, Laeken, 14-15 December, Europa website.
- EUCE, 2008: (European Union Centre of North Carolina)-Network Of European Union, Centers of Excellence, Turkey's quest for EU membership, EU Briefings

http://euce.org/assets/doc/business_media/media/Turkey's_quest_web.pdf Accessed 8 July 2010

- Eurostat, Federal German Statistics office: Turkish Studies Centre, Essen 2003
- Euwals, R., Dagevos, J., Gijsberts, M., Roodenburg, H. (2007). Immigration, Integration and the Labour Market: Turkish Immigrants in Germany and the Netherlands, *IZA discussion paper*, **2677**, 1-39
- Flam, H. (2003). Turkey and the EU: Politics and Economics of accession, Institute for International Economic Studies, Stockholm University, CESifo working paper 893(1)
- Grabbe, H. (2004). From Drift to Strategy: why the EU should start accession talks with Turkey, *CER essays*

http://www.cer.org.uk/pdf/essay_turkey_hg_july04.pdf Accessed 8 July 2010

- Greek migration news, 1 (1), Nov- Dec 2009
- Gürbey, S. (2006). Civil society and Islam in Turkey, Columbia University, graduate student conference.

http://www.columbia.edu/cu/polisci/pdf-files/apsa_gurbey.pdf Accessed 8 July 2010

- Hansen, B. (1991). The Political Economy of Equity, Poverty and Growth. Egypt and Turkey. A World Bank Comparative Study, *Journal of economic literature* , **31(4)**, 2012-2014
- Hug, A. (2008). Turkey in Europe: The economic case for Turkish membership of the European Union, The Foreign Policy Center

<http://fpc.org.uk/fsblob/991.pdf> Accessed 8 July 2010

- Hughes, K. (2004b). Turkey and the European Union: Just Another Enlargement? Exploring the Implications of Turkish Accession, A Friends of Europe working paper on the occasion of the "Turkey's EU end-game
- http://www.cdu.de/en/doc/Friends_of_Europe_Turkey.pdf Accessed 8 July 2010
- Hannay, D. (2006). Cyprus, Turkey and the EU: Time for a sense of proportion and compromise, Center For European Reform (CER) Policy Briefs

http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_cyprus_hannay_july06.pdf Accessed 8 July 2010

- Heper M. (1981).Islam, Polity, and Society in Turkey: A Middle Eastern Perspective, *Middle East Journal*, **35(3)**, 345-63.
- House of Commons, Business and Enterprise Committee (2008): Keeping the door wide open: Turkey and EU accession, 7th report of 2007-08
- Hunter, S. T. (2002). *Islam, Europe's second religion : The New Social, Cultural and Political Landscape*, Center for Strategic and International Studies, Praeger Publishers Westport, London
- IMF (1997). Turkey : Recent Economic Developments and Selected Issues, 97/110
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/1997/cr97110.pdf> Accessed 8 July 2010
- İnaç, H. (2003). Identity problems of Turkey during the European Integration Process, *Journal of Economic and Social Research* **6(2)** , 33-62
- International Crisis Group (2007). Turkey and Europe: The way ahead, Europe Report 184
http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/184_turkey_and_europe_the_way_ahead.ashx Accessed in 8 July 2010
- International Crisis Group (2008). Turkey and Europe; The Decisive Year Ahead, Europe Report 197
http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/197_turkey_and_europe_the_decisive_year_ahead.ashx Accessed in July 2010
- Jacoby, T. (2003). For the People, Of the People and By the Military: The Regime Structure of Modern Turkey, *Political Studies*, (University of Manchester), **51** ,669-685
- Kalin, Y., Colonel, L. (2008). The implications of EU admittance of Turkey on Turkish-EU relations and Turkish – US relations, USAWC Strategy Research Project
<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/ksil42.pdf> Accessed 8 July 2010
- Karlsson, I. (2004). Turkey's Cultural and Religious Heritage- An Asset to the European Union, Center For European Policy Studies (CEPS) Turkey in Europe working papers 10
- Lejour, A., De Mooij, R. A. (2004). Turkish delight- Does Turkish accession to the EU bring economic benefits?, CESinfo working paper 1183
- Lewis, B. (1961). *The Emergence of Modern Turkey*, μεταφρ. Εκδόσεις Παπαζήση 2002
- Littoz- Monet, Penas, B. V. (2005). Turkey and the European Union –The implications of a specific enlargement, IRRI/KIIB papers, Royal Institute of International Relations In Brussels
<http://www.irri-kiib.be/papers/050404Turquie-ALM-BVP.pdf> Accessed 8 July 2010

- Morelli, V., Migdalovitz, C. (2009). European Union Enlargement: A status report on Turkey's accession Negotiations, Congressional Research Service
[http://www.voltairenet.org/IMG/pdf/Turkey s Accession Negotiations to EU.pdf](http://www.voltairenet.org/IMG/pdf/Turkey_s_Accession_Negotiations_to_EU.pdf) Accessed 8 July 2010
- Migdalovitz, C. (2007). Cyprus: Status of UN negotiations and related issues, CRS report for Congress
<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33497.pdf> Accession 8 July 2010
- Müftüler-Bac, M. (1999). Turkish Women's Predicament, *Women's Studies International Forum*, **22(3)**, 303-315
- Mardin Serif, (1971). Ideology and Religion in the Turkish Revolution, *International Journal of Middle East studies*, **2**, 197-211
- Narbone L. N., Tocci N (2007). Running around in circles? The cyclical Relationship Between Turkey and The European Union, *journal of Balkan and near eastern studies*, **9(3)**, 233-245
- Nicolaidis, K. (2004). Turkey is European ... for Europe's sake, *Turkey and the European Union: From Association to Accession?*
http://users.ox.ac.uk/~ssfc0041/turkey_european.pdf Accessed 8 July 2010
- Nilgun, A. (2009). Lisbon Treaty and Turkey at a first glance, tepav (Economic Policy Research Foundation in Turkey) evaluation note, December 2009
[http://yeni.tepav.org.tr/upload/files/1262780646r7109.Lisbon Treaty and Turkey.pdf](http://yeni.tepav.org.tr/upload/files/1262780646r7109.Lisbon_Treaty_and_Turkey.pdf)
 Accession 8 July 2010
- Nugent, N. (2007). The EU's Response to Turkey's Membership Application: Not Just a Weighing of Costs and Benefits, *Journal of European Integration*, **29(4)**, 481-502
- Pet'ková, L. (2008). Turkey's EU membership and the Public Opinion, Central and Eastern European watch, *Despite borders*
[http://www.despiteborders.com/clanky/data/upimages/petkova_turkey_eu_public_opinion.p](http://www.despiteborders.com/clanky/data/upimages/petkova_turkey_eu_public_opinion.pdf)
[df](http://www.despiteborders.com/clanky/data/upimages/petkova_turkey_eu_public_opinion.pdf) Accessed 8 July 2010
- Report of the Independent Commission on Turkey (2004). Turkey in Europe- More than a promise, September 2004
- Report (second) of the Independent Commission on Turkey (2009). Turkey in Europe- Breaking the vicious circle, September 2009
- Roberts, J. (2004). The Turkish Gate: Energy Transit and Security Issues, Centre for European Policy Studies, (CEPS) Energy EU-Turkey Working Paper 11

- Sertoglu, k., Ozturk, I. (2003). Turkey and the European Union relations, *Pakistan Horizon*, Eastern Mediterranean University - Departments of Economics, **56 (3)**,15-28
- Standard Eurobarometer 69, Public Opinion in the European Union, National Report: Executive summary: Turkey, European Commission, Spring 2008
- Tapper, R. (1991). *Islam in modern Turkey Religion, Politics and Literature in a secular state*, I B Tauris & Co Ltd , London - New York
- Thorp, A., Taylor, C. (2008). Turkey today, International Affairs and Defense section, Economic policy and statistics section, House of commons, Research paper 08/90
- Tupy, M. (2003). “EU Enlargement. Costs, Benefits and Strategies for Central and Eastern European Countries”, Cato Policy Analysis, 489
<http://www.cato.org/pubs/pas/pa489.pdf> Accessed July 8 2010
- Turkey. The Presidency of Religious Affairs, 14 Feb. 2006
- United Nation Population Division, World Population Prospects: the 2008 Revision
- UNCTAD, World Investment Report, 2009
- Uygur, E (2010). The global crisis and Turkish economy, Financial Crisis and Asian Developing countries Third World Network publications, 21, Malaysia
<http://www.twinside.org.sg/title2/ge/ge21.pdf> Accession 8 July 2010
- Van der Hoek, M. P. (2007). Romania and European Union Membership, Munich Personal Repec Archive(MPRA) Paper **5877**
http://mpira.ub.uni-muenchen.de/5877/3/MPRA_paper_5877.pdf Accessed 8 July 2010
- Wolfgang, Q., Wood, S. (2004). EU Member Turkey? Preconditions, Consequences and Integration Alternatives, *Forost Arbeitspapier*, **25** , 7-67
- Yeşilada, B. A. (2007). Some expected and some not-so-expected Benefits of Turkey's EU Membership for both Parties. In European Union Studies Association (EUSA) Portland State University, Canada
- <http://aei.pitt.edu/8027/01/yesilada-b-08e.pdf> Accession 8 July 2010

Ελληνική βιβλιογραφία

- Βερέμης Θ. (1995) *Η Τουρκία σήμερα*. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα,
- Βερέμης Θ., Ντόκος Θ.(2002). *Η σύγχρονη Τουρκία, Οικονομία και εξωτερική Πολιτική*, ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Ευρωπαϊκή επιτροπή (1989).Γνώμη της Επιτροπής για την αίτηση προσχώρησης της Τουρκίας, Για την Τουρκική προβληματική γύρω από την Τ.Ε. (SEC (89) 2290) final , Βρυξέλλες , 18/12/1989.
- Καραφωτάκης, Ε. (2000). *Η Διαμόρφωση της Τουρκικής Οικονομίας*, Κέντρο Πολιτικής Έρευνας και Επικοινωνίας, Αθήνα
- Καραμπέλιας, Γ. (2001). *Ισλάμ και παγκοσμιοποίηση*, εναλλακτικές εκδόσεις, Αθήνα
- Καραφωτάκης, Ε. (2002). *Η σύγχρονη Τουρκική οικονομία-προβλήματα και προοπτικές*, από το βιβλίο «*Η σύγχρονη Τουρκία- Κοινωνία, οικονομία και εξωτερική πολιτική*», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Κόλλιας, Χ. (2001). *Ελλάδα – Τουρκία Άμυνα, Οικονομία και Εθνική Στρατηγική*, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα
- Κουκιάδης, Ι. Δ (2001). *Η υιοθέτηση από την ΕΕ του Χάρτη Θεμελιωδών δικαιωμάτων και η ενίσχυση της ιθαγένειας*, ελληνική επιθεώρηση ευρωπαϊκού δικαίου, τόμος 21, ειδικό τεύχος
- Κωνσταντινίδης, Γ.(2007). Διδακτορική διατριβή με θέμα, Συγχώνευση κεφαλαίου και παγκοσμιοποίηση στη Τουρκία : 1985 -2005, Πάντειο Πανεπιστήμιο κοινωνικών και πολιτικών επιστημών
- Μάζης, Ι.(2000). *Μυστικά ισλαμικά τάγματα και πολιτικό- οικονομικό Ισλάμ στη σύγχρονη Τουρκία*, εκδόσεις Προσκήνιο , Αθήνα
- Μούσης, Ν.(2005). *Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο-Οικονομία-Πολιτική*, 11η αναθεωρημένη έκδοση, εκδόσεις Παπαζήση
- Νότης, Β.(1995). « *Η Τουρκία σήμερα* », Επιμ Θάνος Βερέμης, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Παπαγιάννης, Δ.(2007). *Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο*, 3η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
- Σκουρής, Β.(2003). *Ερμηνεία Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Τσάτσος, Δ.(2001). *Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία- Για μια ένωση λαών με ισχυρές πατρίδες*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα

- Lewis B.(2001). *Η ανάδυση της σύγχρονης Τουρκίας* (Τόμος 1ος – Τα στάδια της ανάπτυξης), εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Πηγές από το διαδίκτυο

- http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/60/en.pdf Τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2010
- [/http://www.euractiv.com/en/opinion/turkey-eu-public-thinks/article-171187](http://www.euractiv.com/en/opinion/turkey-eu-public-thinks/article-171187) Τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2010
- <http://www.euractiv.com/en/enlargement/demiralp-turks-increasingly-distrustful-eumembership-process/article-168061> Τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2010
- http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/032a0008.htm Τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2010

Παράρτημα

Χάρτης της Τουρκίας

Χάρτης της Κύπρου – Πως είναι διαχωρισμένη

Γενικοί οικονομικοί δείκτες της Τουρκίας

	2000	2005	2007	2008
World view				
Population, total (millions) ¹	66.46	71.17	73.00	73.91
Population growth (annual %) ²	1.5	1.3	1.3	1.2
Surface area (sq. km) (thousands) ³	783.6	783.6	783.6	783.6
Poverty headcount ratio at national poverty line (% of population) ⁴	**	**	**	**
GNI, Atlas method (current US\$) (billions) ⁵	265.19	443.31	593.03	690.71
GNI per capita, Atlas method (current US\$) ⁶	3,990	6,230	8,120	9,340
GNI, PPP (current international \$) (billions) ⁷	579.74	772.52	946.75	1,017.59
GNI per capita, PPP (current international \$) ⁸	8,720	10,850	12,970	13,770
People				
Income share held by lowest 20% ⁹	**	5.2	**	**
Life expectancy at birth, total (years) ¹⁰	70	71	72	72
Fertility rate, total (births per woman) ¹¹	2.4	2.2	2.1	**
Adolescent fertility rate (births per 1,000 women ages 15-19) ¹²	46	40	39	**
Contraceptive prevalence (% of women ages 15-49) ¹³	**	**	**	**
Births attended by skilled health staff (% of total) ¹⁴	**	**	**	**
Mortality rate, under-5 (per 1,000) ¹⁵	44	29	23	**
Malnutrition prevalence, weight for age (% of children under 5) ¹⁶	**	**	**	**
Immunization, measles (% of children ages 12-23 months) ¹⁷	86	91	96	**
Primary completion rate, total (% of relevant age group) ¹⁸	**	86	97	**
Ratio of girls to boys in primary and secondary education (%) ¹⁹	**	89	90	**
Prevalence of HIV, total (% of population ages 15-49) ²⁰	**	**	**	**
Environment				
Forest area (sq. km) (thousands) ²¹	100.5	101.8	**	**
Agricultural land (% of land area) ²²	52.6	53.6	**	**
Renewable internal freshwater resources per capita (cubic meters) ²³	**	**	3,109	**
Improved water source (% of population with access) ²⁴	93	**	**	**
Improved sanitation facilities, urban (% of urban population with access) ²⁵	96	**	**	**
Energy use (kg of oil equivalent per capita) ²⁶	1,157	1,201	**	**
CO2 emissions (metric tons per capita) ²⁷	3.3	3.5	**	**
Electric power consumption (kWh per capita) ²⁸	1,573	1,921	**	**
Economy				
GDP (current US\$) (billions) ²⁹	267.21	483.99	655.88	794.23
GDP growth (annual %) ³⁰	6.8	8.4	4.6	3.8
Inflation, GDP deflator (annual %) ³¹	49.2	7.1	7.6	10.6
Agriculture, value added (% of GDP) ³²	11	11	9	10
Industry, value added (% of GDP) ³³	31	29	28	28
Services, etc., value added (% of GDP) ³⁴	57	61	63	62
Exports of goods and services (% of GDP) ³⁵	20	22	22	24
Imports of goods and services (% of GDP) ³⁶	23	25	27	29
Gross capital formation (% of GDP) ³⁷	21	20	22	22
Revenue, excluding grants (% of GDP) ³⁸	**	**	25.5	**
Cash surplus/deficit (% of GDP) ³⁹	**	**	1.4	**
States and markets				
Time required to start a business (days) ⁴⁰	**	6	6	6
Market capitalization of listed companies (% of GDP) ⁴¹	26.1	33.4	43.7	14.8
Military expenditure (% of GDP) ⁴²	3.7	2.5	2.1	2.1
Mobile cellular subscriptions (per 100 people) ⁴³	24	61	85	89
Internet users (per 100 people) ⁴⁴	3.8	14.4	29.0	33.1
Roads, paved (% of total roads) ⁴⁵	**	**	**	**
High-technology exports (% of manufactured exports) ⁴⁶	5	2	0	**
Global links				
Merchandise trade (% of GDP) ⁴⁷	30.8	39.3	42.3	42.0
Net barter terms of trade (2000 = 100) ⁴⁸	100	97	95	**
External debt stocks, total (DOD, current US\$) (millions) ⁴⁹	116,784	169,269	251,477	**
Total debt service (% of exports of goods, services and income) ⁵⁰	35.9	37.5	32.1	**
Net migration (thousands) ⁵¹	14	-71	**	**
Workers' remittances and compensation of employees, received (current US\$) (millions) ⁵²	4,560	851	1,209	1,360
Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$) (millions) ⁵³	982	10,031	22,195	**
Official development assistance and official aid (current US\$) (millions) ⁵⁴	327	459	797	**

Πηγή : World Development Indicators, 2008

Μακροοικονομικά μεγέθη

Macroeconomic indicators

	2003	2004	2005	2006	2007	2008 Estimate	2009 Projection
Output and expenditure	<i>(Percentage change in real terms)</i>						
GDP	5.3	9.4	8.4	6.9	4.7	1.1	-6.0
– Private consumption	10.2	11.0	7.9	4.6	4.6	0.3	na
– Public consumption	-2.6	6.0	2.5	8.4	6.5	1.8	na
– Gross fixed capital formation	14.2	28.4	17.4	13.3	5.4	-4.6	na
– Exports of goods and services	6.9	11.2	7.9	6.6	7.3	2.6	na
– Imports of goods and services	23.5	20.8	12.2	6.9	10.7	-3.1	na
Industrial gross output	7.8	11.8	8.7	10.2	5.8	-0.6	na
Agricultural gross output	-2.0	2.8	7.2	1.4	-6.7	4.1	na
Employment	<i>(Percentage change)</i>						
Labour force (end-year) ¹	-0.6	1.7	1.5	-0.2	-0.6	1.9	na
Employment (end-year)	-0.8	2.0	1.6	0.2	-1.0	2.4	na
	<i>(in per cent of labour force)</i>						
Unemployment (end-year)	10.5	10.3	10.2	9.9	10.3	9.9	na
Prices and wages	<i>(Percentage change)</i>						
Consumer prices (annual average)	25.3	8.6	8.2	9.6	8.8	10.4	5.9
Consumer prices (end-year)	18.4	9.4	7.7	9.7	8.4	10.1	5.8
Producer prices (annual average)	na	14.6	5.9	9.3	6.3	12.7	na
Producer prices (end-year)	13.9	15.4	2.7	11.6	5.9	8.1	na
Gross average monthly earnings in economy (annual average)	32.2	7.6	12.5	na	na	na	na
Government sector	<i>(in per cent of GDP)</i>						
General government balance	-8.8	-5.4	-1.3	-0.8	-1.7	-1.9	-7.0
General government expenditure	30.9	25.2	22.5	23.1	23.7	23.3	na
General government debt	63.2	57.4	51.8	46.0	39.9	40.7	na

External debt/exports of goods and services (in per cent) 204.9 175.7 160.7 172.8 171.6 157.8 na

¹ Annual results of household labour force survey, 2008.

Monetary sector	<i>(Percentage change)</i>						
Broad money (M2, end-year)	33.7	31.2	120.0	24.7	15.7	26.7	na
Domestic credit (end-year)	16.9	18.9	28.1	17.2	19.7	20.2	na
	<i>(in per cent of GDP)</i>						
Broad money (M2, end-year)	18.2	19.4	36.8	39.3	40.8	45.9	na
Interest and exchange rates	<i>(in per cent per annum, end-year)</i>						
Discount rate	43.0	38.0	23.0	27.0	25.0	16.3	na
Interbank money market rate	26.0	18.0	13.5	17.5	16.0	15.6	na
Deposit rate	37.7	24.3	20.4	21.6	22.6	22.9	na
Lending rate	48.0	35.0	26.0	28.0	27.0	26.5	na
	<i>(Liras per US dollar)</i>						
Exchange rate (end-year)	1.4	1.3	1.3	1.4	1.2	1.5	na
Exchange rate (annual average)	1.5	1.4	1.3	1.4	1.3	1.3	na
External sector	<i>(in millions of US dollars)</i>						
Current account	-7,515.0	-14,431.0	-22,137.0	-31,893.0	-38,219.0	-41,490.0	-18,250.0
Trade balance	-13,489.0	-22,736.0	-32,988.0	-40,941.0	-46,677.0	-53,043.0	-26,000.0
– Merchandise exports	52,394.0	68,535.0	78,365.0	93,611.0	115,364.0	140,801.0	100,000.0
– Merchandise imports	65,883.0	91,271.0	111,353.0	134,552.0	162,041.0	193,844.0	126,000.0
Foreign direct investment, net	1,252.0	2,005.0	8,967.0	19,065.0	19,940.0	15,633.0	7,000.0
Gross reserves, excluding gold (end-year)	33,991.0	35,669.1	50,579.0	60,891.9	73,383.9	70,976.2	na
External debt stock	144,266.0	160,760.0	168,716.0	205,548.0	247,094.0	277,114.7	na
	<i>(in months of imports of goods and services)</i>						
Gross reserves, excluding gold (end-year) ¹	5.6	4.2	4.9	5.0	5.0	4.0	na
	<i>(in per cent of exports of goods and services)</i>						
Debt service due	10.2	7.9	7.9	8.2	7.8	6.8	na
Memorandum items	<i>(Denominations as indicated)</i>						
Population (end-year, million)	65.9	66.9	67.9	68.1	68.9	69.7	70.4
GDP (in billions of liras)	454.8	559.0	648.9	758.4	843.2	950.1	na
GDP per capita (in US dollars)	4,599.0	5,861.5	7,112.9	7,792.4	9,390.4	10,504.0	na
Share of industry in GDP (in per cent)	24.9	24.8	24.7	24.9	24.8	24.3	na
Share of agriculture in GDP (in per cent)	9.9	9.5	9.4	8.3	7.6	7.8	na
Current account/GDP (in per cent)	-2.5	-3.7	-4.6	-6.0	-5.9	-5.7	-3.0
External debt – reserves (in US\$ million)	110,275.0	125,090.9	118,137.0	144,656.1	173,710.1	206,138.5	na
External debt/GDP (in per cent)	47.6	41.0	34.9	38.7	38.2	37.9	na

External debt/exports of goods and services (in per cent) 204.9 175.7 160.7 172.8 171.6 157.8 na

¹ Annual results of household labour force survey, 2008.

Πηγή: Transition Report 2009

ECONOMIC INDICATORS

	04-08 avg.	2009	2010 ^f	2011 ^f
GDP (% growth, real)	6.0	-5.2	3.0	3.2
Inflation (%chg, pa avg.)	9.1	6.3	9.2	7.8
Fiscal Balance (% of GDP)	-2.1	-5.3	-4.8	-5.2
Exports (% , comp. annual growth)	21.9	-22.0	5.8	7.4
Imports (% , comp. annual growth)	24.1	-30.6	16.2	7.0
Current Account (% of GDP)	-5.2	-2.2	-4.5	-4.9
Reserves (months current debits)	4.3	5.4	5.0	4.8
External Debt (% of GDP)	40.0	46.3	43.4	44.7
Debt Service due to Curr. Acct. Rcpts	35.4	47.4	32.9	27.3
Exchange Rate (to USD; end of yr)	1.4	1.5	1.7	1.6

Πηγή : EIU, Bloomberg, EDC Economics

Δείκτες διαρθρωτικών και θεσμικών αλλαγών

Structural and institutional change indicators

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Enterprises							
Privatisation revenues (cumulative, in per cent of GDP)	3.2	3.6	5.3	6.7	7.4	8.2	na
Private sector share in GDP (in per cent)	na	na	na	na	na	70.0	70.0
Private sector share in employment (in per cent)	31.6	34.6	40.6	42.2	45.0	45.0	na
Budgetary subsidies and current transfers (in per cent of GDP)	na	5.0	5.4	7.2	8.2	na	na
Share of industry in total employment (in per cent)	18.1	18.5	19.5	19.7	21.3	20.7	na
Change in labour productivity in industry (in per cent)	9.7	7.8	1.2	8.8	-1.2	0.0	na
Investment/GDP (in per cent)	17.6	19.4	20.0	22.1	21.5	22.1	na
EBRD index of small-scale privatisation	na	na	na	na	na	4.0	4.0
EBRD index of large-scale privatisation	na	na	na	na	na	3.3	3.3
EBRD index of enterprise reform	na	na	na	na	na	2.7	2.7
Markets and trade							
Share of administered prices in CPI (in per cent)	5.9	5.9	5.9	5.9	5.0	6.6	na
Number of goods with administered prices in EBRD-15 basket	13.0	13.0	13.0	13.0	13.0	13.0	na
Share of trade with non-transition countries (in per cent)	85.0	83.0	81.2	79.1	77.0	75.8	na
Share of trade in GDP (in per cent)	39.0	40.8	39.3	43.0	42.9	45.7	na
Tariff revenues (in per cent of imports)	na	13.0	12.9	14.3	13.7	13.0	na
EBRD index of price liberalisation	na	na	na	na	na	4.0	4.0
EBRD index of forex and trade liberalisation	na	na	na	na	na	4.3	4.3
EBRD index of competition policy	na	na	na	na	na	2.7	2.7
Financial sector							
Number of banks (foreign-owned)	50 (16)	48 (15)	51 (17)	50 (21)	50 (23)	49 (24)	na
Asset share of state-owned banks (in per cent)	39.2	38.2	33.1	31.1	30.4	30.5	na
Asset share of foreign-owned banks (in per cent)	3.0	3.5	6.3	13.1	14.0	17.0	na
Non-performing loans (in per cent of total loans)	11.5	6.0	4.8	3.8	3.5	3.7	na
Domestic credit to private sector (in per cent of GDP)	14.5	17.3	22.2	25.9	29.5	32.6	na
Domestic credit to households (in per cent of GDP)	2.9	4.9	7.4	9.4	11.6	12.8	na
- Of which mortgage lending (in per cent of GDP)	0.2	0.5	2.0	3.1	3.9	4.1	na
Stock market capitalisation (in per cent of GDP)	21.0	23.6	33.5	30.2	39.5	19.1	na
Stock trading volume (in per cent of market capitalisation)	194.7	176.9	154.9	140.5	134.7	118.5	na
Eurobond issuance (in per cent of GDP)	na	na	na	na	na	0.6	na
EBRD index of banking sector reform	na	na	na	na	na	3.0	3.0
EBRD index of reform of non-bank financial institutions	na	na	na	na	na	2.7	2.7

Infrastructure

Fixed-line (mobile) penetration rate (per 100 inhabitants)	27.3 (40.2)	27.2 (49.4)	26.7 (61.3)	26.1 (73.1)	24.9 (84.9)	23.7 (89.1)	na
Internet users (per 100 inhabitants)	12.3	13.4	14.4	18.2	29.0	33.1	na
Railway labour productivity (1991=100)	147.5	149.0	186.5	179.8	171.4	178.4	na
Residential electricity tariffs (USc kWh)	10.6	11.2	11.8	10.9	11.9	15.8	na
Average collection rate, electricity (in per cent)	na	na	na	na	na	na	na
GDP per unit of energy use (PPP in US dollars per kgoe)	6.0	6.2	na	na	na	na	na
EBRD index of infrastructure reform	na	na	na	na	na	2.7	2.7
- Electric power	na	na	na	na	na	3.3	3.3
- Railways	na	na	na	na	na	2.0	2.0
- Roads	na	na	na	na	na	2.3	2.3
- Telecommunications	na	na	na	na	na	3.3	3.3
- Water and wastewater	na	na	na	na	na	2.7	2.7

¹ Controls apply to the following sector: mining sector, exploration/exploitation of petroleum, refining, transportation through pipelines and storage of petroleum; maritime transport, air transport and ground handling services; radio, television broadcasting; education, banks and other financial institutions; all sectors if the value of the investment is less than US\$ 50,000; the accounting sector.

² Full except for foreigners.

³ OECD Economic Surveys: Turkey 2008, page 74, in per cent of GDP.

⁴ Household expenditures on housing and utilities.

Πηγή : Transition Report 2009

Άμεσες ξένες επενδύσεις (FDI)

FDI flows	1990-2000	2005	2006	2007	2008	as a percentage of gross fixed capital formation			
	(Annual average)					1990-2000	2006	2007	2008
Turkey									
Inward	791	10 031	20 185	22 046	18 198	1.8	17.1	15.6	12.3
Outward	227	1 064	924	2 106	2 585	0.5	0.8	1.5	1.7
Memorandum									
Greece									
Inward	918	606	5 364	1 916	5 093	3.3	8.9	3.0	6.5
Outward	237	1 451	4 167	5 338	2 651	0.8	6.7	7.5	3.5
Israel									
Inward	1 510	4 272	14 763	9 020	9 832	8.0	59.9	29.5	28.8
Outward	644	2 946	14 944	6 981	7 954	4.2	69.7	22.8	21.8
West Asia									
Inward	2 718	43 589	87 833	77 809	90 255	2.6	23.3	22.1	21.8
Outward	363	12 665	23 977	48 342	33 684	0.4	8.3	13.8	8.1
Asia and Oceania									
Inward	78 723	213 999	282 402	332 882	388 709	8.5	11.4	11.8	10.7
Outward	37 529	84 424	144 492	253 130	220 154	4.2	5.6	7.4	6.1
Developing economies									
Inward	130 778	329 328	433 764	529 344	620 733	9.9	13.0	12.9	12.5
Outward	52 929	122 707	215 282	285 486	292 710	4.1	6.5	7.1	6.1
World									
Inward	482 674	973 329	1 481 074	1 979 838	1 867 353	8.2	13.5	16.6	12.8
Outward	492 528	978 988	1 356 916	2 146 522	1 657 734	8.3	13.0	18.0	14.6
FDI stocks	1990	1995	2000	2007	2008	as a percentage of gross domestic product			
						1990	2000	2007	2008
Turkey									
Inward	11 189	14 972	19 204	157 649	69 871	5.6	7.2	24.4	9.6
Outward	1 157	1 425	3 668	12 210	13 865	0.6	1.4	1.9	1.9
Memorandum									
Greece									
Inward	5 581	10 971	14 113	53 221	38 703	6.2	11.2	18.7	10.9
Outward	2 862	2 937	6 094	31 650	32 441	3.1	4.9	10.9	10.6
Israel									
Inward	4 478	5 893	22 656	55 900	57 481	7.9	18.8	34.1	26.9
Outward	1 188	3 283	9 091	48 417	53 672	2.1	7.5	29.5	27.0
West Asia									
Inward	43 832	49 057	66 494	378 277	362 559	10.2	9.7	23.2	18.0
Outward	9 476	9 622	16 065	106 748	131 985	2.1	2.4	6.8	6.8
Asia and Oceania									
Inward	358 412	576 088	1 079 438	2 843 928	2 583 855	18.1	25.4	20.3	22.8
Outward	67 710	210 533	613 815	1 771 086	1 697 259	3.3	14.6	18.6	15.3
Developing economies									
Inward	520 593	852 489	1 738 167	4 393 354	4 275 882	13.8	25.1	20.7	24.7
Outward	145 179	329 927	862 358	2 360 772	2 356 549	4.1	12.9	16.5	14.0
World									
Inward	1 942 207	2 915 311	5 787 380	16 060 498	14 909 289	9.1	18.1	20.1	25.0
Outward	1 785 584	2 941 724	6 063 882	16 226 586	16 205 663	8.5	19.3	29.8	27.3

Πηγή : Unctad, World Investment Report, 2009

Growth in real GDP 2009-2010

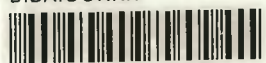
(in per cent, EBRD forecasts as of October 15, 2009)

in percent EBRD forecasts as of October 15, 2009)	GDP Growth (year over year per cent change)								Memorandum item GDP Growth within year (Q4 over Q4 per cent change)				
	Current forecast				EBRD Forecast in May 2009				Current Forecast				
	2007	2008	2009	2010	2009	Change Oct.		2010	Change Oct.	2007	2008	2009	2010
						May							
						Change	Oct.						
						May	Change	Oct.					
Central Europe and the Baltic states													
Croatia	5.5	2.4	-5.4	1.5	-3.0	-2.4	-0.2	1.7	3.5	0.2	-3.9	1.4	
Estonia	7.2	-3.6	-13.2	0.1	-10.5	-2.7	-0.2	0.3	4.4	-9.2	-9.1	1.6	
Hungary	1.2	0.6	-6.5	-0.9	-5.0	-1.5	0.0	-0.9	0.8	-2.5	-4.7	0.4	
Latvia	10.0	-4.6	-16.0	-1.2	-13.2	-2.8	-4.1	2.9	10.0	-10.3	-11.7	-1.0	
Lithuania	9.8	2.8	-18.4	-3.0	-11.8	-6.6	-2.0	-1.0	8.8	-2.2	-19.0	-0.5	
Poland	6.8	4.9	1.3	1.8	0.0	1.3	0.8	1.0	7.2	2.4	1.6	2.1	
Slovak Republic	10.4	6.4	-6.0	3.5	-3.5	-2.5	0.8	2.7	14.3	2.4	-6.9	2.7	
Slovenia	6.8	3.5	-7.8	2.6	-4.0	-3.8	0.5	2.1	5.4	-0.8	-4.4	2.7	
Average ^{1,2}	6.4	3.4	-3.4	1.2	-2.8	-0.6	0.3	1.0		0.3	-2.6	1.7	
South-eastern Europe													
Albania	6.0	6.8	3.0	1.6	1.2	1.8	1.8	-0.2	7.0	5.5	0.4	4.5	
Bosnia and Herzegovina	6.8	5.4	-3.1	0.8	-1.0	-2.1	1.0	-0.2	...	5.4	-5.3	1.5	
Bulgaria	6.2	6.0	-6.0	-1.5	-3.0	-3.0	-1.0	-0.5	6.9	3.5	-7.4	0.2	
FYR Macedonia	5.9	4.9	-1.6	2.0	-1.3	-0.3	0.8	1.2	7.3	2.0	-1.5	3.3	
Montenegro	10.7	7.5	-4.1	0.1	-1.0	-3.1	-0.3	0.4	...	3.9	-5.1	1.3	
Romania	6.0	7.1	-8.0	1.0	-4.0	-4.0	0.4	0.6	6.6	2.9	-6.3	2.1	
Serbia	6.9	5.4	-4.0	1.0	-3.0	-1.0	1.0	0.0	5.8	2.8	-3.7	1.7	
Average ¹	6.3	6.5	-6.2	0.7	-3.2	-3.0	0.4	0.3		3.2	-5.6	1.8	
Eastern Europe and the Caucasus													
Armenia	13.8	6.8	-14.3	1.3	-5.5	-8.8	1.0	0.3	13.8	-1.3	-7.4	-2.3	
Azerbaijan	23.4	10.8	5.0	7.1	3.0	2.0	6.0	1.1	23.4	10.8	6.5	5.6	
Belarus	8.2	10.0	-3.0	0.9	-3.0	0.0	1.4	-0.5	7.1	7.5	-5.2	4.8	
Georgia	12.4	2.1	-5.5	2.0	-1.0	-4.5	2.0	0.0	11.7	-2.5	-2.8	2.7	
Moldova	3.0	7.2	-8.5	1.5	-6.0	-2.5	1.5	0.0	2.3	6.2	-8.3	1.5	
Ukraine	7.9	2.2	-14.0	3.0	-10.0	-4.0	0.0	3.0	7.4	-8.0	-4.4	-0.3	
Average ¹	10.0	5.0	-8.7	3.1	-6.2	-2.5	1.3	1.8		-1.9	-3.1	1.6	
Turkey													
	4.7	1.1	-6.0	3.0	-5.5	-0.5	1.0	2.0	4.2	-6.5	1.3	1.7	
Russia													
	8.1	5.6	-8.5	3.1	-7.5	-1.0	2.5	0.6	9.0	1.2	-4.7	1.2	
Central Asia													
Kazakhstan	8.9	3.2	-1.3	1.6	-2.0	0.7	1.4	0.2	6.5	1.3	-0.1	1.0	
Kyrgyz Republic	8.2	7.6	1.5	3.0	0.5	1.0	3.5	-0.5	...	...	...	...	
Mongolia	10.2	8.9	1.0	5.0	2.7	-1.7	5.0	0.0	...	...	...	...	
Tajikistan	7.8	7.9	2.0	3.0	0.5	1.5	2.0	1.0	...	...	...	...	
Turkmenistan	11.6	10.5	6.0	13.0	9.5	-3.5	9.0	4.0	...	...	...	...	
Uzbekistan	9.5	9.0	7.0	7.0	5.0	2.0	6.0	1.0	...	...	...	...	
Average ¹	9.2	5.0	0.8	3.6	0.3	0.5	2.9	0.7	...	...	...	...	
All transition countries													
Average ^{1,2}	7.0	4.2	-6.3	2.5	-5.2	-1.0	1.5	1.0					

¹ Weighted averages. The weights used for the growth rates are EBRD estimates of nominal dollar-GDP lagged by one year.

² Weighted averages do not include the Czech Republic, for which EBRD no longer produces a forecast. With the Czech Republic included (using IMF October 2009 projections), the Central European and Baltic average would be -3.6 per cent in 2009 and 1.2 per cent in 2010; and the average for all transition countries would be -6.2 per cent and 2.4 per cent, respectively.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000104677

